Зайнуллина Г.Д.

Русско-башкирский словарь по пчеловодству

(около 1000 терминов)

Уфа
2001

Зайнуллина Г.Д. Русско-башкирский словарь по пчеловодству (около 1000 терминов). Уфа, 2001.

Серия «Справочная литература». Некоммерческое электронное издание ДИНИЛ «Интеллектуальный полигон», Екатеринбург, 2011.

Для создания настоящего словаря использованы материалы открытого машинного фонда башкирского языка (http://mfbl.ru/), поддерживаемого силами учёных Уфимского научного центра Российской Академии Наук и сопровождаемого лингвистами и программистами Башкирского Государственного Университета.

Словарь выполнен в виде сортированного потока терминов. Заголовочные термины обозначены символом – •; переводы терминов на башкирский язык – ►; пояснения к терминам – ☛.

Адрес для замечаний и предложений: intellpol@ya.ru .

Для студентов, обучающихся в учебных заведениях Республики Башкортостан, для преподавателей и студентов языковедческих направлений учебно-преподавательской деятельности, для всех, кто хочет знать и изучать башкирский язык.

• аборигенные пчелы

► урындағы бал ҡорттары ☛ оҙаҡ йылдар буйы билдәле бер төбәктә йәшәп, уның тәбиғәт шарттарына яраҡлашҡан ҡорттар

• абхазские пчелы

► абхаз бал ҡорттары ☛ Төньяҡ Кавказдың таулы райондарында барлыҡҡа килгән һәм хәҙерге көндә ҡырҡлаған илгә таралған, тат һәм һеркә йыйырға әүәҫ бал ҡорто

• авитаминоз

► авитаминоз ☛ бал ҡорттары рационында витаминдарҙың тейешле кимәлдә булмауы сәбәпле барлыҡҡа килгән ауырыу

• адаптация

► ҡулайлашыу {биол.} ☛ йәшәү шарттарына ҡулайлашыу

• адонис весенний, горицвет

► һары умырзая {бот.} ☛ лютиктар ғаиләһенә ингән, иртә яҙҙан сәскә ата торған тетмәкәй япраҡлы, эре сәскәле үҫемлек; бал ҡорттары уның һеркәһен яратып йыя

• акарапидоз

► акарапидоз {вет.} ☛ талпандарҙан таралған бал ҡорто сире

• акарицид

► акарицид {вет.} ☛ талпандарға ҡаршы ҡулланылған химик препарат

• акация

► акация, сәрүәр ағасы, бохар селеге {бот.} ☛ ҡуҙаҡлылар ғаиләһенә ингән ваҡ япраҡлы, һары, аҡ сәскәле, ҡуҙаҡ орлоҡло, селеккә оҡшаған ағас; май–июнь айҙарында сәскә ата; бал ҡорттары уның татын яратып йыя

• аконит высокий

► айыутабан {бот.} ☛ лютиктар ғаиләһенә ингән уҡ япраҡлы, төрлө төҫтәге өйкөм сәскәле күп йыллыҡ үҫемлек; бал ҡорттары уның татын һәм һеркәһен яратып йыя

• актиномикоз маток

► инә ҡорт актиномикозы {вет.} ☛ инә ҡорттоң енси һәм башҡа ағзаларын зарарлай торған йоғошло ауырыу

• алиментарная диарея

► дизентерия, эс китеү {вет.} ☛ сифатһыҙ аҙыҡ менән туҡланыуҙан барлыҡҡа килгән эс китеү ауырыуы

• алтей лекарственный

► бесәй борсағы {бот.} ☛ аҡ йәки ҡыҙғылт сәскәле, һиҙәп орлоҡло – бер йәки күп йыллыҡ үҫемлек; бал ҡорттары уның татын яратып йыя; шәкәрлелеге яҡынса 150 кг/га

• алыча

► алса {бот.} ☛ гөлйемеш һымаҡтар ғаиләһенә ингән аҡ сәскәле, сейә һымаҡ емешле көньяҡ ағасы; март–апрель айҙарында япраҡ ярыу менән бергә сәскә лә ата; бал ҡорттары уның һеркәһен дә, татын да яратып йыя; шәкәрлелеге яҡынса 27-32 кг/га

• альбинизм у пчёл

► ҡорттар альбинизмы {биол.} ☛ триптофан алмашыуы арҡаһында күҙ пигменттары боҙолоуға һәм аҡ күҙле ҡорттар тыуыуға сәбәп булған тыумыштан килгән сир

• американский гнилец

► америка сереге {вет.} ☛ ларве микробтары тараҡҡан йоғошло ауырыу; ҡарышлауыҡтарҙың эсәгенә аҙыҡ менән килеп эләгә, уларҙы үлтерә һәм серетә

• амёбиаз

► амёбиаз {вет.} ☛ амеба микробы тараҡҡан ауырыу

• анабиоз

► анабиоз {биол.} ☛ ҡайһы бер йән эйәләренең уңайһыҙ шарттарға яраҡлашып, күпмелер ваҡытҡа үҫеүҙән туҡтап ҡалыуы

• анаксибиоз

► анаксибиоз {биол.} ☛ бал ҡорттарының әҙ кислородлы урынға яраҡлашыуы: ҡышҡы шарттарҙа умартала кислород концентрацияһы 21%-тан 10%-ҡа тиклем төшә

• анализ продуктов пчеловодства

► ҡортсолоҡ продукттарын анализлау ☛ ветеринария һәм санитария талаптарының үтәлешен тикшереү маҡсатында яһалған экспертиза

• анатомическая трутовка

► анатомик эшсе ҡорт ☛ йомортҡа күҙәнәктәре өлгөрә башлаған эшсе ҡорт

• анатомия пчёл

► ҡорттарҙың анатомияһы ☛ бал ҡорттарының кәүҙәһе баштан, түштән, ҡорһаҡтан тора; түшенә аҫтан өс пар аяҡ, өҫтән ике пар ҡанат тоташҡан; ҡорһаҡ алты балдаҡтан тора: инә һәм эшсе ҡорт ҡорһағының һуңғы балдаҡтары аҫтында ҡаяуы урынлашҡан; ҡорһаҡта аш һеңдереү ағзалары, ҡан әйләнеше һәм нервы системалары, тын алыу, үрсеү ағзалары, башында ике ҡатмарлы һәм өс ябай күҙ, мыйыҡсалар, ауыҙ, морон урынлашҡан

• анемофильные растения

► анемофиль үҫемлектәр {бот.} ☛ ел ярҙамында аталана торған үҫемлектәр

• анис

► әнис {бот.} ☛ сатыр сәскәлеләр ғаиләһенә ингән, эфир майы биргән хуш еҫле үлән; шәкәрлелеге 50-60 кг/га

• аномалии пчёл

► ҡорттар аномалияһы ☛ бал ҡорттары үҫешендә килеп тыуған тайпылыш: гинандроморфизм, альбинизм һәм шулай уҡ ҡанат, аяҡ һәм башҡа ағзаларҙағы зәғифлек

• аномальная кладка яиц

► йомортҡа һалыуҙағы тайпылыш ☛ әҙер күҙәнәктәрҙең етешмәүе сәбәпле, инә ҡорттоң бер күҙәнәккә бер нисә йомортҡа һалыу күренеше

• анофтальмия

► һуҡырлыҡ

• антибиотики

► антибиотиктар ☛ ауырыу тыуҙырыусы микроорганизмдарҙы үлтерергә һәләтле биологик сығышлы матдәләр

• апископ

► апископ ☛ ҡышын умарталағы бал ҡорттарын тыңлай торған прибор

• апистан

► апистан {вет.} ☛ талпандарға ҡаршы ҡулланылған дарыу

• апитерапия

• апитерапия {мед.}

► ауырыуҙарҙы ҡортсолоҡ продукттарынан яһалған дарыуҙар менән дауалау

• аппарат для чистки усиков

► мыйыҡ таҙартҡыс ☛ бал ҡорто тәнендәге тырнаҡты хәтерләткән хәрәкәтсән үсенте

• аромат мёда

► балдың хуш еҫе

• аскосфероз пчёл, известковый расплод

► эзбизләнеп ҡатҡан үрсем {вет.} ☛ аскосфера аписы бәшмәге таратҡан йоғошло ауырыу

• аскоцин

► аскоцин {вет.} ☛ аскосфероз йәғни эзбизләнгән үрсемгә ҡаршы көрәшеүҙә ҡулланылған дарыу

• аспергиллёз пчёл, каменный расплод

► аспергиллёз, таш үрсем {вет.} ☛ аспергиллюс флавус бәшмәге таратҡан йоғошло ауырыу

• астра

► йондоҙ сәскә {бот.} ☛ ҡатмарлы сәскәләләр ғаиләһенә ингән еçһеҙ, эре сәскәле үçемлек; июль–сентябрь айҙарында сәскә ата; бал ҡорто өсөн иң һуңғы өçтәмә аҙыҡ биреүсе сәскәләр рәтенә инә

• багульник

► һаҙанаҡ {бот.} ☛ арсалар ғаиләһенә ингән оҙонса япраҡлы, аҡ сәскәле ҡыуаҡ үçемлек; бал ҡорттары уның татын, һеркәһен яратып йыя; шәкәрлелеге 70 кг/га)

• бактерии

► бактериялар ☛ бер күҙәнәкле микроскопик организмдар; бал ҡорттарында бактериоз ауырыуын барлыҡҡа килтерә

• бактериоз

► бактериялар тыуҙырған ауырыу

• бактериоз

• бактериофаг

► бактериофаг ☛ бактерияларҙы үлтерә торған матдә

• бактерицид

► бактерицид ☛ бактерия ауырыуҙарына ҡаршы препарат

• бактерицидность мёда

► балдың бактерицидлығы ☛ балдың ауырыу тыуҙырыусы микробтарҙы үлтерә ала торған үҙсәнлеге

• барограф

► барограф ☛ атмосфера баçымы үҙгәрешен яҙып бара торған прибор

• барометр

► барометр ☛ атмосфера баçымын үлсәй торған прибор

• батман

► батман {этн.} ☛ йүкә ағасынан яһалған бал күнәге

• бациллы

► бациллалар ☛ бал ҡорттарында төрлө ауырыуҙар тыуҙырыусы таяҡса рәүешендәге бактериялар

• башкирская бортевая пчела

► башҡорт солоҡ ҡорто ☛ урта урыҫ ҡортоноң урындағы тәбиғәт шарттарына яраҡлашҡан һәм хәҙерге көндә Бөрйән районында йәшәгән тоҡомо; уны һаҡлау, үрсетеү эше менән Башҡортостан дәүләт ҡурсаулығының Ағиҙел филиалы шөғөлләнә; ул 1986 йылда үҙ аллы Шүлгәнташ ҡурсаулығына әйләндерелде

• башкирский мёд

► башҡорт балы ☛ үҙенең сафлығы, тәме, хуш еҫе, шифалығы менән донъя күләмендә юғары баһа алып, өс алтын миҙалға лайыҡ булған бал: беренсе алтын миҙал 1900 йылда – Парижда, икенсе алтын миҙал 1961 йылда – Эрфуртта, өсөнсөһө иһә умартасыларҙың 1971 йылда Мәскәүҙә үткәрелгән XXIII халыҡ-ара конгресында бирелде

• беглый осмотр семей

► күстәрҙе өҫтән генә ҡараштырыу ☛ тәүге таҙарыныу осошонан һуң оялағы аҙыҡтың һәм инә ҡорттоң булыу-булмауын, рамдарҙың сифатын белеү маҡсатында башҡарыла

• безвзяточный период

► йыйымһыҙ (табышһыҙ) осор

• безволосые пчёлы

► ялтас ҡорттар ☛ тәндәрендә йөндәре булмаған, ҡара төҫтәге зәғиф ҡорттар

• безматочная семья

► инәһеҙ күс ☛ төрлө сәбәптәр арҡаһында инәһеҙ тороп ҡалған күс

• безоблётный период

► осмай торған мәл

• безусловный рефлекс

► шартһыҙ рефлекс ☛ нәҫелдән нәҫелгә күсә килгән рефлекс: мәҫәлән, ҡорт ҡарышлауыҡтарының оя эсенән балауыҙ ҡатламын кимереп килеп сығыуы, эшсе ҡорттарҙың күҙәнәктәрҙе таҙартыуы, елемләүе, ҡарышлауыҡтарҙы тәрбиәләүе, кәрәҙ ҡойоуы һ.б.

• белковая дистрофия

► аҡһым дистрофияһы ☛ аҙыҡта аҡһым етешмәүҙән килеп тыуған ауырыу

• белковые вещества мёда

► балдағы аҡһым матдәләре ☛ бал составына 300-гә яҡын матдә инә: углевод – 70-75%, аҡһым - 0,6%, һәм һыу – 17-21%

• белковый корм

► аҡһымлы аҙыҡ

• белоглазые трутни

► аҡ күҙле ҡорттар ☛ пигмент матдәләре боҙолоу сәбәпле күҙҙәре аҡлаған зәғиф ҡорттар

• белок

► аҡһым {биол.} ☛ тере матдәнең даими һәм иң мөһим өлөшө булып, төҙөлөш һәм функция нигеҙен тәшкил иткән ҡатмарлы органик матдә

• белый клевер

► аҡ туҡранбаш {бот.} ☛ ҡуҙаҡлылар ғаиләһенә ингән тумалаҡ сәскәле, өсәрләп торған түңәрәк япраҡлы үлән; ҡорттар уның татын да, һеркәһен дә яратып йыя; шәкәрлелеге 90-100 кг/га; һеркәлелеге 26-37 кг/га

• берёза

► ҡайын {бот.} ☛ аҡ ҡабыҡлы, оҙонса япраҡлы, һалынып торған һырға сәскәле ағас; бал ҡорттары уның һеркәһен яратып йыя

• бескрылые пчёлы

► ҡанатһыҙ ҡорттар ☛ нормаль булмаған шарттарҙа тыуған ҡанатһыҙ зәғиф ҡорттар

• биология медоносной пчелы

► бал ҡорто биологияһы ☛ ҡорттарҙың тән төҙөлөшөн, ағзалар функцияһын, тышҡы факторҙар менән мөнәсәбәтен өйрәнгән ғилем

• блуждение пчёл

► ҡорттарҙың аҙашыуы ☛ һауа шарттарының ҡапыл үҙгәреүе, умарталарҙың дөрөҫ урынлашмауы, ҡайһы бер ҡағиҙәләрҙең үтәлмәүе төп сәбәп булып тора

• бодяк полевой

► баҫыу билсәне {бот.} ☛ ҡатмарлы сәскәлеләр ғаиләһенә ингән сәнскәк япраҡлы ҡый үләне; бал ҡорттары уның татын да, һеркәһен дә яратып йыя

• болезни матки

► инә ҡорт ауырыуҙары ☛ инә ҡорттарҙа була торған йоғошло һәм йоғошһоҙ ауырыуҙар; ғәҙәттә уларҙың енес ағзалары зарарлана

• болезни пчёл

► ҡорт ауырыуҙары ☛ йоғошһоҙ ауырыуҙар аҙыҡ етешмәүҙән, күсте дөрөҫ тәрбиәләмәүҙән, төрлө талпандарҙан хасил була; йоғошло ауырыуҙарҙы бактериялар, бәшмәктәр, вирустар, микробтар барлыҡҡа килтерә

• болезни расплода

► үрсем ауырыуҙары ☛ эзбизләнгән үрсем, таш үрсем һәм ҡапсыҡлы үрсем ауырыуҙары

• болезни трутней

► ата ҡорт ауырыуҙары

• бонитировка пчелинных семей

күстәрҙе баһалау

► ҡорт күстәрен сифат яғынан баһалау

• бортевая верёвка

► эркәтәү {этн.} ☛ солоҡ балын алғанда күнәкте бәйләп төшөрә торған яҫы бау

• бортевая должея

солоҡ ауыҙы, бажым {этн.}

• бортевая зарубка

► киртеп яһалған баҫҡыс {этн.} ☛ ағасҡа бер-береһенән берәр метр аралыҡта соҡоп яһалған баҫҡыс

• бортевая крышка, дверца

► ҡапҡаҡ ☛ түмәр умартаның, солоҡтоң ҡапҡасы

• бортевая палочка, снозы

► тағара {этн.} ☛ түмәр умарта йәки солоҡ эсенә балауыҙҙы тотоп тороу өсөн ҡуйылған нәҙек кенә таяу ағастар

• бортевая педаль

► солоҡ табалдырығы {этн.} ☛ солоҡ ағасына менгәс, аяҡты ҡуя йәки баҫып тора торған ҡулайлама

• бортевая перекладина

► ләңге {этн.} ☛ солоҡтан бал алғанда баҫып тора торған арҡыры ағас: кәкрерәк ағастың ике яҡ башына ҡайыш тағып, солоҡ ағасына ҡуша уратып бәйләп ҡуялар

• бортевая пешня

► бөрөз {этн.} ☛ солоҡ соҡой торған ҡасау

• бортевая пчела

► солоҡ ҡорто

• бортевик

► солоҡсо

• бортевое дерево

► солоҡ ағасы, солоҡло ағас {этн.}

• бортевое лезиво

► кирәм {этн.} ☛ солоҡ ағасына менеү өсөн ҡулланылған ус аяуындай киңлектәге оҙон бау

• бортевое пчеловодство

► солоҡсолоҡ, солоҡ умартасылығы ☛ үҫеп ултырған ҡарағайҙы соҡоп яһаған солоҡта ҡорт аҫрау шөғөлө

• бортевое тесло

► бағау {этн.} ☛ солоҡ соҡоғанда ҡулланылған арҡыры балта

• бортевой леток

► солоҡ кейәһе

• бортевой нож

► бал бысағы {этн.} ☛ солоҡтағы кәрәҙҙе ҡырҡып, батманға һалыр өсөн йүкә ағасынан яһалған бысаҡ: киңлеге 2 см, оҙонлоғо 25 см самаһы була

• бортевой скобель

► тырнаҡ йышҡы {этн.} ☛ солоҡ эсен шымарта торған йышҡы

• бортевой топорик

► солоҡ балтаһы {этн.} ☛ солоҡ юна торған оҙон һаплы бәләкәй балта

• борть 1

► солоҡ умарта ☛ урманда үҫеп ултырған ҡарағайҙы йәки башҡа ағастарҙы соҡоп яһаған умарта

• борть 2

► түмәр умарта ☛ йыуан ҡарағай түмәренең эсен соҡоп яһаған ябай умарта

• борщевик

► балтырған {бот.} ☛ көпшә һабаҡлы, киң киртләс япраҡлы, сатыр сәскәле күп йыллыҡ үлән; бал ҡорттары татын яратып йыя; шәкәрлелеге 120–200 кг/га

• ботанические сорта мёда

► балдың ботаник сорттары ☛ бер-береһенән төҫө, тәме, шифалылығы менән айырылып торған һәм бер генә төрлө үҫемлек сәскәһенән йыйылған бал: йүкә балы асыҡ һары төҫтә, хуш еҫле була; көнбағыш балы ҡуйы һары төҫтә, үтә татлы була

• боярышник обыкновенный

► энәлек {бот.} ☛ роза сәскәләләр ғаиләһенә ингән аҡ сәскәле, һары йәки ҡыҙыл емешле, эре энәле ҡыуаҡ үҫемлек; бал ҡорттары һеркәһен дә, татын да яратып йыя; шәкәрлелеге 15–17 кг/га

• браковка пчелосемей, маток, маточников

► ҡорт ғаиләләрен, инә ҡорттарҙы, ҡорт көбөләрен браковкалау ☛ умартасылыҡта юғары продуктлы көслө күстәр аҫрау ниәтендә үткәрелә

• брачный вылет матки

► инә ҡорттоң ҡауышыу осошо ☛ инә ҡорттоң аталаныу өсөн әре ҡорттар янына осоп сығыуы

• бригада пчеловодная

► умартасылыҡ бригадаһы

• бродячий рой

► аҙашҡан ҡорт күстәре ☛ урманда йәшәгән ҡырағай бал ҡорто күстәре

• брожение мёда

► балдың әсеүе ☛ составында 22%-тан артыҡ һыу булған, өлгөрмәгән бал тиҙ әсеүсән була

• брусника

► ҡыҙыл көртмәле {бот.} ☛ ялтырап торған йәшел япраҡлы, алһыу суҡ сәскәле, ваҡ ҡына әсе ҡыҙыл емешле, ергә түшәлеп үҫкән ҡыуаҡ үҫемлек; ҡорттар уның һеркәһен дә, татын да яратып йыя, шәкәрлелеге 20–25 кг/га

• брюшко пчелы

► ҡорт ҡорһағы ☛ ете быуынтыҡтан торған был ағза хитин ярыһы менән тоташҡан арҡа һәм ҡорһаҡ ярым ҡуласаларынан тора; унда тын алыу, аш һеңдереү, ҡан әйләнеше системаһы, енес ағзалары урынлашҡан

• брюшные полукольца

► ҡорһаҡ ярым ҡуласалары ☛ ҡорһаҡтағы һәр бер сегмент хитин ярыһы менән тоташҡан тергит һәм стерниттан тора

• бузина

► өсҡат {бот.} ☛ аҡлы-аллы ваҡ ҡына сәскә атҡан, ҡыҙыллы-һарылы ҡушар-ҡушар емеш биргән, ҡубырсып торған аҡһыл ҡабыҡлы ҡыуаҡ үҫемлек; бал ҡорттары уның һеркәһен яратып йыя

• бурзянская бортевая пчела

► бөрйән солоҡ ҡорто

• вагоны для перевозки пчёл

► бал ҡорттарын ташый торған вагондар

• вайда

► көзә һаҡалы {бот.} ☛ ҡатмарлы сәскәлеләр ғаиләһенә ингән ҡыҫҡа ғына шау япраҡлы, һары суҡ сәскәле үҫемлек; бал ҡорттары уның татын яратып йыя

• вакцина

► вакцина ☛ йоғошло ауырыуҙарға ҡаршы препарат

• вакцинация

► вакцинация ☛ вакцина менән прививка яһау

• валериана лекарственная

► бесәй үләне {бот.} ☛ оҙон һабаҡлы, ҡара-ҡаршы оҙонса япраҡлы, ваҡ суҡ сәскәле үлән; шәкәрлелеге 60-70 кг/га

• валовая продукция пчеловодства

► ҡортсолоҡтоң тулайым продукцияһы ☛ ҡортсолоҡтан йыл әйләнәһенә алынған барлыҡ продукция бал, балауыҙ, һеркә, ҡорт елеме, ҡорт һөтө һ.б.

• валовый сбор воска

► балауыҙҙың тулайым йыйымы

• валовый сбор мёда

► балдың тулайым йыйымы

• варроатоз

► талпан ауырыуы {вет.}

• василёк синий

► арыш сәскәһе, арыш зәңгәре; зәңгәрсуҡ {бот.} ☛ ҡатмарлы сәскәлеләр ғаиләһенә ингән зәңгәр сәскәле ҡый үләне; шәкәрлелеге 60-70 кг/га

• вегетация

► вегетация {бот.} ☛ үҫемлектәрҙең морон төртөү, үҫеү, өлгөрөү һәм орлоҡланыу процессы

• вентилирование улья пчёлами

► умарталарҙың ҡорттар тарафынан еләтелеүе

• вентиляционные трубы

► еләткес торбалар ☛ ҡорт баҙындағы һауа йылылығын һәм дымлылыҡты көйләй торған ҡулайламалар

• вентиляция зимовника

► ҡорт баҙын еләтеү

• вентиляция улья

► умартаны еләтеү

• венчик

► күҙ, сәскә күҙе {бот.} ☛ сәскә уртаһындағы һеркәлек

• веранда летковая

► кейә верандаһы ☛ бал ҡорттарын ҡурсалау һәм төрлө химик препараттарҙан һаҡлау өсөн умартаның кейә урынлашҡан стенаһына беркетелгән йәшник

• вербейник

► тал үләне {бот.} ☛ ҡара бөрлөгәндеке һымаҡ япраҡлы, ваҡ-ваҡ ҡына һары сәскәле, нәҙек быуынтыҡ һабаҡлы сырмалсыҡ үлән; ҡорттар уның татын да һеркәһен дә яратып йыя; шәкәрлелеге 20-25 кг/га

• верблюжья колючка

► дөйә тубылғыһы {бот.} ☛ ваҡ япраҡлы, сәнскеле үлән; бал ҡорттары уның татын да, һеркәһен дә яратып йыя; шәкәрлелеге 25-30 кг/га

• вербовочный танец

► әүрәткес бейеү ☛ сәскәле урындарға әйҙәү өсөн шәйләк ҡорттар тарафынан башҡарылған хәрәкәттәр

• вереск обыкновенный

► ябай арса {бот.} ☛ ваҡ япраҡлы, алһыу күк сәскәле ҡыуаҡ үҫемлек; бал ҡорттары уның татын да, һеркәһен дә яратып йыя; шәкәрлелеге 100-150 кг/га

• вересковый мёд

► арса балы

• вероника длиннолистая

► һолобаш юшан {бот.} ☛ оҙонса япраҡлы, һепертке һымаҡ сәскәле күп йыллыҡ үҫемлек; бал ҡорттары уның татын да, һеркәһен дә яратып йыя; шәкәрлелеге 30-35 кг/га

• вертикальные улья-стояки

► вертикаль терәүле умарталар ☛ кәрәк саҡта өҫтәмә корпустар һәм магазиндар ҡуйыу ярҙамында бейегәйтеп була торған умарталар; улар ике корпуслы, өс корпуслы һәм унан да күберәк корпуслы булалар

• вертлуг

► вертлуг {анат.} ☛ бал ҡортоноң тазы менән ботон тоташтырыусы бер быуынтығы

• верхнечелюстная железа

► өҫкө яңаҡ биҙҙәре {анат.} ☛ инә һәм эшсе ҡорттарҙың балауыҙҙы иретерлек секрет бүлеп сығара торған ағзаһы

• верхние челюсти

► өҫкө яңаҡтар, тештәр {анат.} ☛ ҡорттарҙың балауыҙ ҡатламын, һитәне кимереп йомшартыу өсөн хеҙмәт иткән ағзаһы

• верхний леток

► өҫкө кейә ☛ ояны даими рәүештә елләтеү һәм ҡорттар инеп-сығып йөрөү өсөн эшләнелә

• весенние работы

► яҙғы эштәр ☛ һауа температураһы 12°С-ҡа күтәрелгәс, умарта тышҡа сығарыла: аҙыҡ күләмен, кәрәҙ сифатын тикшереү һәм тейешле саралар күреү өсөн эшләнелә

• весенний облёт пчёл

► ҡорттарҙың яҙғы осошо ☛ умарта тышҡа сығарылғас та, ҡорттарҙың тәүге таҙарыныу осошо

• весенняя ревизия

► яҙғы ревизия ☛ умарта тышҡа сығарылғас, ояны айырым-айырым ҡарап сығыу: көсһөҙҙәренә өҫтәлмә аҙыҡ өләшеү һ.б.

• весы

► үлсәү ☛ ҡорттарҙың көндәлек бал йыйымын белер өсөн контроль умарталарҙы үлсәй торған прибор

• ветеринарно-бактериологическая лаборатория

► ветеринария-бактериология лабораторияһы

• ветеринарное обслуживание пчеловодства

► ҡортсолоҡто ветеринария йәһәтенән хеҙмәтләндереү

• ветеринарное свидетельство

► ветеринария таныҡлығы

• ветроопыляемые растения

► ел ярҙамында һеркәләнгән үҫемлектәр {бот.}

• взаимосвязи в семье медоносных пчёл

► ҡорттарҙың ғаиләләге үҙ-ара бәйләнеше ☛ ҡорттарҙың үҙ-ара бәйләнеше күреү, еҫ һиҙеү, ишетеү ағзалары ярҙамында башҡарыла

• взяток

► йыйым ☛ бер миҙгелдә йыйылған бал миҡдары

• взяток главный

► төп йыйым

• взяток естественный

► тәбиғи йыйым

• взяток летний

► йәйге йыйым

• взяток осенний

► көҙгө йыйым

• взяток поздний

► һуңлап алынған йыйым

• взяток продолжительный

► оҙайлы йыйым

• взяток пыльцевой

► һеркәле йыйым

• взяток слабый

► көсһөҙ йыйым

• визуальный наружный осмотр

► ҡарап тикшереү ☛ кәрәҙҙәрҙе, ҡортсолоҡ ҡорамалдарын һәм башҡа нәмәләрҙе ҡарап тикшереү

• вика

► кәрешкә {бот.} ☛ ҡуҙаҡлылар ғаиләһенә ингән теҙмә япраҡлы, сырмалып торған мыйыҡлы, ваҡ ҡына ирен сәскәле үҫемлек; бал ҡорттары уның татын яратып йыя; шәкәрлелеге 70 кг/га

• виляющий танец

► әүрәткес бейеү ☛ эшсе ҡорттарҙы сәскәле ерҙәргә әйҙәү өсөн шәйләк ҡорттар яһаған хәрәкәттәр

• виноградный сахар

► йөҙөм шәкәре ☛ үҫемлек емештәрендә, тереклек организмында була торған глюкоза; бал шәкәренең 45–47%-ын йөҙөм шәкәре тәшкил итә

• вироза

► вироз ☛ вирустар барлыҡҡа килтереүсе йоғошло ауырыуҙар: ҡапсыҡлы үрсем, вируслы паралич һ.б.

• вирусоноситель

► вирус йөрөтөүсе

• вирусы

► вирустар ☛ йоғошло ауырыуҙар тыуҙырыусы ваҡ ҡына микроорганизмдар

• витамины

► витаминдар ☛ кеше һәм тереклек аҙығында йәшәү, шулай уҡ матдәләр алмашыныуы өсөн кәрәк булған төрлө химик составлы органик матдәләр

• вишня садовая

► баҡса сейәһе {бот.} ☛ роза сәскәлеләр ғаиләһенә ингән ваҡ ҡына оҙонса шыма япраҡлы, ҡарағусҡыл ҡыҙыл емешле ағас йәки ҡыуаҡлыҡ; бал ҡорттары уның татын да, һеркәһен дә яратып йыя; шәкәрлелеге 28-32% кг/га

• влагалище пчелы

► инә ҡорт еңсәһе

• влажность

► дымлылыҡ

• влажность абсолютная

► абсолют дымлылыҡ

• влажность воздуха

► һауа дымлылығы

• влажность воздуха в зимовнике

► ҡорт баҙындағы һауа дымлылығы ☛ нормаль дымлылыҡ 75-85% булырға тейеш; ул елләткес системалар ҡулланыу һәм еүеш сепрәктәр ярҙамында булдырыла

• влажность относительная

► сағыштырма дымлылыҡ

• внештатный инструктор пчеловодства

► умартасылыҡтың штаттан тыш инструкторы

• внутриульевые паразиты

► умарта эсендәге паразиттар ☛ балауыҙ көйәһе, талпандар, асағойроҡтар, сысҡандар һ.б.

• вода ключевая

► шишмә һыуы

• вода паводковая

► ташҡын һыуы

• вода сточная

► йыйылма һыу

• вода талая

► ҡар һыуы

• водопой

► һыулау ☛ бал ҡорттарының һыу эсеү урыны

• возбудители болезни

► ауырыу таратыусылар

• возврат роя

► күс ҡайтарыу ☛ инә көбөләрен киҫеп ташлау, йәш инәне икенсе урынға күсереү юлы менән башҡарылә

• воздушные мешки

► һауа тоҡсайҙары {анат.} ☛ башында - өс пар, күкрәгендә ике пар булып, үҙ-ара тын алғыстар һәм боғарләктар аша тоташҡан тын алыу ағзаһының бер өлөшө

• возраст матки

► инә ҡорттоң йәше ☛ инә ҡорт 5-7 йыл йәшәй ала, әммә уны һәр ике йыл һайын алмаштырып тороу тәҡдим ителә, сөнки йәше артҡан һайын продуктлылығы 15-20%-ҡа кәмей

• волоски

► төктәр, төксәләр ☛ бал ҡорто тәнендәге ваҡ ҡына шырт йөндәр

• воровство пчелиное

► бал ҡорттарының урлашыуы ☛ ҡайһы бер ҡорттарҙың көсһөҙ умарталағы әҙер балды йыйыуы

• воск валовой

► балауыҙҙың тулайым йыйымы

• воск производственный

► эшкәртелгән балауыҙ

• воск пчелиный

► балауыҙ ☛ эшсе ҡорттарҙың ҡорһаҡ аҫтында урынлашҡан балауыҙ биҙҙәре бүлеп сығарған матдә; ул 200-ҙән ашыу төрлө матдәнән һәм берләшмәнән тора

• воск сортовой

► сортлы балауыҙ

• воск топлёный

► иретелгән балауыҙ

• восковая моль

► балауыҙ көйәһе

• восковое сырьё

► балауыҙ сеймалы ☛ саф балауыҙ алына торған сеймал

• восковой баланс

► балауыҙ балансы ☛ составындағы балауыҙ нисбәтенең һан яғынан сағылышы

• восковой гриб

► балауыҙ бәшмәге ☛ кәрәҙгә төшә торған бәшмәк; уны булдырмау өсөн кәрәҙҙе ҡоро һәм елләтелгән урында һаҡлайҙар

• восковыделение

► балауыҙ бүлеп сығарыу ☛ 12-18 көнлөк йәш эшсе ҡорттарҙың балауыҙ биҙҙәре тарафынан бүлеп сығарыла, бер күстең уртаса 2-3 кг балауыҙ биреүе ихтимал

• восковые желёзы

► балауыҙ биҙҙәре {анат.} ☛ ҡорт ҡорһағындағы ярымбалдаҡтар аҫтында урынлашҡан биҙҙәр; унан йоҡа ғына пластинка рәүешендә балауыҙ бүленеп сыға

• восковые зеркальца

► балауыҙ көҙгөләре {анат.} ☛ эшсе ҡорттарҙың арттағы дүрт ярымбалдағы аҫтында урынлашҡан үтә күренмәле ҡатлам; ҡорттар көҙгөләрҙән балауыҙ пластинкаларын аяҡтары менән айырып ала һәм өҫкө яңаҡтары менән йомшартып кәрәҙгә йәбештерә бара

• восковые крышечки

► ҡына ☛ бал менән тулы кәрәҙҙең өҫтөн һылап ҡуйған йоҡа ғына балауыҙ; бал айыртҡанда эҫе һыуҙа йылытылған кәкре һаплы махсус яҫы бысаҡ менән ҡырып алына

• восковые пластинки

• балауыҙ пластинкалары

► балауыҙ көҙгөһө өҫтөндәге балауыҙ пластинкалары; бер күҙәнәк төҙөүгә - 50 пластинка, ә эре ҡорт күҙәнәге өсөн 120 пластинка сарыф ителә

• воскопресс

► балауыҙ һыҡҡыс

• воскотопка

► балауыҙ иреткес

• вощина

► балауыҙ табағы ☛ балауыҙ заводтарында йәки оҫтаханаларында күҙәнәкләп эшләнгән яһалма кәрәҙ

• враги и вредители пчёл

► бал ҡорто дошмандары һәм ҡоротҡостары ☛ был төркөмгә бер күҙәнәклеләр, быуынтыҡ аяҡлылар, төрлө ҡош-ҡорт һәм кимереүселәр инә

• вражда маток

► инә ҡорттар дошманлығы ☛ ғаиләлә бер генә аталанған инә ҡорт булырға тейеш, әгәр икенсе инә ҡорт килеп инһә, улар араһында үлемесле көрәш башлана

• вредители воска

► балауыҙ ҡоротҡостары ☛ көйәләр, сысҡандар һәм үңәҙҙең ҡайһы бер төрҙәре инә

• вредители перги

► һитә ҡоротҡостары ☛ һитә көйәһе, талпандар, сысҡандар, үңәҙ бәшмәктәре һ.б.

• вторак

► икенсел ☛ бер үк ғаиләнән икенсе булып айырылған күс

• вшивица

► бал ҡорто бете

• вывод маток

► инә ҡорт үрсетеү ☛ инә ҡортто бер нисә ысул менән үрсетергә була: йомортҡанан, ҡарышлауыҡтарҙан

• вывозка пчёл на взяток

► бал ҡорттарын йыйымға сығарыу

• выделение нектара

► тат бүленеү {бот.} ☛ татлыҡтағы махсус биҙҙәр тарафынан шәрбәтле һуттың бүленеүе

• выкачивание мёда

► бал һурҙырыу

• выкучивание пчёл

► ҡорттарҙың уҡмашауы ☛ урындың тығыҙ һәм оялағы һауа температураһының юғары булыуы сәбәпле, ҡорттарҙың тәлгәш һымаҡ уҡмашып асылынып тороуы

• выращивание расплода

► үрсем үçтереү ☛ үрсем үçтереү ҡыш сыҡҡан күстәргә йәш ҡорттар ҡушып ишәйтеү ниәтендә башҡарыла

• вырезка маточника

► инә ҡорт көбөһөн киçеп алыу

• выслушивание пчелиных семей

► ҡорт ғаиләләрен тыңлау ☛ ҡышын ҡорттарҙың хәлен тыңлап беләләр: тигеҙ генә геүләһәләр, хәлдәре һәйбәт булыуын, ә ҡыштырҙаған тауыш сығарһалар, аҙыҡ бөтөүен аңлата

• высокопродуктивная пчелосемья

► продуктлылығы юғары ҡорт ғаиләһе

• высота полёта пчёл

► ҡорттарҙың осоу бейеклеге ☛ осоу бейеклеге урындағы рельефҡа бәйле: сәскәле урындарҙы шәйләп алғас та, улар билдәле бер трасса буйынса сама менән 10 м бейеклегендә осалар

• выставка пчёл

► ҡорттарҙы ҡышлау урынынан умарталыҡҡа сығарыу ☛ ҡар иреп бөтөп, тәүге яҙғы сәскәләр күренә башлау менән умарталар тышҡа сығарыла: умарталыҡ таҙартыла, умарталар өсөн ҡаҙыҡтар ҡағыла, һыу эсергә һуғарғыстар әҙерләнә

• вытапливание воска

► балауыҙ иретеү

• выход матки

► инә ҡорттоң осоп сығыуы ☛ аталаныу өсөн инә ҡорттоң умартанан осоп сығыуы

• выход роя

► күстең айырылып сығыуы

• вяз

► ҡарама {бот.} ☛ йылалар ғаиләһенә ингән оҙонсараҡ япраҡлы, йәйенке ботаҡлы, ҡубырсып торған ҡытыршы ҡабыҡлы эре ағас; бал ҡорттары уның татын, һеркәһен һәм елемен яратып йыя; шәкәрлелеге 50-70 кг/га

• вязкость мёда

► балдың ҡуйы булып һуҙылып тороуы ☛ был сифат балдың химик составына, ундағы һыу миҡдарына һәм температураға бәйле

• ганглин

► ганглин ☛ үҙәк нервы системаһындағы нервы төйөндәре

• гафниоз пчёл

► ҡорттар гафниозы {вет.} ☛ өлкән ҡорттарҙа була торған йоғошло эс китеү ауырыуы

• гельминтозы

► гельминтоздар {вет.} ☛ йоғошло ауырыу

• гемолимфа

► гемолимфа ☛ бал ҡорто тәнендәге ҡан һәм лимфа функцияларын берҙәй башҡарған туҡыма шыйыҡсаһы

• генетика

► генетика

• генотип

► генотип ☛ бал ҡортоноң ниндәйҙер бер сифатын билдәләй торған күрһәткес: продуктлылығы, ғаиләнең көслө булыуы; үрсемдең сифаты инә һәм ата ҡорт генотиптары менән билдәләнә

• генофонд

► генофонд ☛ эволюция барышында формалашҡан бер популяциялағы гендар: йәшәү шарттарының төрлөсә булыуы бал ҡорттарының тоҡомдарын ишәйтә; һәр тоҡомдоң үҙенә генә хас сифаты һәм үҙенсәлеге барлыҡҡа килә

• гетерозис

► гетерозис ☛ инә ҡорттоң генетик яҡтан икенсе тоҡом менән парлашыуы һөҙөмтәһендә продуктлылыҡтың артыуы

• гибриды

► гибридтар ☛ генетик яҡтан төрлө тоҡом ҡорттарының парлашыуынан барлыҡҡа килгән яңы нәҫел

• гигиена пчеловода

► умартасы гигиенаһы ☛ эш урынында санитария һәм гигиена нормаларының һаҡланыуы

• гигрометр

► гигрометр ☛ һауаның дымлылығын үлсәй торған прибор

• гигроскопичность мёда

► балдың гигроскопик үҙенсәлеге ☛ балдың дым тартыу үҙенсәлеге ундағы фруктозаның күләменә бәйле; балдағы һыу миҡдары һауа дымлылығына тигеҙ

• гидрофильные растения

► гидрофиль үҫемлектәр {бот.} ☛ һыу ярҙамында һеркәләнә торған һыу үҫемлектәре

• гинандроморфизм

► гинандроморфизм ☛ бал ҡортоноң ике енесле булыу күренеше

• гипоплазия

► гипоплазия ☛ ҡайһы бер ағза күҙәнәктәренең үҫешеп етмәүе

• главный медосбор

► төп йыйым ☛ балдың йәйге айҙарҙа йыйылған тулы миҡдары

• глаза простые

► ябай күҙҙәр {анат.} ☛ ябай күҙҙәре ярҙамында бал ҡорто яҡын аралағы нәмәләрҙе танып белә, үҙенә кәрәк йүнәлеште билдәләй, шулай уҡ был күҙҙәр таң атыуы, ҡараңғы төшөүе хаҡында сигнал бирә

• глаза пчелы

► бал ҡорто күҙҙәре {анат.} ☛ бал ҡортоноң күреү ағзаһы бишәү: икәүһе ҡатмарлы, өсәүһе ябай күҙҙәр

• глаза сложные

► ҡатмарлы күҙҙәр {анат.} ☛ ҡатмарлы күҙҙәре ярҙамында бал ҡорто алыҫта урынлашҡан нәмәләрҙе танып белә

• гнездо пчёл

► бал ҡорттары ояһы ☛ бал ҡорто ғаиләһенең ояһы вертикаль рәүештә урынлашҡан күсермәле рамдарҙағы балауыҙ кәрәҙенән тора; үрсемде үҫтереү бал һәм һитә йыйып, уны һаҡлау өсөн кәрәк; улар кейәгә ҡарата ҡабырғаһы менән урынлаштырыла; кәрәҙҙәр араһында йөрөү өсөн урамдар ҡалдырыла; уларҙың киңлеге 12-13 мм тәшкил итә

• гнилушка

► сөрөк ☛ умарта ҡарағанда төтәткескә һалып яндыра торған серек ағас

• голова пчелы

► бал ҡорто башы {анат.} ☛ бал ҡортоноң кәүҙәһе баштан, күкрәктән һәм ҡорһаҡ өлөшөнән тора. Инә ҡорттоң башы түңәрәк, ә эшсе ҡорттоҡо өсмөйөш рәүешендә була. Баш өлөшөндә баш мейеһе, биш күҙе, һиҙеү һәм тойоу ағзаһы булған мыйыҡсалары, шулай уҡ өҫкө яңаҡ менән мороно урынлашҡан

• голубика

► көртмәле, ҡара көртмәле {бот.} ☛ йылтыр ваҡ япраҡлы, алһыу сәскәле, ҡыҫҡа һабаҡлы ҡыуаҡ үҫемлек; шәкәрлелеге 25 кг/га

• горбатый расплод

► бөкрө үрсем ☛ енес ағзалары үҫеп етмәгән ҡорттарҙың йомортҡаһынан яралған зәғиф үрсем

• горизонтальные ульи

► горизонталь ятмалы умарталар

• горошек мышиный

► сыҡан кәрешкәһе {бот.} ☛ нәҙек оҙон тарбаҡ һабаҡлы, ваҡ ҡына теҙмә япраҡлы, бөрөлөп торған ваҡ күк сәскәле, ҡара борсаҡлы, кәрешкә һымаҡ үлән; шәкәрлелеге 20-30 кг/га

• государственные пасеки

► дәүләт умарталыҡтары

• градер

► градер ☛ балдың төҫөн билдәләй торған прибор

• гречиха

► ҡарабойҙай {бот.} ☛ ал, аҡ сәскәле, өсҡырланып торған көрән орлоҡло бер йыллыҡ иген үҫемлеге; вегетация осоро 70-90 көн; шәкәрлелеге 100-200 кг/га)

• гречишный мёд

► ҡарабойҙай балы

• грудь пчелы

► бал ҡорто күкрәге {анат.} ☛ ҡорт күкрәге дүрт быуынтыҡтан тора; тәүге өс быуынтыҡтың аҫ яғында өс пар аяғы, ә ике пар ҡанаты икенсе һәм өсөнсө быуынтыҡтарының өҫтөндә урынлашҡан

• дадан

► дадан, дадан умарта ☛ таҡтанан яһалған бер корпуслы, 12 рамлы дүрткел умарта. Американың күренекле ҡортсоһо Дадан Шарль хөрмәтенә уның исеме менән йөрөтөлә

• даданға өҫтәп ҡуйыла торған төпһөҙ йәшник; унда 435х145 мм ҙурлығында рамдар ҡуйыла һәм фәҡәт бал йыйыу өсөн файҙаланыла

• дальневосточная пчела

► Алыҫ Көнсығыш ҡорто ☛ Рәсәй урта һыҙаты тоҡомло ҡорттарҙан таралып, хәҙерге көндә Хабаровск крайында йәшәгән, ҡырыҫ климатҡа сыҙамлы һәм төрлө ауырыуҙарға бирешеп бармаған бал ҡорто

• дальность полёта пчелы

► ҡорттоң осоу алыҫлығы ☛ умартанан алып сәскәлеккә тиклемге арауыҡ; бал ҡортоноң осоу радиусы 2 км самаһы

• двудомные растения

► ике өйлө үҫемлектәр {бот.} ☛ береһендә һеркәһе, икенсеһендә емшәне булған үҫемлектәр: өйәңке, ҡуҙғалаҡ, кесерткән, тирәк һ.б.

• двухкорпусное содержание пчёл

► ҡорттарҙы ике корпуслы умартала аҫрау

• двухкорпусный улей

► ике корпуслы умарта

• двухкратная смена маток

► инә ҡортто ике тапҡыр алмаштырыу ☛ саф тоҡомло ҡорттар үрсетеүҙә ҡулланылған ысул

• двухматочное содержание

► пчёл ике инәле ҡорт аҫрау

• дегистационный калориметр

► дегистация калориметры ☛ төҫөнә, еҫенә, тәменә һ.б. ҡарап есемдең сифатын билдәләй торған прибор

• дезакаризация

► дезакаризация ☛ талпандарҙы ағыулап ҡырыу саралары

• дезинсекция

► дезинсекция ☛ махсус препараттар ярҙамында зарарлы бөжәктәрҙе бөтөрөү сараһы

• дезинфекция

► дезинфекция ☛ йоғошло микробтарҙы махсус саралар ярҙамында бөтөрөү юлы

• дезинфицирующие вещества

► дезинфекциялай торған матдәләр ☛ һәр төрлө зарарлы микроорганизмдарҙы, паразит бөжәктәрҙе бөтөрә торған химик матдәләр

• дезодорация

► дезодорация ☛ төрлө химик матдәләр ярҙамында насар еҫтәрҙе бөтөрөү сараһы

• дератизация

► дератизация ☛ зарарлы кимереүселәрҙе бөтөрөү өсөн үткәрелгән саралар

• диагностика болезней пчёл

► ҡорт ауырыуҙары диагностикаһы ☛ ауырыуҙарҙы билдәләү, дөрөҫ диагноз ҡуйыу алымдары һәм принциптары хаҡындағы ғилем

• дизентерия пчёл

► ҡорттарҙың эс китеүе ☛ сифатһыҙ аҙыҡтан була торған эсәк ауырыуы

• дикие пчёлы

► ҡырағай ҡорттар ☛ тәбиғи шарттарға яраҡлашып йәшәгән ҡорттар

• длина хоботка рабочей пчелы

► эшсе ҡорттоң морон оҙонлоғо ☛ ҡорттарҙың тоҡомон билдәләй торған күрһәткес; иң оҙон моронлоларға Рәсәйҙең урта һыҙаты һәм Кавказдағы һоро төҫтәге тау ҡорттары инә; уларҙың мороно 5,9-6,3 һәм 6,7-7,2 мм-ға етә

• длинные маточники

► оҙонайған инә көбөләре {вет.} ☛ яҙ аҙағында була торған ауырыу: инә көбөләре саманан тыш оҙонайып китә, ҡарышлауыҡтары ҡурсаҡҡа әйләнә алмай үлемгә дусар була

• дневник контрольного улья

► контроль умарта көндәлеге

• дневник пасеки

► умарталыҡ көндәлеге ☛ контроль умарта хаҡындағы мәғлүмәттәрҙе, һауа торошон, иртәле-кисле булған һауа температураһын, ҡорттарҙың ҡылығын, осошон, хәлен көн һайын теркәп барған яҙыу

• дно улья

► умарта төбө

• дождемер

► яуым-төшөм үлсәгесе

• дозревание мёда

► балдың өлгөрөп етеүе

• дом пасечный

► умартасы өйө

• донник

► ҡандала үләне {бот.} ☛ өсәре-өсәре бер һуҡтаға урынлашҡан ваҡ ҡына киртләс япраҡлы, һабаҡ буйлап сыҡҡан аҡ, һары төҫтәге ваҡ сәскәле хуш еҫле үлән; бал ҡорттары татын, һеркәһен яратып йыя; шәкәрлелеге 150-200 кг/га

• дрессировка пчёл

► бал ҡорттарын өйрәтеү ☛ таты менән үҙенә тартып тормаған үҫемлектәрҙе һеркәләндереү һәм уларҙың балын йыйыу өсөн ҡорттарҙың эшмәкәрлеген яһалма рәүештә көсәйтеү

• дрожжи мёда

► бал әсеткеһе ☛ тат менән бергә балға һауанан 25-кә яҡын әсетке килеп ҡушыла; һауа температураһы 14-20оС булғанда уның һәм ул бүлеп сығарған ферменттарҙың бал өсөн зыяны булмай

• дуб

► имән {бот.} ☛ бук ағастары ғаиләһенә ингән, киртләс эре япраҡлы, сәтләүеге булған ҡаты ағас; бал ҡорттары уның һеркәһен, йәйгә сыҡкас япрағы бүлеп сығарған шәрбәтле шыйыҡсаһын һәм татлы ысығын яратып йыя

• дуплянка

► түмәр умарта

• душица обыкновенная

► мәтрүшкә {бот.} ☛ ирен сәскәлеләр ғаиләһенә ингән хуш еҫле, алһыу күк төҫтәге, өйкөм сәскәле күп йыллыҡ ялан үләне; шәкәрлелеге 100 кг/га

• дымарь

► төтәткес ☛ ҡорт ҡарағанда төтөн өрҙөрә торған умарта ҡорамалы

• дымарь лечебный

► дауалау төтәткесе ☛ ауырыған ҡорттарҙы кәрәкле препараттар төтөнө менән дауалау өсөн тәғәйенләнгән төтәткес

• дыхальца

► тын алғыстар {анат.} ☛ һулыш ала һәм һауалағы саңды тотоп ҡала торған ваҡ ҡына тишектәр; бал ҡорттарының 10 пар тын алғысы бар; өс пары күкрәгендә, ете пары ҡорһағында урынлашҡан

• дыхание пчелы

► бал ҡортоноң тын алыуы ☛ бал ҡорто тын алғыстар ярҙамында тыныс хәлендә минутына 40 тапҡыр, осоп килгәндән һуң 120-150 тапҡыр тын ала; тыныс хәлдә 25 мм3, осҡанда 460 мм3 кислород сарыф итә

• дыхательный аппарат пчелы

► бал ҡортоноң тын алыу ағзалары {анат.} ☛ ул өс өлөштән: боғарлаҡтан, һауа тоҡсайҙарынан һәм тын алғыстарҙан тора

• дягиль лекарственный

► көпшә {бот.} ☛ дымлы ерҙә үҫә торған үҫемлек; бал ҡорто татын да, һеркәһен дә яратып йыя; шәкәрлелеге 200 кг/га

• европейский гнилец

► Европа серегe {вет.} ☛ стрептококк плютон һ.б. микробтарҙан таралған йоғошло ауырыу

• ежевика сизая

► ҡара бөрлөгән {бот.} ☛ роза сәскәләләр ғаиләһенә ингән сәнскәкле үрмә һабаҡлы үҫемлек; шәкәрлелеге 20-25 кг/га

• естественная смена маток

► инәнең тәбиғи алмашыныуы ☛ инә ҡорт өс осраҡта алмаштырыла: ғаилә күс айырырға әҙерләнгәндә, инә ҡапыл һәләк булғанда һәм ҡартайып йәки ауырып йомортҡа һалмай башлағанда

• естественные медоносные угодья

► баллы үҫемлектәр үҫкән урындар

• жалить

► сағыу

• жало

► ҡаяу {анат.} ☛ ҡорһаҡ аҫтының һуңғы быуынтығында урынлашҡан был ағза фәҡәт инә ҡорт менән эшсе ҡортта ғына була

• жалоносный аппарат пчелы

► ҡорттоң саҡҡыс ағзалары {анат.} ☛ ҡаяу менән ағыу бүлеүсе ике биҙҙән торған был ағза инә ҡорт менән эшсе ҡортта ғына була

• жвалы, верхние челюсти

► сәйнәүестәр, өҫкө яңаҡтар {анат.} ☛ был ағзалар ярҙамында ул күҙәнәктең өҫкө япмаһын кимерә, балауыҙ менән һитәне ышҡып йомшарта

• железы пчелы

► ҡорт биҙҙәре {анат.} ☛ бер нисә төрө бар: төкөрөк биҙҙәре, балауыҙ биҙҙәре, ағыу биҙҙәре, еҫ биҙҙәре һ.б.; ә эшсе ҡорттарҙа: өҫкө яңаҡ биҙҙәре, йотҡолоҡ биҙҙәре, елкә биҙҙәре һәм түш биҙҙәре

• жёсткая вода

► ҡаты һыу ☛ составында кальций, магний тоҙҙары булған һыу; балауыҙ сеймалын эшкәрткәндә фәҡәт йомшаҡ һыу ҡулланыла

• живая изгородь пасеки

► йәшел кәртә ☛ умарталыҡты уратып алған саған, йүкә, акация, әлморон һ.б. ағастар; ел-дауылдан һаҡлау менән бергә өҫтәмә аҙыҡ базаһы булып та хеҙмәт итә

• живокость, шпорник

► таҡыябаш {бот.} ☛ лютиктар ғаиләһенә ингән күгелйем алһыу сәскәле болон үләне; бал ҡорттары татын да, һеркәһен дә яратып йыя

• жизнеспособность яиц, личинок

► йомортҡаның, ҡарышлауыҡтың йәшәү һәләтлелеге ☛ йомортҡа һәм ҡарышлауыҡ ғаиләнән башҡа өс көндән ары йәшәй алмай

• жимолость обыкновенная

► айыу баланы {бот.} ☛ ҡыҙыл сәскәле, ваҡ ҡына ҡыҙыл емешле ҡыуаҡ үҫемлек; бал ҡорттары татын да, һеркәһен дә яратып йыя, шәкәрлелеге 27-35 кг/га

• жировое тело

► майлы есем {анат.} ☛ бал ҡортоноң эсәге эргәһендәге ныҡ үҫешкән көүшәк туҡыма

• заболевание пчёл

► бал ҡорто ауырыуҙары

• завод пчеловодного инвентаря

► умартасылыҡ ҡорамалдары заводы

• задвижка летковая

► кейә биге ☛ умартаның ҡорт инеп-сығып йөрөгән еген яба торған бик

• заднее крыло

► артҡы ҡанат {анат.} ☛ күкрәк өҫтөндә урынлашҡан ике пар ҡанаттың арттағы икенсе пары

• задние ножки пчелы

► ҡорттоң артҡы аяҡтары {анат.} ☛ күкрәк аҫтында урынлашҡан өс пар аяҡтың һеркә тултырыу өсөн ҡатлансығы булған иң арттағы өсөнсө пары

• задняя грудь пчелы

► ҡорттоң артҡы күкрәге {анат.} ☛ дүрт сегменттан торған ҡорт күкрәгенең һуңғы артҡы быуынтығы

• закисание мёда

► балдың әсеүе

• закуривание пчёл

► ҡорттарҙы төтәҫләү ☛ ауырыу күстәрҙе көкөртлө газ, формалин һәм башҡа шуның һымаҡ препараттар ҡушып төтәҫләү

• залёт пчёл

► ҡорттарҙың аҙашыуы

• замазка для ульев, шпаклёвка

► умарта замазкаһы

• замена кормового меда на сахарный сироп

► аҙыҡ балын шәкәр иретмәһенә алмаштырыу ☛ ҡышҡы аҙыҡ япраҡ балынан йәки тиҙ ҡомоғоусан балдан торһа, уны шәкәр иретмәһенә алмаштыралар

• заменители естественных кормов

► тәбиғи аҙыҡ алмаштырғыстар ☛ балды шәкәр иретмәһе, шәкәр-бал ҡамыры, составында шәкәр пудраһы һәм һеркәләр булған шәкәрле-аҡһымлы аҙыҡтар менән алмаштыралар; тәбиғи аҙыҡты алмаштыра алырлыҡ аҙыҡтар менән бер рәттән саған, ҡайын, ҡарбуз, йөҙөм һутын да ҡулланырға була, әммә улар ҡышҡы аҙыҡҡа бармай

• заменители перги

► һитә алмаштырғыстар

• заменители пыльцы

► һеркә алмаштырғыстар

• занос

► һырынты ☛ кәрәҙҙең кейәгә, йәғни умартаның алғы стенаһына, ҡарата урынлашыу рәүеше

• занос теплый

► йылы һырынты ☛ кәрәҙҙе кейәгә, йәғни умартаның алғы стенаһына, ҡарата яҫы яғы менән урынлаштырыу; тәбиғи шарттарҙа көсһөҙ күстәрҙең кәрәҙҙәре ошо рәүешле урынлаша: бындай ояларҙа йылылыҡ оҙаҡ һаҡлана

• занос холодный

► һыуыҡ һырынты ☛ кәрәҙҙе кейәгә, йәғни умартаның алғы стенаһына ҡарата ҡабырға яғы менән урынлаштырыу; тәбиғи шарттарҙа көслө күстәрҙең кәрәҙҙәре ошолай урынлаша: бындай ояларҙа һауа даими рәүештә алышынып тора

• запаривание пчёл

► ҡорттарҙың бешегеүе ☛ ҡорттарҙың умарталағы эҫелеккә һәм дымға түҙә алмай күпләп ҡырылыуы

• запечатанный расплод

► мисәтләнгән үрсем ☛ өҫтө йоҡа ҡына менән мисәтләнгән эшсе һәм ата ҡорт ҡарышлыуығы менән ҡурсағы

• заповедники

► ҡурсаулыҡтар ☛ урындағы ҡорттарҙы һаҡлау, өйрәнеү һәм үрсетеү урыны; тәүге ҡортсолоҡ ҡурсаулығы Рәсәйҙә 1958 йылда төҙөлә, артабан ул Башҡорт дәүләт ҡурсаулығының Ағиҙел буйы филиалына әйләнеп, 1986 йылдан үҙ аллы Шүлгәнташ ҡурсаулығы тип атала башлай

• заразные болезни пчёл

► ҡорттарҙың йоғошло ауырыуҙары

• зародышевые кристаллы

► бәбәк кристалдар ☛ балды ҡомоҡтора торған глюкоза кристалы; ул тат менән бергә килеп эләгә, артабан күпләп хасил була башлай

• застуженная матка

► һыуыҡ тейгән инә ҡорт ☛ ныҡ өшөүҙән йомортҡа һалмай башлаған инә ҡорт

• застуженный расплод

► һыуыҡ тейгән үрсем ☛ иртә яҙын һыуыҡҡа бирешеп үлгән үрсем

• затенение ульев

► умарталарҙы ышыҡлау ☛ умарталарҙы ҡояш нурҙарынан һаҡлау өсөн ышыҡ ергә урынлаштырыу

• зверобой

► һары мәтрүшкә {бот.} ☛ ваҡ һары сәскәле күп йыллыҡ үлән; бал ҡорттары татын да, һеркәһен дә яратып йыя

• земляника

► ҡайын еләге {бот.} ☛ роза сәскәлеләр ғаиләһенә ингән өсәр япраҡлы, тәпәшәк һабаҡлы, аҡ сәскәле, алһыу төҫтәге хуш еҫле еләге булған күп йыллыҡ үҫемлек; бал ҡорттары уның татын да, һеркәһен дә яратып йыя

• зеркальце

► көҙгө {анат.} ☛ ҡорт ҡорһағының төкһөҙ шыма өлөшө

• зимне-весенние запасы корма

► ҡышҡы-яҙғы аҙыҡ һаҡлығы ☛ ҡышҡы-яҙғы айҙарҙа ҡорттар өсөн кәрәк булған аҙыҡ: бер ғаилә ҡышҡы осорҙа уртаса 5-9 кг бал тотона

• зимне-весенняя гибель пчёл

► ҡорттарҙың ҡышлы-яҙлы һәләк булыуы ☛ ҡартайып көсһөҙләнеүҙән, төрлө ауырыуҙарҙан, ҡоротҡос бөжәктәрҙең зыян итеүенән, тейешле шарттарҙың булмауынан ҡорттарҙың күпләп ҡырылыуы

• зимние работы

► ҡышҡы эштәр ☛ ҡыштың тәүге яртыһында баҙҙағы ҡорттарҙың хәле айына 2-3 тапҡыр, икенсе яртыһында аҙнаһына 1-2 тапҡыр тикшерелә һәм махсус журналға теркәлә

• зимовка пчёл

► ҡорттарҙың ҡышлауы ☛ ҡышын ҡорттар төрлө физиологик үҙгәрештәр кисерә: ағзаларында май матдәһе күбәйә, һыуы кәмей, матдәләр алмашыныуы әкренәйә, аҙыҡ аҙ тотонола; оялағы йылылыҡ 10оС-ҡа еткәс, улар йомғаҡ булып бер ергә уҡмаша башлай

• зимовник

► ҡорт баҙы ☛ ҡышын умарта ҡуя торған махсус урын; унда һауаның уртаса йылылығы 0-4оС, дымлылығы 80-85% булырға тейеш; ҙурлығы умарталар һанына ҡарап билдәләнә

• зимостойкость пчёл

► ҡорттарҙың ҡышҡа сыҙамлылығы ☛ ҡорттарҙың ҡырыҫ климат шарттарына бирешмәүе: тоҡомдан тоҡомға күскән был сифат тотолған аҙыҡ миҡдары, үлгән ҡорттар һаны менән яҙғыһын билдәләнә

• золототысячник

► һарыгүҙ {бот.} ☛ ҡатмарлы сәскәлеләр ғаиләһенә ингән алһыу сәскәле, һары һеркәле дарыу үләне; бал ҡорттары уның татын да, һеркәһен дә яратып йыя

• зольность мёда

► балдың көллөлөгө ☛ составында калий, натрий, магний, тимер, фосфор һәм башҡа минераль матдәләр барлығын билдәләй торған күрһәткес

• зона чистопородного разведения

► саф тоҡом үрсетеү зонаһы

• зоогигиена

► зоогигиена ☛ йәшәү шарттарының мал-тыуар, ҡош-ҡорт, бал ҡорттары һаулығына һәм продуктлылығына йоғонтоһон өйрәнгән ғилем

• зоотехник по пчеловодству

► ҡортсолоҡ зоотехнигы

• зрелость мёда

► балдың өлгөрөүе ☛ кәрәҙҙәге балдың йоҡа ғына балауыҙ, йәғни ҡына, менән ҡапланыуы; өлгөргән балда һыу миҡдары 17-21% була

• зрелый расплод

► өлгөргән үрсем ☛ мисәтләнгән үрсемдәрҙең ҡурсаҡтан ҡорт булып өлгөргән һуңғы үҫеш стадияһы

• ива

► тал {бот.} ☛ һыу буйында үҫә торған оҙон япраҡлы, көсөк сәскәле ҡыуаҡ ағас; бал ҡорттары уның татын да, һеркәһен дә яратып йыя, шәкәрлелеге 60-70 кг/га

• игра пчёл

► ҡорттарҙың уйнауы ☛ ҡорттарҙың күс айырыр алдынан ҡотороп осоуы

• известковая вода

► эзбизле һыу ☛ бал составындағы татлылыҡты билдәләгәндә файҙаланыла

• известковый расплод

► эзбизләнгән үрсем {вет.} ☛ то же, что аскосфероз

• изгнание трутней

► ата ҡорттарҙы умартанан ҡыуып сығарыу ☛ ҡорттарҙың ҡышҡылыҡҡа әҙерләнеүе ата ҡорттарҙы ҡыуыуҙан башлана: ата ҡорттар ҙур һәм көслө булыуҙарына ҡарамаҫтан, ҡаяуҙары булмау сәбәпле, эшсе ҡорттарға ҡаршы тора алмай

• изготовление ульев

► умарта яһау

• изделия из мёда

► бал ҡушып яһалған әйберҙәр ☛ бал төрлө тәм-томдар, татлы ҡамыр аштары, һыуһын ҡандырғыс эсемлектәр, биҙәнеү-төҙәнеү нәмәләре әҙерләүҙә файҙаланыла

• изолятор для цветков

► сәскә бөркәгес ☛ теге йәки был үҫемлектең тат миҡдарын билдәләгәндә ҡорт ҡунмаһын өсөн сәскәгә яба торған 35x40 см күләмендәге марля тоҡсай

• изолятор матки

► инә ҡорт изоляторы ☛ инә ҡортто ваҡытлыса айырып тотоу өсөн файҙаланылған 1-2 рам һыйҙырышлы ҡулайлама

• изоляция лёта маток и трутней

► инә һәм ата ҡорт осоштарын сикләү ☛ был ысул ҡорттарҙың парлашыуын күҙәтеү өсөн башҡарыла

• изроившаяся семья

► күс айырған ғаилә ☛ бер нисә күс айырған ғаилә нык көсһөҙләнә, ҡышҡылыҡ аҙыҡ етмәү сәбәпле һәләк булыуы ла ихтимал

• иммунитет

► иммунитет ☛ организмдың йоғошло ауырыуҙарға бирешмәүе

• инбридинг

► инбридинг ☛ ҡәрҙәш тоҡомдағы ҡорттарҙың парлашыуы; был күренеш уларҙың продуктлылығын кәметә, ҡайһы бер яҡшы сифаттарының юғалыуына килтерә

• инвазионные болезни пчёл

► ҡорттарҙың йоғошло ауырыуҙары ☛ гельминттар һәм ҡайһы бер быуынтыҡ аяҡлыларҙан таралған йоғошло ауырыуҙар: нозематоз, акарапидоз, варроатоз, браулез, мелеоз, амебиоз һ.б.

• инвентарь пчеловодный

► умартасылыҡ ҡорамалдары ☛ ҡортсолоҡта кәрәк булған нәмәләр: халат, комбинезон, битлек, төтәткес, бағау, ҡасау, түңәрәк йышҡы, бысаҡ, күҙлек, моҙға һ.б.

• инкубация маточников, пчелиного расплода

► инә көбәләрен, үрсемдәрҙе инкубаторҙа үрсетеү ☛ инә ҡорттарҙы күпләп үрсетеү өсөн инә көбәләрен даими йылылығы 34-35оС, дымлылығы 70% булған инкубаторға урынлаштыралар

• инстинкт

► инстинкт ☛ бал ҡортона хас инстинкттар: аҙыҡ йыйыу, һаҡланыу, ояһына ҡайта алыу, инә ҡорт тәрбиәләү, күс айырыу һ.б.

• интенсификация в пчеловодстве

► ҡортсолоҡто көсәйтеү ☛ тоҡомдо яҡшыртыу, аҙыҡ базаһын нығытыу, яңы технология ҡулланыу һәм башҡа шуның һымаҡ саралар ярҙамында умартасылыҡтың үҫешен тиҙләтеү

• инфекционные болезни пчёл

► ҡорттарҙың йоғошло ауырыуҙары ☛ Америка сереге, Европа сереге, ҡапсыҡлы үрсем, эзбизләнгән үрсем, паратиф һ.б.

• искусственное размножение пчелиных семей

► ҡорт ғаиләләрен яһалма үрсетеү ☛ яһалма күс үрсетеү өсөн иң яҡшы ғаиләнән үрсем һәм бер ни тиклем ҡорт һайлап алып, инә менән ҡушалар

• искусственный вывод маток

► инә ҡорттарҙы яһалма үрсетеү ☛ инә көбәләрен һаҡлыҡ менән киҫеп алып, ситлеккә урынлаштыралар; ситлеккә бер аҙ бал һәм 5-6 эшсе ҡорт ебәрәләр, артабан улар сығып килгән инә ҡортто ҡаршы алалар, ашатып тәрбиәләйҙәр

• искусственный мёд

► яһалма бал ☛ ҡамыш шәкәрен һыуҙа химик юл менән тарҡатып алына; уға тәмләткестәр ҡушыла, төрлө хуш еҫтәр өҫтәлә

• использование воска в народном хозяйстве

► балауыҙҙың халыҡ хужалығындағы ҡулланылышы ☛ балауыҙҙың 75-80%-ы кәрәҙ яһауға китһә, ҡалған 20-25%-ы медицинала, парфюмерияла һәм аҙыҡ-түлек сәнәғәтендә файҙаланыла

• использование корма

► аҙыҡ тотоноу ☛ аҙыҡ миҙгелгә ҡарап, йыл әйләнәһенә төрлө кимәлдә тотонола: бер ғаилә йылына уртаса 90 кг-ға тиклем бал, 25-30 кг һитә тотона; үрсем ишәйгәндә, бал йыйыу осоронда аҙыҡҡа күп көс төшә: был осорҙа 30-40 кг бал сарыф ителә, ә ҡышын сама менән яҡынса 10-15 кг бал китә; әммә ҡышҡылыҡҡа аҙыҡты 20-25 кг ҡалдырыу мотлаҡ

• итальянские пчёлы

► итальян ҡорттары ☛ Италияла, Канадала, Америкала һәм башҡа илдәрҙә йәшәгән алтын һары төҫтәге эре бал ҡорто: был тоҡом ҡышҡы ҡырыҫ климатҡа түҙемһеҙ, аҙыҡты ла күп тотоноусан

• кабахтапинская пчела

► кабахтапин ҡорттары ☛ Азербайжандың таулы райондарында йәшәгән асыҡ һоро төҫтәге, оҙон моронло бал ҡорто

• календарь пчеловода

► умартасы календары ☛ умарталыҡта башҡарылған эштәрҙе даими рәүештә теркәп барған умартасы яҙмаһы

• календарь цветения медоносов

► бал биреүсе үҫемлектәрҙең сәскә атыу ваҡытын күрһәткән календарь ☛ иҫәп үгәй инә үләненең сәскә атыу ваҡытынан башлана: унан ҡала баллыҡай үләне 8 көндән һуң, туҙғанаҡ 21, сейә 28, һары селек 30, аҡ туҡранбаш 38, ҡурай еләге 50, ҡандала үләне 63, йүкә ағасы 75 көндән һуң сәскә ата

• калина обыкновенная

► ябай балан {бот.} ☛ аҡ сәскәле, ҡыҙыл емешле ҡыуаҡ үҫемлек; бал ҡорттары уның һеркәһен яратып йыя; шәкәрлелеге 12-15 кг/га

• каловая нагрузка

► тиҙәк миҡдары ☛ ҡышын ҡорт эсәгендә йыйылған тиҙәк

• калорийность мёда

► балдың калориялылығы ☛ бер грамм бал иҫәбенә тере организмда барлыҡҡа килгән һәм калория менән билдәләнгән энергия миҡдары

• каменный мёд

► ҡаты бал ☛ Абхазияның таулы райондарындағы ҡая һәм тау-таш ярыҡтарында оялаған ҡырағай ҡорт балы

• каменный расплод

► таш үрсем {вет.} ☛ то же, что аспергиллез пчёл

• канди

► канди; шәкәр-аҡһым ҡамыры ☛ өҫтәмә аҙыҡ өсөн балға шәкәр ҡушып яһалған ҡамыр: бер килограмм канди әҙерләү өсөн 260 г шыйыҡ бал, 740 г шәкәр оно китә

• кандидамикоз

► кандидамикоз {вет.} ☛ күкрәк алды трахеяларын зарарлаусы йоғошло ауырыу

• карамелизация мёда

► балдың карамелләшеүе ☛ бал составындағы һыуҙың парға әйләнеп, карамеландар хасил булыуынан ундағы шәкәрҙәрҙең тарҡалыуы

• карантин

► карантин {вет.} ☛ йоғошло ауырыу таралмаһын өсөн ауырыу ҡорттарҙы ваҡытлыса айырып тотоу

• карболовая кислота

► карбол кислотаһы {вет.} ☛ дезинфекция яһау өсөн ҡулланылған һары төҫтәге еҫле препарат

• карбофос

► карбофос {вет.} ☛ зарарлы бөжәктәрҙе бөтөрөү өсөн ҡулланылған препарат

• карликовость

► кәрләлек ☛ тейешле шарттар булмау һәм башҡа сәбәптәр арҡаһында бәләкәй һәм зәғиф булып ҡалыу

• карликовые пчёлы, матки, трутни

► зәғиф ҡорттар ☛ тейешле шарттар булмауҙан һәм башҡа сәбәптәр арҡаһында зәғиф булып үҫешкән ҡорттар

• карпатские пчёлы

► Карпат ҡорттары ☛ Карпаттың таулы райондарында йәшәгән һоро төҫтәге, оҙон моронло ҡорт тоҡомо

• кипрей, иван-чай

► боланут {бот.} ☛ оҙон һабаҡлы, ҡарағусҡыл ҡыҙыл йәки ал төҫтәге һепертке сәскәле урман үләне; бал ҡорттары уның татын да, һеркәһен дә яратып йыя; шәкәрлелеге 300 кг/га

• кислота мёда

► балдағы кислота ☛ бал составында алма кислотаһы, глюкон, лимон, һөт, ҡырмыҫҡа, уксус кислоталары, шулай уҡ 23 төрлө ирекле аминокислота бар

• кислоты в подкормках

► өҫтәмә аҙыҡтағы кислоталар ☛ өҫтәмә аҙыҡ итеп ҡулланылған шәкәр иретмәһенә лимон, уксус һәм ҡуҙғалаҡ кислотаһы ҡушыла: бер килограмм шәкәргә өс грамм кислота етә

• кишечные болезни

► эсәк ауырыуҙары {вет.} ☛ бал ҡорттарында һәм уларҙың үрсемдәрендә була торған йоғошло һәм йоғошһоҙ ауырыуҙар: нозематоз, амебиоз, паратиф, критидиоз һ.б.

• классификация мёда

► балдың бүленеше ☛ сығышы, составы, тәме, төçө һәм башҡа үҙсәнлектәре буйынса бер нисә төркөмгә бүлеп йөрөтөлә; географик сығышы буйынса: башҡорт балы, Алыç Көнсығыш балы, Алтай балы; ботаник сығышы буйынса: сәскә балы, япраҡ балы, ҡатнаш бал; эшкәртеү буйынса: кәрәҙле бал, айыртылған бал; эшкәртеү миҙгеле буйынса: яҙғы бал, йәйге бал, көҙгө бал һ.б.

• классификация нектароносных растений

► татлы үçемлектәрҙең бүленеше ☛ сәскәләге татлыҡтарҙың төҙөлөшөнә һәм уларҙың булыу-булмауҙарына ҡарап төркөмгә бүленә; татлыҡһыҙ сәскәле үçемлектәр: йүкә ағасы, сейә, һары сейә һәм башҡалар; татлыҡлы сәскәле үçемлектәр: ҡарабойҙай, горчица һ.б.

• клевер белый

► аҡ туҡранбаш {бот.} ☛ ҡуҙаҡлылар ғаиләһенә ингән тумалаҡ аҡ сәскәле, өсәрләп торған түңәрәк япраҡлы күп йыллыҡ үçемлек; бал ҡорттары уның татын да, һеркәһен дә яратып йыя; шәкәрлелеге 90-100 кг/га, һеркәлелеге 26-37 кг/га

• клевер красный

► ҡыҙыл туҡранбаш, ялан туҡранбашы {бот.}

• клей пчелиный

► прополис, ҡорт елеме ☛ ағастың бөрөһө менән япрағынан һәм ылыçлы ағастарҙан йыйылған ыçмалалы есемдәрҙе эшкәртеп яһалған ҡарағусҡыл йәшкелт төçтәге матдә; составының 55%-ын ыçмала һәм бәлзәм, 10%-ын эфир майы, 30%-ын балауыҙ һәм 5%-ын һеркә тәшкил итә; һәр умарта миҙгеленә 100-150 г ҡорт елеме бирә ала

• клеточка для пересылки маток

► инә ҡортто күсереп йөрөтә торған ситлек

• клён

► саған {бот.} ☛ япрағы киртләс, сәскәһе һепертке башлы, орлоғо ҡушҡанатлы булған ағас; бал ҡорттары уның татын да, һеркәһен дә яратып йыя, шәкәрлелеге 100-150 кг/га

• клуб пчёл зимний

► ҡорттарҙың ҡышҡы йомғағы, күс өйөрө ☛ һалҡындар башланғас, умарталағы ҡорттар бер ергә уҡмашып, йомғаҡ барлыҡҡа килтерә: өҫкө өлөшө кәрәҙҙәге емдә, урта һәм түбәнге өлөшө буш кәрәҙҙә ҡала; ул тәүҙә умартаның алғы өлөшөндә, артабан яйлап уның түбәһенә һәм артҡы яғына тиклем хәрәкәт итә, сөнки был хәл кәрәҙҙәге балдың әкренләп кәмеүенә бәйләнгән; йомғаҡ уртаһында йылылыҡ 30оС самаһы, ә тирә-яғында 10оС-ан кәм булмай; ҡорттар ҡышты тыныс үткәрәләр, матдәләр алмашыныуы ла әкрен бара, аҙыҡты ла әҙ тотоналар

• книжный улей

► китап умарта ☛ кәрәҙҙәре ҡуҙғалырлыҡ итеп күгән менән тоташтырылған һәм китап һымаҡ асып-ябылмалы итеп эшләнгән умарта; 1789 йылда Швейцария ҡортсоһо уйлап тапҡан

• коготки

► тырнаҡтар {анат.} ☛ ҡорт аяғының осонда урынлашҡан, ҡытыршы ерҙә йөрөү өсөн ҡулайлашҡан, ә шыма урындан йөрөгәндә уның йомшаҡ табандары булышлыҡ итә

• кокон

► ҡурсаҡ көбө, ҡуҙы ☛ кәрәҙ күҙәнәктәре мисәтләнгәндән һуң 10-12 көн үткәс, ҡарышлауыҡтар тарафынан үреп эшләнгән көп; ҡуҙы

• колибактериоз пчёл

► ҡорт колибактериозы {вет.} ☛ ҡорттарҙа ҡыш аҙағында була торған йоғошло ауырыу

• коллоиды мёда

► балдағы коллоидтар ☛ шыйыҡ бал составындағы кристаллашмай торған матдәләр: аҡһым, балауыҙ киҫәксәләре, органик булмаған башҡа төр компоненттар

• колода

► түмәр умарта ☛ түмәрҙе соҡоп яһаған умарта

• колокольчик

► ҡыңғырау сәскә {бот.} ☛ ҡыңғырауға оҡшап торған күк, зәңгәр сәскәле күп йыллыҡ үҫемлек; бал ҡорттары татын да, һеркәһен дә яратып йыя; шәкәрлелеге 17-19 кг/га

• конструкция ульев

► умарта төҙөлөшө ☛ рамлы умарта ике төрлө була: вертикаль терәүле һәм горизонталь ятмалы

• контроль спаривания маток

► инә ҡорттар парлашыуын тикшереү ☛ селекция эшен яҡшыртыу маҡсатында алып барыла

• контрольная рамка

► контроль рам ☛ инә ҡорттоң булыу-булмауын билдәләү өсөн умартаға ҡуйылған, йәш ҡарышлауыҡтарҙан торған рам

• контрольный улей

► контроль умарта ☛ көндәлек бал миҡдарын билдәләү өсөн махсус үлсәүгә урынлаштырылған умарта

• корзиночки

► ҡорт ҡалтаһы, кәрзинкә {анат.} ☛ эшсе ҡорттоң арт аяғына кеҫә рәүешендә ҡатлансыҡ булып йәбешеп үҫкән ағза; ҡорт уға алғы аяҡтары менән һеркә тултыра һәм умартаға алып ҡайтып, кәрәҙ күҙәнәктәренә бушата

• корма пчёл

► бал ҡорттарының аҙыҡтары ☛ бал ҡортоноң төп аҙығы тат һәм һеркә: татты балға әйләндерәләр, ә һеркәне бал менән ҡатнаштырып, һитә яһайҙар; бал менән һитә эшсе һәм ата ҡорт ҡарышлауыҡтарының төп аҙығы, ә инә ҡорт ҡарышлауығы фәҡәт ҡорт һөтө менән туҡлана

• кормление пчёл в улье

► умартаны емләү, умартаға өҫтәмә аҙыҡ биреү

• кормовая база пчеловодства

► умартасылыҡтың аҙыҡ базаһы ☛ бал ҡортоноң төп аҙыҡ сығанағы – баллы һәм һеркәле үҫемлектәр; аҙыҡ базаһы үҙ эсенә культуралы һәм ҡырағай үҫемлектәрҙе ала; культуралы үҫемлектәргә урманда, ҡырҙа, яланда үҫкән сәскәле үләндәр ҡарай

• кормовые запасы

► аҙыҡ һаҡлығы ☛ ҡорт ғаиләһенә йыл әйләнәһенә кәрәк булған аҙыҡ: бер ғаилә йылына уртаса 90 кг бал, 25 кг һитә тотона

• коровяк

► һыйырғойроҡ {бот.} ☛ һары суҡ сәскәле, алмаш япраҡлы үлән; бал ҡорттары уның татын да, һеркәһен дә яратып йыя

• корпус улья

► умарта корпусы ☛ 35 мм ҡалынлығындағы таҡталарҙан төпһөҙ һәм ҡапҡасһыҙ итеп яһалған йәшник: унда умартаның ҙур рамдары менән бал ҡорттарының оялары урынлаштырыла

• кочевое пчеловодство

► күсмә умартасылыҡ ☛ мул сәскәле яландарҙа күсеп йөрөп бал йыйыу һәм культуралы үҫемлектәрҙе һеркәләндереү маҡсатында аҫралған умартасылыҡ

• кочевой улей

► күсмә умарта ☛ күсмә шарттарға ҡулайлаштырылған умарта

• кристаллизация мёда

► балдың ҡомоғоуы ☛ күпмелер ваҡыттан һуң балдың ҡуйырып ярма хәленә инеүе: был күренеш уның химик һәм физик үҙсәнлегенә бәйле

• кровохлёбка лекарственная

► ҡарабаш {бот.} ☛ роза сәскәлеләр ғаиләһенә ингән күп йыллыҡ шифалы үлән; сәскәһе тәүҙә йәшел була, аҙаҡ ҡыҙғылт төҫкә инә; бал ҡорттары татын да, һеркәһен дә яратып йыя; шәкәрлелеге 48-50 кг/га

• крушина

► эт муйылы {бот.} ☛ аҡ, күгелйем сәскәле, сәнскеле ҡара ҡабыҡлы, йомшаҡ ҡына ҡара емешле туғай ҡыуағы; бал ҡорттары татын да, һеркәһен дә яратып йыя

• крыжовник

► крыжовник {бот.} ☛ иртә яҙын аҡ, алһыу сәскә атҡан һәм күрәнһыу йәшел төҫтәге әскелтем емеш биргән сәнскеле ҡыуаҡ; бал ҡорттары уның татын да, һеркәһен дә яратып йыя; шәкәрлелеге 40-45 кг/га

• крымская пчела

► кырым ҡорто ☛ ҡасандыр кырым татарҙары тотҡан бал ҡорто; хәҙер ул тоҡом осрамай

• крыша улья

► умарта ҡапҡасы ☛ умартаны яуым-төшөмдән, һыуыҡтан һәм башҡа бәлә-ҡазаларҙан һаҡлау өсөн корпус йәки магазин өҫтәнә кейҙерелә торған яҫы таҡта

• куколка

► ҡурсаҡ; көплө ҡорт ☛ үҫеш осороноң иң һуңғы мәлендә ашамай, ҡуҙғалмай, көпкә төрөнөп ятҡан бал ҡорто: ул ап-аҡ төҫтәге өлкән бал ҡортон хәтерләтә, әммә ҡанаты булмай, фәҡәт мороно һәм аяҡтары ғына формалашҡан була; ун көн эсендә эске ағзалары тамам үҫешә, ҡанаттары хасил була, кәүҙәһе ҡаты ҡатлам менән ҡаплана

• кукурузно-донниковая смесь

► кукуруз менән ҡандала үләне ҡатышмаһы ☛ ҡорттарға- бал йыйыу өсөн, мал-тыуарға йәшел аҙыҡ өсөн сәсеп үҫтерелгән кукуруз һәм ҡандала үләне сәсеүлеге; бал ҡорттары уларҙың татын да, һеркәһен дә яратып йыя; шәкәрлелеге 40-60 кг/га

• кулисы

► үҫемлек һыҙаттары ☛ йәйге ҡоролоҡта сәсеүлекте ҡыуан елдәрҙән, ҡышҡы бурандарҙа ел-дауылдан һаҡлау, дым тотоу өсөн баҫыу буйлап ултыртылған эре һабаҡлы бейек үҫемлектәр; көнбағыш, кукуруз, горчица һымаҡ баллы үҫемлектәрҙе сәсеү ҡортсолоҡтоң аҙыҡ базаһын яҡшыртыуға ярҙам итә

• купажирование мёда

► балдарҙы ҡушып бутау ☛ тәмен, еҫен, төҫөн яҡшыртыу маҡсатында төрлө сорттағы балдарҙы бергә ҡушып бутау

• кутикула

► кутикула ☛ ҡорттарҙың иң тышҡы тире ҡатламы

• лаборатория походная по борьбе с болезнями

► күсмә лаборатория ☛ ветеринария ҡорамалдары менән йыһазландырылған автомашинанан һәм тәжрибәле белгестәрҙән торған лаборатория

• лесной медосбор

► урман үҫемлектәренән йыйылған бал

• лесные медоносы

► урмандағы баллы үҫемлектәр ☛ ағастарҙан: тал, саған, йүкә, аҡ акация, уҫаҡ, ҡайын, ерек, имән һ.б.; ҡыуаҡ үҫемлектәрҙән: миләш, һары акация, ҡарағат, эт муйылы, айыу баланы һ.б.; ярым ҡыуаҡ үҫемлектәрҙән: ҡурай еләге, күк еләк, күк көртмәле, ҡыҙыл көртмәле, ҡара көртмәле һ.б.; үлән үҫемлектәрҙән: боланут, шыма көпшә, еҫле балтырған, ике япраҡлы яҙ нуры, яҙ сәскәһе, бесәй тармаһы һ.б. инә

• летковая задвижка

► кейә шыуҙырмаһы ☛ кейәне кәрәгенсә асып, ябып йәки ҡыҫып тотоу өсөн шыуып йөрөмәле итеп эшләнгән ҡулайлама

• летная деятельность пчёл

► ҡорттарҙың осошо ☛ бал ҡорттары 3-5 көнлөк сағынан оса башлай: тәүге осоштар таҙарыныу маҡсатында башҡарыла; 5-15 көнлөк ваҡыттарынан улар бал йыйырға тотоналар; аяҙ көндәрҙә бал ҡорттары 14-әр сәғәт һауала булып, көнөнә 10-26 осош яһай һәм 0,5-1,0 г тат, йәки 100-150 мг сәскә һеркәһе ташый ала

• летние работы

► йәйге эштәр ☛ йәйге осорҙа башҡарыла торған эштәргә ҡорт үрсетеү, умарталарҙы яланға күсереп йөрөтөү, даими рәүештә елләтеү, ҡоротҡостар менән көрәшеү, бал айырыу һ.б. инә

• летные пчелы

► осар ҡорттар ☛ осар ҡорттарға күҙәнәктән сығып, умартала бер ни тиклем нығынған һәр бер ҡорт һәм бигерәк тә эшсе ҡорттар инә; уларҙың ғүмер оҙонлоғо 2 айҙан да артмай, ҡайһы саҡта 6 аҙна ғына йәшәгәндәре лә бар

• летный аппарат пчёл

► ҡорттарҙың осоу ағзалары ☛ бал ҡорттарының осоу ағзалары күкрәк мускулдары ярҙамында хәрәкәтләнгән ике пар ҡанаттан тора: ул секундына 400 тапҡыр ҡаға; эшсе ҡорттар йөкһөҙ саҡта сәғәтенә 60-65 км, ә йөк менән 20-30 км-ға тиклем, ҡорт күсе 20-25 км-ға тиклем осоп китә ала

• летняя гибель пчёл

► ҡорттарҙың йәйен ҡырылыуы ☛ йәйге осорҙа ҡорттар ҡартайып, шулай уҡ йыртҡыс бөжәктәр, ҡош-ҡорттар тарафынан һәләк була

• леток

► кейә ☛ бал ҡорттары инеп-сығып йөрөһөн өсөн, шулай уҡ умартаны елләтеү, уны ваҡ-төйәк сүп-сарҙан таҙартыу маҡсатында ҡалдырылған ек

• лечебные препараты воска

► балауыҙлы дауалау препараттары ☛ дауалау пластырҙары, ыуына торған майҙар, витаминлы кәнфиттәр, шулай уҡ косметик кремдар, ирен буяғыстар, дезодоранттар яһауҙа ҡулланыла

• лечебные препараты маточного молочка

► инә ҡорт һөтөнән яһалған дауалау препараттары ☛ неврастения, аҙ ҡанлылыҡ, ҡурылдай быумаһы дауалауҙа, косметик кремдар, лосьондар яһауҙа файҙаланыла

• лечебные препараты мёда

► баллы дауалау препараттары ☛ халыҡ медицинаһында төрлө ауырыуҙарҙы дауалауҙа киң ҡулланыла

• лечебные препараты прополиса

► ҡорт елеме ҡушып яһалған препараттар ☛ тамаҡ, бронхит, тире ауырыуҙарын дауалауҙа киң файҙаланыла

• лечебные препараты пчелиного яда

► ҡорт ағыуы ҡушып яһалған препараттар ☛ быуындар һыҙлағанда, невралгияла киң ҡулланыла

• лечебные препараты пчелиных обножек

► ҡорт йәттәһе ҡушып яһалған препараттар ☛ ашҡаҙан, бауыр, йөрәк-ҡан тамырҙары системаһы ауырыуҙарын дауалауҙа, косметик препараттар яһауҙа файҙаланыла

• лечебные свойства воска

► балауыҙҙың дауалау үҙенсәлектәре ☛ әүәлдән уны төрлө шештәрҙе, йәрәхәттәрҙе дауалауҙа, дауалау шәмдәре, ыуына торған майҙар, пластырҙар, кремдар яһауҙа файҙаланғандар

• лечебные свойства маточного молочка

► инә ҡорт һөтөнөң дауалау үҙесәнлеге ☛ матдәләр алмашыныуын яҡшырта, үҙәк һәм периферия нервы системаһын стимуллай, йөрәк эшмәкәрлеген яҡшырта, ҡан баҫымын нормаллаштерә, күреү, ишетеү, хәтерләү һәләтен нығыта

• лечебные свойства мёда

► балдың дауалау үҙсәнлеге ☛ йөрәк-ҡан тамырҙары системаһы тонусын күтәрә, организмдың инфекцияларға ҡаршы тороусанлығын арттыра; төрлө йәрәхәттәрҙе уңалта, ашҡаҙан-эсәк эшмәкәрлеген яҡшырта, матдәләр алмашыныуын нормаллаштерә, тире, күҙ ауырыуҙарын дауалай

• лечебные свойства прополиса

► ҡорт елеменең дауалау үҙсәнлеге ☛ туберкулезды, тын юлдарын, тире ауырыуҙарын дауалауҙа киң ҡулланыла

• лечебные свойства пчелиного яда

► ҡорт ағыуының дауалау үҙсәнлеге ☛ үҙәк һәм периферия нервы системаһын, бөйөр һәм бауыр, йөрәк-ҡан тамыры системаһы эшмәкәрлектәрен яҡшырта; ревматик ауырыуҙарҙы, остеохондроз, невралгия һ.б. дауалағанда ҡулланыла

• лечебные свойства пчелиных обножек

► йəттəнең дауалау үҙсəнлеге ☛ организмды витаминдар, ферменттар, аҡһым, углевод һəм башҡа минераль матдəлəр менəн тəьмин итеүгə, бауыр менəн бөйөр эшмəкəрлеген яҡшыртыуға, матдəлəр алмашыныуын нормаллəштереүгə ярҙам итə; унан эшлəнгəн һығынтылар ыуыныу майҙары, кремдар яһауҙа файҙаланыла

• липа крупнолистая

► эре япраҡлы йүкə {бот.} ☛ бал ҡорттары уның татын яратып йыя; шəкəрлелеге 700 кг/га

• липа мелколистая

► ваҡ япраҡлы йүкə {бот.} ☛ бал ҡорттары уның татын яратып йыя; шəкəрлелеге 300-500 кг/га

• листовой воск

► дадан балауыҙы ☛ табаҡлы əҙер балауыҙ

• лицевая сетка

► битлек ☛ умарта ҡарағанда биткə кейə торған селтəр

• личинка

► ҡарышлауыҡ

• личиночный корм

► ҡарышлауыҡ аҙығы ☛ ҡарышлауыҡтар тəүге өс көндə ҡорт һөтө менəн туҡлана; артабан ата һəм эшсе ҡорт ҡарышлауыҡтары һөт, һеркə, бал ҡатышмаһы менəн, ə инə ҡорт ҡарышлауығы фəҡəт инə ҡорт һөтө менəн ризыҡлана

• луговой медосбор

► туғай балы ☛ ҡорттар өсөн аҙыҡ сифатында файҙаланыла; йыйыу осоро ғəҙəттə май аҙағынан бесəн осорона тиклем дауам итə

• лысые пчёлы

► ялтас ҡорттар ☛ ҡартая бара хитин ҡатламы ҡатып, тəндəрендəге төктəре ҡойола башлаған яланғас ҡорттар

• льнянка обыкновенная

► етен үләне {бот.} ☛ һабағынан сүс, орлоғонан май алына торған үҫемлек; иҥкеш һәм бал ҡорттары уның татын да, һеркәһен дә яратып йыя; шәкәрлелеге 90-100 кг/га

• люпин

► әсе борсаҡ {бот.} ☛ ҡуҙаҡлылар ғаиләһенә ингән был үҫемлектең 400-гә яҡын төрө бар; сәскәһе татһыҙ була; бал ҡорттары уның һеркәһен генә йыя

• люцерна посевная

► сәсеү люцернаһы {бот.} ☛ ҡуҙаҡлылар ғаиләһенә ингән тарбаҡ һабаҡлы, һәр һабағында өсәр оҙонса япрағы булған күп йыллылыҡ үлән; ҡорттар уның татын яратып йыя; шәкәрлелеге 90-150 кг/га

• магазин

► магазин

• малина обыкновенная, лесная

► ҡырағай ҡурай еләге {бот.} ☛ роза сәскәләләр ғаиләһенә ингән сәнскәк һабаҡлы ҡыуаҡ үҫемлек; бал ҡорттары уның татын да, һеркәһен дә яратып йыя; шәкәрлелеге 70–95 кг/га

• малоголовые трутни

► зәғиф башлы әре ҡорттар ☛ насар шарттарҙа йәшәгән инә ҡорттан яралған зәғиф әре ҡорттар

• мальва

► бесәй тырнағы {бот.} ☛ күкһел көрән йәки алһыу төҫтәге эре сәскәле, бейек һабаҡлы дарыу үләне; бал ҡорттары уның татын да, һеркәһен дә яратып йыя; шәкәрлелеге 50-60 кг/га

• маркировка пчёл и маток

► ҡорттарға тамға һуғыу ☛ ҡорттарҙың йәшен, тоҡомон билдәләү маҡсатында башҡарыла: тиҙ кибә торған буяу файҙаланыла; сәғәтенә меңгә яҡын ҡортҡа тамға һалырға була

• масса матки, трутня, рабочих пчёл

► ҡорттарҙың ауырлығы ☛ инә ҡорттоң оҙонлоғо 20-25 мм, ауырлығы 190-300 мг самаһы, әре ҡорттоң оҙонлоғо 15-17 мм, ауырлығы 200-220 мг, эшсе ҡорттоң оҙонлоғо 12-14 мм, ауырлығы уртаса 100-110 мг самаһы

• массовая доля воды в продуктах пчеловодства

► ҡортсолоҡ продукттарындағы һыу миҡдары ☛ балда -21%, умарта балауыҙында -0,5%, яһалма балауыҙҙа -1,5%, экстракция балауыҙында -3%, ҡорт йәттәһендә-10%, инә һөтөндә -65-70%

• массовый отбор, отбор по фенотипу

► фенотип буйынса һайлау ☛ тоҡомсолоҡ эшенең иң ябай һәм киң таралған ысулы: ҡырыҫ климатҡа ярашлы, ауырыуҙарға сыҙамлы, көслө ҡорттар үрсетеү маҡсатында эшләнелә

• материнская семья

► инәлек ғаилә ☛ йомортҡаһы, ҡарышлауығы инә ҡорт үрсетеү өсөн файҙаланылған ҡорт ғаиләһе; һәр бер инәлек ғаиләһе миҙгеленә бер нисә мең ҡарышлауыҡ бирә ала

• матка запасная

► һаҡлыҡтағы инә ҡорт

• матка неплодная

► аталанмаған инә ҡорт ☛ 7 көнлөк инә ҡорт парлашыу өсөн умартанан осоп сыға; ә аталанмаған йомортҡанан фәҡәт әре ҡорттар ғына ярала

• матка племенная

► тоҡомло инә ҡорт ☛ тоҡомло инә ҡорттоң төп эше йомортҡа һалыуҙан һәм эшсе ҡорттар үрсетеүҙән ғибәрәт

• матка плодная

► аталанған инә ҡорт ☛ аталанған инә ҡорт өс-дүрт көндән һуң йомортҡа һала башлай, ә башҡа ҡорттар уны тәрбиәләйҙәр, ашаталар һ.б.

• матка пчелиная

► ҡорт инәһе ☛ ғаиләлә бер инә ҡорт, бер нисә йөҙ әре ҡорт, 10-80 мең самаһы эшсе ҡорт була; инә ҡорт башҡа ҡорттарҙан үҙенең ҙурлығы, ауырлығы менән айырылып тора: уның оҙонлоғо 20-25 мм, ауырлығы 190-300 мг, көнөнә 1500-2000 йомортҡа һала, ә миҙгеленә 150-200 меңгә еткереүе лә ихтимал; 5 йыл йәшәй, тәүге ике йыл иң һөҙөмтәле йылдары һанала

• матка роевая

► күс инәһе ☛ ғаиләлә тәрбиәләнеп үҫкән һәм төп оянан айырылып сығыу дәрәжәһенә еткән инә ҡорт

• матка свищевая

► юғалған инә ҡорт урынына яралған яңы инә ҡорт

• матка-помощница

► ярҙамсы инә ҡорт ☛ төп ғаиләнән ваҡытлыса айырым аҫралған икенсе инә ҡорт; бал йыйыу миҙгеленең уңышлылығына ҡарап уны төп ғаиләгә ҡушыуҙары ла, эшсе ҡорттар үрсетеүҙә файҙаланыуҙары ла ихтимал

• матка-рекордистка

► рекордсы инә ҡорт ☛ тоҡомдоң биологик мөмкинлегенә ярашлы рәүештә иң күп йомортҡа һалған инә ҡорт

• матка-трутовка

► енес ағзалары үҫешмәгән инә ҡорт ☛ фәҡәт аталанмаған йомортҡа һала торған инә ҡорт

• матка-улучшательница

► тоҡом яҡшыртҡыс инә ҡорт ☛ үҙенең көслөлөгө, сыҙамлылығы һәм эшсәнлеге менән айырылып торған инә ҡорт

• матковод

► инә ҡорт үрсетеүсе белгес ☛ яһалма юл менән инә ҡорт үрсетеүсе умартасы

• матковыводная пасека

► инә ҡорт үрсетеүсе умарталыҡ

• маткоуловитель

► кейә ҡаплауыс ☛ оялағы күсте, шулай уҡ аталанмаған инә ҡортто ваҡытлыса сығармай тотоу өсөн кейәне ҡаплап торған ҡулайлама

• маточная клеточка

► инә ҡорт ситлеге ☛ инә ҡортто ваҡытлыса күстән айырып тотоу өсөн ҡулайлаштырылған ситлек

• маточник

► инә көбө

• маточник зрелый

► өлгөргән инә көбө ☛ эсенән бер-ике көндән инә ҡорт сыға торған күҙәнәк; мисәтләнгәндән һуң 7-8 көн үткәс тә, оялағы ҡорттар күҙәнәктең балауыҙ ҡатламын кимереп, инә ҡортҡа юл асалар

• маточник роевый

► күстәге инә көбө ☛ күс айырыр алдынан кәрәҙ ҡабырғаһына төҙөлгән, имән сәтләүеге рәүешендәге инә ҡорт көбө

• маточное вещество

► инә ҡорт матдәһе ☛ инә ҡорттоң өҫкө яңағы менән ҡорһаҡ биҙҙәре бүлеп сығарған феромандар һәм биологик әүҙем есемдәрҙән торған матдә; хәҙерге көндә был матдәнең 32 компоненты асыҡланған: береһе инә ҡорттоң барлығы хаҡында, икенсеһе теге йәки был ҡорттоң ошо ғаиләгә ҡарағанлығы тураһында мәғлүмәт бирә

• маточное молочко

► инә ҡорт һөтө ☛ бал ҡортоноң өҫкө яңаҡ менән йотҡолоҡ биҙҙәренән бүленеп сыҡҡан матдә: аҡһым - 40-45%,шәкәр - 20%, май- 15%; ул микроэлементтарға һәм төрлө витаминдарға, аминокислоталарға ла бай

• маточный корм, маточное молочко

► инә ҡорт аҙығы, инә ҡорт һөтө ☛ ашатыусы ҡорттарҙың йотҡолоҡ һәм өҫкө яңаҡ биҙҙәренән инә ҡорт ҡарышлауығын туҡландырыу өсөн бүленеп сыҡҡан туҡлыҡлы матдә

• маты утеплительные

► йылытҡыс септәләр ☛ умарталарҙы өҫтән һәм ҡабырғаларҙан ябып йылытыу өсөн һаламдан, ҡамыштан, екәндән махсус станоктарҙа һуғып эшләнгән септә: йылы һаҡлай, дым тотмай

• мать-и-мачеха обыкновенная

► ябай үгәй инә үләне {бот.} ☛ ҡатмарлы сәскәлеләр ғаиләһенә ингән яңғыҙ һары сәскәле, түңәрәк япраҡлы, дымлы урында үҫә торған шифалы үҫемлек; ҡорттар уның һеркәһен дә, татын да яратып йыя; шәкәрлелеге 25-30 кг/га

• машина для производства вощины

► балауыҙ яһай торған машина

• машина для распечатывания сотов

► ҡына ҡыра торған машина ☛ эҫе быуҙа ҡыҙҙырылған үткер яҫы бысаҡ менән кәрәҙ ҡынаһын ҡырып, уны махсус транспортер ярҙамында бал ҡыуғысҡа оҙата торған ҡорамал; ул эре умартасылыҡ комплекстарында күпләп бал ҡыуғанда файҙаланыла

• медвяная роса

► татлы ысыҡ ☛ ҡайһы бер үҫемлектәрҙең япрағы бүлеп сығарған татлы тамсылар; сәскәле үҫемлектәр булмағанда ҡорттар уны йыйырға мәжбүр булалар, балы сифат яғынан түбән булғанға ҡышҡы аҙыҡ булараҡ ҡулланылмай

• медовая продуктивность пчелиных семей

► ҡорт ғаиләһенең бал йыйыу продуктлылығы ☛ ғаилә йыл миҙгелендә йыйған бал миҡдары; ул тәбиғәт шарттарына,ғаиләнең көсөнә, умартасының тәжрибәһенә бәйле: йүкә сәскә атҡан мәлдә Алыҫ Көнсығыш ҡорттарының һәр бер ғаиләһе көнөнә 25 кг тат йыйып, миҙгеленә 400 кг бал йыйған осраҡтары ла бар

• медовый баланс пасеки

► умарталыҡтағы бал балансы ☛ ҡорт ғаиләһенең баллы үҫемлектәр менән тәьмин ителеү-ителмәүен белеү өсөн сәскәләрҙең тат миҡдарын һәм майҙан күләмен билдәләйҙәр: ҡорт ғаиләһенең йыллыҡ аҙығын (уртаса 90 кг бал) һәм планлаштырылған йыйымды (уртаса 15 кг бал) бергә ҡушып, дөйөм тат миҡдарын 105-кә бүлгәндән һуң, ошо майҙандағы үҫемлектәрҙең нисә баш ҡорт ғаиләһен тәьмин итә алыуы асыҡлана

• медовый зобик

► бал бөрләтәүе {анат.} ☛ үңәстең алғы эсәккә киңәйеп барып тоташҡан урыны, бөрләтәүгә ҡорттар тат, һыу йыялар, оялағы балды бер урындан икенсеһенә ташыйҙар; формаһы менән ул һуҙылып, бөрөлөп торған муҡсаны хәтерләтә; ас ҡорттоң бөрләтәүе 14-16 мм3 булһа, туйғандан һуң уның күләме 55-60 мм3-ға тиклем киңәйә; уға 60-65 мг бал һыя

• медогонка

► бал ҡыуғыс ☛ балды кәрәҙҙән һурҙырта торған ҡорамал

• медоносные растения

► баллы үҫемлектәр ☛ сәскәһендә татлы һуты булған үҫемлектәр; Ер йөҙөндә меңдән ашыу баллы үҫемлек төрө бар, әммә бал ҡорттары уларҙың ҡырҡ-иллеһенән генә тат йыя; баллы үҫемлектәргә ҡарабойҙай, көнбағыш, люцерна, туҡранбаш, рапс, ҡандала үләне, аҡ акация, ҡурай еләге, ҡара көртмәле, эт муйылы, йүкә һ.б. керә

• медоносные угодья

► баллы үҫемлектәр үҫкән урындар ☛ сәсеп үҫтерелгән йәки ҡырағай баллы үҫемлектәре булған ер; иң тотороҡло аҙыҡ сығанағы булып йәшелсә, емеш-еләк ултыртылған ерҙәр иҫәпләнә, ә урманда, ҡырҙа, сабынлыҡта, һаҙлыҡта, йылға-күл буйҙарында үҫкән баллы үҫемлектәр ҡорттарға өҫтәлмә аҙыҡ ҡына булып һанала

• медосбор 1

► йыйылған бал ☛ ҡорт ғаиләһенең ниндәйҙер осорҙа, бер көн эсендә йәки билдәле бер миҙгел араһында йыйған балы; уны иртә яҙын йыйылған балға, яҙ йыйылған балға, йәйен йыйылған балға бүлеп йөрөтәләр

• медосбор 2

► йыйылған бал ☛ хужалыҡтағы барлыҡ умарталарҙан билдәле бер миҙгелдә йыйылған бал; уны тулайым йыйылған балға һәм тотонола торған балға бүлеп йөрөтәләр

• медуница

► кәкүк емеше; кәкүкбаш {бот.} ☛ йөнтәҫ һабаҡлы, ваҡ ҡына алһыу йәки күк сәскәле баллы ҡыр үләне; бал ҡорттары уның татын да, һеркәһен дә яратып йыя; шәкәрлелеге 70 кг/га

• мелеоз

► мелеоз {вет.} ☛ паразит ҡуңыҙ ҡарышлауыҡтары тараҡкан бал ҡорто ауырыуы

• меловый расплод

► эзбизләнгән үрсем ☛ то же, что аскосфероз пчёл

• мелоноз

► мелоноз {вет.} ☛ инә ҡорттарҙа була торған йоғошло ауырыу

• мерва пасечная

► балауыҙ сеймалы

• место сбора трутней

► әре ҡорттар тупланған урын ☛ умарталыҡтан 3-4 км алыҫлыҡта үҙенең аныҡ сиге булған әре ҡорттар йыйыла торған урын; ғалимдарҙың күҙәтеүе буйынса, инә ҡорттарҙың да ошо ерҙе һайлап, әре ҡорттар менән парлашыу урынына әйләнеүе ихтимал

• метилсалицилат

► метилсалицилат {вет.} ☛ үҙенә генә хас еҫе булған, төҫһөҙ йәки һары төҫтәге майлы шыйыҡса; акарапидоз ауырыуын дауалауҙа ҡулланыла

• методы определения нектаропродуктивности растений

► үҫемлектең татлылығын билдәләй торған алымдар ☛ билдәле бер хужалыҡ шарттарында теге йәки был биләмәнең бал биреү мөмкинлеген билдәләү өсөн ҡулланыла

• методы разведения пчёл

► ҡорт үрсетеү алымдары ☛ ҡорт үрсетеүҙә ҡулланылған алымдар: бер тоҡомдағы инә һәм ата ҡортто ҡушыу юлы менән саф тоҡомло, ике төрлө тоҡомдағы ҡорттарҙы ҡушыу юлы менән ҡатнаш тоҡомло ҡорттар үрсетелә

• мешотчатый расплод

► ҡапсыҡлы үрсем {вет.} ☛ был ауырыу менән 6-10 көнлөк көпләнгән үрсем зарарлана

• мёд пчелиный

► ҡорт балы ☛ ҡорт бөрләтәүендә йыйылып, кәрәҙ күҙәнәктәренә бөркөп бушатылған тат 4-8 көндән балға әйләнә; бал менән тулған күҙәнәктәр йоҡа ғына ҡына менән ҡаплана; өлгөргән бал ҡуйы, үтә күренмәле, хуш еҫле, татлы була; составында 300-гә яҡын төрлө матдә: углевод - 70-75%, һыу - 17,5-21%, аҡһым - 0,6%; шулай уҡ 23 аминокислота, 40-тан ашыу микроэлемент бар; калийға, фосфорға бай; медицинала, кондитер сәнәғәтендә, косметикала киң ҡулланыла

• миазы

► миаз {вет.} ☛ ҡайһы бер себен ҡарышлауыҡтары тараҡҡан ҡорт ауырыуы

• микроклимат улья

► умарталағы микроклимат ☛ ҡорт ғаиләһенең нормаль йәшәүе һәм үрсеүе өсөн кәрәк булған шарттар

• микроорганизмы

► микроорганизмдар ☛ бактериялар, микроплазмалар, ылымыҡтар, вирустар һәм төрлө бәшмәктәр

• микроспоридоз

► микроспоридоз {вет.} ☛ бал ҡорттарында була торған эсәк ауырыуы

• микроцефалия

► микроцефалия ☛ бәләкәй генә башлы зәғиф инә ҡорт

• миндаль обыкновенный

► ябай миндаль {бот.} ☛ гөлйемеш сәскәлеләр ғаиләһенә ингән тал япраҡлы, аҡ, алһыу сәскәле, сәтләүек һымаҡ емеш биргән көньяҡ ағасы; бал ҡорттары уның татын да, һеркәһен дә яратып йыя; шәкәрлелеге 25-30 кг/га

• минеральные соли

► минераль тоҙҙар ☛ ҡорт аҙығының иң мөһим өлөшө: бал һәм һитә минераль тоҙҙар сығанағы булып иҫәпләнә

• минеральный воск

► минераль балауыҙ ☛ тау балауыҙын, нефтте эшкәртеүҙән алынған матдәләр: парафин, церезин, стеарин һ.б.

• мисочка искусственная

► яһалма инә көбө ☛ инә ҡортон яһалма юл менән үрсеткәндә ҡулланыла

• мисочка роевая

► күс көбөһө ☛ инә ҡорт күҙәнәгенең нигеҙе йәки төбө

• многокорпусный улей

► күп корпуслы умарта

• многоматочная семья

► күп инәле ғаилә ☛ енси яҡтан өлгөргән бер нисә инәһе булған ҡорт ғаиләһе

• многоножка

► күбаяҡ {зоол.} ☛ бал ҡорто ҡарышлауыҡтары менән туҡланған быуынтыҡ аяҡлы төнгө бөжәк

• мозг пчелы

► ҡорт мейеһе {анат.} ☛ нервы системаһының бер өлөшөн тәшкил итә; йотҡолоҡтоң өҫкө һәм аҫҡы төйөндәрен үҙ эсенә алған был ағза үҙенең эшмәкәрлеген күреү һәм еҫ һиҙеү рецепторҙарынан килгән сигналдар ярҙамында

башҡара; иң үҫешкән мейе эшсе һәм инә ҡорттарҙыҡы, шуға күрә улар төрлө эш башҡарыуға һәләтле, әре ҡорттоң, кәүҙәһе ҙур булһа ла, мейеһе үҫешмәгән

• моль большая восковая

► ҙур балауыҙ көйәһе ☛ ҡортсолоҡҡа ҙур зыян килтереүсе ҡоротҡос бөжәк

• моль малая восковая

► бәләкәй балауыҙ көйәһе ☛ ҡортсолоҡҡа төрлө яҡлап зыян килтереүсе ҡоротҡос бөжәк

• монофлёрный мёд

► монофлёр бал ☛ бер генә төр үҫемлек татынан йыйылған бал

• мордовник

► терпекәй үлән {бот.} ☛ аҡһыл миләүшә төҫөндәге йөҙләгән ваҡ сәскә өйкөмөнән торған тумалаҡ башлы, баллы үҫемлек; 35-40 көн буйына шау сәскәлә ултыра; ҡорттар уның татын һәм һеркәһен яратып йыялар; шәкәрлелеге 100 кг/га

• морестан

► морестан {вет.} ☛ зарарлы талпандарға ҡаршы ҡулланылған һары төҫтәге онтаҡ дарыу

• морфология

► морфология ☛ бал ҡорто ағзаларының үҫеш барышында формалашыу законлылығын һәм уларҙың үҙенсәлеген, төҙөлөшөн башҡа төр бөжәктәр менән сағыштырып өйрәнә торған фән

• мукормикоз пчёл

► ҡорт мукормикозы {вет.} ☛ бал ҡорттарында була торған йоғошло ауырыу

• муравьи

► ҡырмыҫҡалар ☛ умарта эсенә оялап, ҡорттарҙың ҡарышлауығы, ҡурсағы, хатта өлкән ҡорттарҙың үҙе һәм кәрәҙ эсендәге балы менән туҡланған бөжәк

• мускулатура

► мускулдар ☛ ҡыҫҡарыу үҙенсәлеге арҡаһында айырым ағзаларҙы һәм тән өлөштәрен хәрәкәткә килтерә торған туҡыма; төҙөлөштәренә ҡарап уларҙы ҡанат мускулдарына һәм тән менән эсәк мускулдарына бүлеп йөрөтәләр

• мутагены

► мутагендар ☛ нәҫелдә ниндәйҙер үҙгәреш булдырыу өсөн организмға йәки енес күҙәнәктәренә тәьҫир итеүсе физик һәм химик факторҙар: нурландырыу, ультратауыш, температура һ.б.

• мутация

► мутация ☛ бал ҡорто тоҡомонда ҡапыл ниндәйҙер яңы сифат барлыҡҡа килеү күренеше: үҙгәреш кисергән ҡорт мутант тип йөрөтөлә

• мутиллоз

► мутиллоз {вет.} ☛ бал ҡорттарында була торған йоғошло ауырыу

• мыши

► сысҡандар {зоол.} ☛ умарта эсенә оялап, уға ҙур зыян килтергән кимереүсе йәнлектәр

• мята

► бөтнөк {бот.} ☛ ирен сәскәлеләр ғаиләһенә ингән тарбаҡ һабаҡлы, ҡуйы япраҡлы, ваҡ ҡына алһыу сәскәле, хуш еҫле күп йыллыҡ дарыу үләне; шәкәрлелеге 150-200 кг/га

• наблюдательный улей

► күҙәтеү умартаһы ☛ бал ҡорттарының тәбиғәтен өйрәнер өсөн тәғәйенләнгән махсус умарта

• навашивание рамок

► рамдарҙы балауыҙлау ☛ сым тарттырылған рамдарға балауыҙ табағын беркетеү

• навесы

► лапаç, япма ☛ күҙәтеү умарталарын, шулай уҡ ҡортсолоҡ ҡорамалдарын ел-ямғырҙан, ҡояш нурҙарынан һаҡлау өсөн яһалған япма

• нагревание мёда

► балды эҫетеү ☛ өлгөрмәгән балды әсемәһен өсөн эҫетеп алалар: эҫелек 57°Сбулһа 60 мин, эҫелек 65°С булһа 30 мин, ә 70°С булһа, 10 мин утта тоталар

• нагревание ножа

► бысаҡты эҫетеү ☛ бал һурҙыртыр алдынан кәрәҙ өҫтөндәге ҡынаны ҡырҡыу өсөн бысаҡты эҫе һыуға тығып алыу

• нагрузка медового зобика

► бал бөрләтәүенең эшмәкәрлеге

• надрамочное пространство

► рам өҫтөндәге арауыҡ ☛ умарталағы рамдарҙың өҫкө яғы менән ҡапҡас түшәме араһындағы буш урын

• надставки, магазины

► өҫтәмәләр, магазиндар ☛ күпләп бал йыйыу йәки әүҙем кәрәҙ төҙөү осоронда умартаның күләмен арттырыу маҡсатында ҡулланыла

• налёт пчёл на матку

► инә ҡортҡа эйәреү ☛ яңы умартаға инә ҡорто булған рам урынлаштырып, уның янына мисәтләнгән үрсеме, кәрәҙе, балы булған рамдар өҫтәп яңы ғаилә алыу юлы

• налёт, перелёт, блуждение пчёл

► ҡорттарҙың аҙашыуы ☛ умартаның урынын алмаштырғанда ҡайһы бер ҡорттарҙың аҙашып китеп, икенсе ғаиләгә барып ҡушылыуҙары

• напад пчёл, воровство

• ҡорттарҙың урлашыуы

► ҡайһы бер ҡорттарҙың сит умарта эсенә инеп уның балын урлауҙары

• наперстянка крупноцветковая

► уймаҡ сәскә {бот.} ☛ ваҡ ҡына ҡыңғырау сәскәле, оҙонса япраҡлы дарыу үләне; ҡорттар уның татын яратып йыя; шәкәрлелеге 200 кг/га

• напитки медовые

► баллы эсемлектәр ☛ баллы һыра, баллы шарап, баллы кеүәҫ, бал шәрбәте һәм һәр төрлө баллы емеш эсемлектәре

• напрыск

► бөркөм ☛ ҡорт бөрләтәүенән кәрәҙ күҙәнәгенә бөркөп сығарылған тат тамсыһы

• наружный осмотр пчелиной семьи

► ҡорт ғаиләһен тыш яҡлап тикшереү ☛ умартаны асмайынса ғына ҡорттарҙың торошон күҙәтеү

• насекомые-опылители

► һеркәләндереүсе бөжәктәр ☛ сәскәнән сәскәгә ҡунып, тат һәм һеркә йыйғанда бер юлы уларҙы һеркәләндереп йөрөгән бөжәктәр: бал ҡорто, ҡырағай ҡорттар, иңкештәр

• наследственность

► тоҡомдан килеү

• нафталин

► нафталин {вет.} ☛ ҡорт ауырыуҙарына ҡаршы көрәшкәндә ҡулланыла

• незаразные болезни пчёл

► ҡорттарҙың йоғошло булмаған ауырыуҙары ☛ йәшәү шарттары насарайыуҙан килеп тыуған ауырыуҙар

• незрелый мёд

► сей бал ☛ составында 21% һыуы булған, кәрәҙҙә мисәтләнмәгән бал

• облепиха

► һырғанаҡ {бот.} ☛ иртә яҙын сәскә ата торған ваҡ сәскәле, һарғылт емешле дарыу үҫемлеге; бал ҡортары уның татын да, һеркәһен дә яратып йыя; шәкәрлелеге 38-40 кг/га

• облеты пчёл

► бал ҡорттарының осоштары ☛ йыл миҙгеленә, урынына һәм маҡсатына ҡарап бал ҡорто осоштарын юҫыҡланыу һәм яҙғы таҙарыныу осоштарына бүлеп йөрөтәләр

• обновление гнезда

► ояны яңыртыу ☛ иҫкергән кәрәҙҙәрҙе ташлап, уларҙы яңыһы менән алмаштырыу

• обножка пчелиная

► ҡорт йәттәһе ☛ эшсе ҡорттарҙың артҡы аяҡтағы ҡалтаһына, кәрзиненә, йыйып тултырған сәскә һеркәләре; йәттәнең ауырлығы яҡынса 10-15 мг була, йәғни 100 мең бөртөк һеркәне үҙ эсенә һыйҙыра ала

• обоеполый цветок

► ике енесле сәскә {бот.} ☛ һеркә япрағы ла, емешлеге лә булған ике енесле сәскә: йүкә, ҡурай еләге, һуҡыр кесерткән сәскәләре

• обоняние пчёл

► ҡорттарҙың еҫ һиҙеүе ☛ еҫ һиҙеү ағзалары мыйыҡсаларҙа урынлашҡан; һаҡсы ҡорттарға сит ҡорттарҙы танырға, ә шәйләк ҡорттарға сәскәле урындарҙы табырға ярҙам итә

• обработка мёда

► балды эшкәртеү ☛ мисәтләнгән кәрәҙ өҫтөндәге ҡынаны бысаҡ менән ҡырҡып алалар, бал ҡыуғысҡа һалып айырталар, айыртылған балды фильтрлайҙар, өлгөрмәгән булһа, тондоралар, артабан таҙа һауыттарға һалып һаҡлайҙар

• обрыв сотов

► кәрәҙҙәрҙең һыныуы ☛ бер урындан икенсе урынға күсергәндә ҡорттар мыжғып китә һәм оялағы температура күтәрелә, ә йылыға кәрәҙ йомшара һәм бөлгеләнеп һыныр төшә башлай

• объединение семей

► ҡорт ғаиләләрен берләштереү ☛ күпләп бал йыйыу мәлендә ғаиләне көсәйтеү маҡсатында башҡарыла

• объём маточника

► инә көбө күләме

• ограничение выращивания трутней

► ата ҡорттар үрсетеүҙе сикләү ☛ инә ҡорттарҙы тоҡомһоҙ ата ҡорттар менән ҡушылыуҙан һаҡлау маҡсатында башҡарыла

• ограничение гнезда

► ояны сикләү ☛ үрсеме, инә ҡорто булған рамды башҡаларынан таҡта менән айырып ҡуйыу

• ограничение мероприятия

► сараларҙы сикләү ☛ йоғошло ауырыуҙарҙы алдан иҫкәртеү йәки уларҙың таралып китеүен булдырмау өсөн башҡарылған ветеринария саралары

• ограничение яйцекладки маток

► инә ҡорттарҙың йомортҡа һалыуын сикләү ☛ күстең бал йыйыу көсөн арттырыу маҡсатында эшләнелә

• огурец

► ҡыяр {бот.} ☛ баҡсала үҫкән йәшелсә; бал ҡорттары уның татын яратып йыя; шәкәрлелеге 30 кг/га

• одежда пчеловода

► умартасы кейеме ☛ санитария һәм гигиена талаптарына яуап бирерлек булырға тейеш

• одиночные пчёлы

► яңғыҙаҡ ҡорттар ☛ ҡорттар төркөмөнә ҡараған бөжәктәрҙең 80%-ын яңғыҙаҡ бал ҡорттары тәшкил итә: уларҙың инәләре яңғыҙ оя ҡора

• одноглазые пчёлы

► һыңар күҙле ҡорттар ☛ быңдай зәғиф ҡорттар тыуымаһын өсөн, инә ҡортто алмаштырырға һәм умартала кәрәкле шарттар булдырырға кәрәк

• однодомные растения

► бер өйлө үҫемлектәр {бот.} ☛ һеркә япрағы ла, емешлеге лә бер һабаҡта урынлашҡан үҫемлектәр: ҡабаҡ, ҡыяр, кукуруз, имән, сәтләүек ағасы һ.б.

• одуванчик лекарственный

► дарыу бәпембәһе {бот.} ☛ ҡатмарлы сәскәлеләр ғаиләһенә ингән ҡыуыш һабаҡлы, һары суҡ сәскәле, туҙғаҡ орлоҡло үҫемлек;ҡорттар уның һеркәһен дә, татын да яратып йыя; шәкәрлелеге 45-50 кг/га

• озеленение пасеки

► умарталыҡты йәшелләндереү ☛ умарталыҡты ел-дауылдан, ҡояш нурҙарынан һаҡлау өсөн уны ҡыуаҡ үҫемлектәр һәм эре ағастар менән уратып алыу

• окопник

► этҡолаҡ {бот.} ☛ күгәрсен күҙе һымаҡтар ғаиләһенә ингән яҫы япраҡлы, ҡытыршы йөнтәҫ һабаҡлы, күк, ҡыҙыл йәки алһыу, аҡ сәскәле күп йыллыҡ эре үлән; шәкәрлелеге 140-300 кг/га

• окраска пчёл

► ҡорттарҙың төҫө ☛ тоҡомдо билдәләүсе күрһәткес: һары төҫ – итальян ҡорттарына, асыҡ һоро төҫ Украина ҡорттарына хас һ.б.

• окраска ульев

► умарта төҫө ☛ умартаны аҡ, күк, һары төҫтәргә буяу маҡсатҡа ярашлы: был төҫтәрҙе ҡорттар яҡшы айыра, ә аҡ төҫ умартаны эҫенән һаҡлай

• окуривание пчёл

► ҡорттарҙы төтәҫләү ☛ ҡорт ҡарағанда йәки дауалағанда уларға төтәткес менән төтөн бөркөү

• ольха чёрная

► ҡара ерек {бот.} ☛ ҡайындар ғаиләһенә ингән, дымлы урында, яр буйҙарында үҫә торған мурт ағас; ҡорттар иртә яҙын уның һеркәһен йыялар, артабан йәш япрағындағы елемен йыйып, прополисҡа әйләндерәләр

• оплодотворение растений

► үҫемлектәрҙе аталандырыу {бот.}

• определение количества сахара в нектаре

► таттағы шәкәр миҡдарын билдәләү

• опрыскивание

► бөркөү {вет.} ☛ короткос бөжәктәргә ҡаршы көрәштең химик ысулы

• оптимальный период выращивания расплода

► үрсем үрсетеүҙәге иң яйлы мәл

• опыление растений

► үҫемлектәрҙе һеркәләндереү {бот.}

• опыление садов

► баҡса үҫемлектәрен һеркәләндереү {бот.}

• опыление сельскохозяйственных культур

► ауыл хужалығы культураларын һеркәләндереү {бот.} ☛ ауыл хужалығы культураларының күбеһе бөжәктәр ярҙамында һеркәләнә: бал ҡорттары ярҙамында һеркәләнгән ҡарабойҙайҙың уңышы 40-45%-ҡа, көнбағыштың уңышы 20-30%-ҡа, емеш-еләктең уңышы 45-50%-ҡа күтәрелә

• опытные пасеки

► тәжрибә умарталыҡтары

• опытные станции пчеловодства

► умартасылыҡтың тәжрибә станциялары ☛ ҡортсолоҡ мәсьәләләре менән шөғөлләнгән ғилми-тикшеренеү учреждениелары

• организация труда

► хеҙмәтте ойоштороу ☛ юғары уңыш алыу өсөн тейешле шарттар булдырыуға йүнәлтелгән саралар: умарта һаны 100-110 баш булһа, умарталыҡтағы эште ҡортсо бер үҙе башҡара; 120-130 башҡа етһә, ул ваҡытлыса ярҙамсы кешене йәлеп итә, әгәр уларҙың һаны 300-600 башҡа етһә, ундағы эште 3-5 кешенән торған төркөм башҡара

• органы выделения

► бүлеп сығарыу ағзалары {анат.} ☛ организмдағы аҡһым, майҙар, углеводтар тарҡалыуҙан хасил булған ҡалдыҡтарҙы бүлеп сығара торған ағза

• органы пищеварения

► аш һеңдереү ағзалары {анат.} ☛ аҙыҡты эшкәртеү һәм һеңдереү эсәктәрҙә башҡарыла; ул алғы, урта һәм артҡы бүлектәрҙән тора; алғы бүлеккә йотҡолоҡ, үңәс, бөрләтәү инә; аш һеңдереү урта бүлектә башҡарыла; артҡы бүлек нәҙек һәм йыуан эсәктәрҙән тора

• органы размножения

► үрсеү ағзалары {анат.} ☛ әре ҡортта сперматозоид, инә ҡортта инә күҙәнәктәр хасил итеп, уларҙы үҙ-ара ҡауыштыра торған енес ағзалары; улар фәҡәт инә һәм әре ҡорттарҙа ғына ныҡ үҫешкән була

• органы чувств

► тойоу ағзалары {анат.} ☛ ҡортто тирә-яҡ мөхит менән бәйләй һәм мейегә организм хаҡында тейешле мәғлүмәт бирә торған ағзалар: күреү ағзалары ике ҙур ҡатмарлы һәм өс ябай күҙҙән тора; еҫ тойоу ағзалары мыйыҡсаларҙа урынлашҡан; тәм тойоу ағзалары ауыҙ осонда, мыйыҡсаларында һәм аяҡтарында урынлашҡан

• ориентация пчёл на местности

► ҡорттарҙың тирә-йүнгә юҫыҡлана алыуы ☛ ояһын, аталанасаҡ ишен, ҡунасаҡ сәскәһен тиҙ генә таба алыу һәләте: эшсе ҡорттар аҙыҡ эҙләп 2-3 километрға, ә инә ҡорттар аталаныу өсөн 5-7 километрға осалар, әммә ҡояшҡа,тирә-

яҡтағы нәмәләрҙең төҫөнә, еҫенә, рәүешенә ҡарап тиҙ генә ояларына кире ҡайта алалар

• орнитофильные растения

► орнитофиль үҫемлектәр {бот.} ☛ ҡоштар ярҙамында һеркәләнгән үҫемлектәр

• осенняя ревизия

► көҙгө тикшереү ☛ үрсемдең көсөн, сифатын, аҙыҡ миҡдарын асыҡлау маҡсатында башҡарыла; тикшереү һөҙөмтәләре акт ҡағыҙына теркәлә

• осиротение семьи

► ғаиләнең инәһеҙ ҡалыуы ☛ инәһеҙ, әммә ҡарышлауыҡтары булған ҡорттар тиҙ генә йәш инә үҫтереп ала алалар, ә инәһеҙ һәм үрсемһеҙ ҡорттар һәләкәткә дусар булалар; былдай хәлдән ҡотолоу өсөн һаҡлыҡтағы инә ҡорттарҙы яһалма юл менән күпләп үрсетәләр

• основная семья

► төп ғаилә ☛ ҡышлаған һәм бал йыйыуға һәләтле ҡорт ғаиләһе

• осот полевой

► ҡыр билсәне {бот.} ☛ ҡатмарлы сәскәлеләр ғаиләһенә ингән сәнскәк япраҡлы ҡый үләне; шәкәрлелеге 60-70 кг/га

• острый паралич пчёл

► ҡорт параличы {вет.} ☛ йәйен бал ҡорттарында була торған йоғошло ауырыу

• осы, осовидные

► һағыҙаҡ, һағыҙаҡ һымаҡтар {зоол.} ☛ ярыҡанатлылар ғаиләһенә ингән буй-буй һары һыҙатлы, ҡара төҫтәге саға торған бөжәктәр; улар күмәкләшеп умартаға һөжүм итә, унан бал һәм ҡорттар урлай

• отбор естественный

► тәбиғи һайланыш ☛ йәнле тәбиғәттә үҙгәреп торған тормош шарттарына ныҒыраҡ яраҡлашҡан организмдың һайланып ҡалып артабан үҫеш процессы

• отбор искусственный

► яһалма һайланыш ☛ ҡорт тоҡомдарының кеше тарафынан һайланып алыныуы

• отбор маточников

► инә көбөн һайлау ☛ инә көбөн ҙур һаҡлыҡ менән киҫеп алып, ситлеккә урынлаштыралар; унда бер аҙ бал һалып, 5-6 эшсе ҡорт ебәрәләр; эшсе ҡорттар йәш инә ҡортто ашатып, тәрбиәләп үҫтерәләр

• отбор перги из сотов

► кәрәҙҙәге һитәне айырып алыу ☛ кәрәҙҙәге артыҡ һитәне махсус ҡулайлама йәки ҡул менән сүпләп айырып алалар; артабан аҙыҡ продукттары әҙерләүҙә ҡулланалар

• отбор пчелиного яда

► ҡорт ағыуын бүлдереп сығартыу ☛ уны бер нисә юл менән алырға мөмкин: иң башта ҡортто ҡуҙғыталар, йәғни берәй нәмәне сағырға мәжбүр итеп, ағыуын бүлдереп сығарталар; йыйылған ағыуҙы зарарһыҙлайҙар һәм, быяла һауытҡа һалып, өҫтөн балауыҙ йәки парафин менән ҡаплайҙар

• отводок

► яңы ғаилә ☛ ҡорттары, үрсеме һәм етерлек аҙығы булған, ояға аталанған инә йәки өлгөргән инә көбө ҡушыуҙан барлыҡҡа килгән яңы ғаилә

• отдых пчёл

► ҡорттарҙың ялы ☛ ҡорт организмы эшмәкәрлегенең ваҡытлыса туҡтап тороуы; улар кәрәҙ күҙәнәгендә ял итә

• откачка мёда

► бал айыртыу ☛ рамдағы балды бал ҡыуғыстан үткәреп алыу

• открытый расплод

► асыҡ үрсем ☛ асыҡ күҙәнәк эсендә йомортҡа йәки ҡарышлауыҡ хәлендә йәшәгән үрсем: ҡарышлауыҡтың көп үргән, ҡорттарҙың күҙәнәк ауыҙын мисәтләгән мәленә тап килә

• отравление пчёл

► ҡорттарҙың ағыуланыуы ☛ ҡорттарҙың төрлө химикаттар, зәһәрле үҫемлек таты йәки һеркәһе менән ағыуланыуы

• отцовская семья

► әре ҡорттар үрсетеүсе ғаилә ☛ нәҫелдән нәҫелгә бирелә килгән яҡшы сифаттарҙың 75 проценты әре ҡорттарға бәйле, әммә ҡушыласаҡ инә ҡорттоң улар менән бер тоҡомдан булыуы ла мөһим

• охрана летка

► кейә һаҡлау ☛ кейәне сит ҡорттарҙан һаҡлау

• очистка продуктов пчеловодства

► умартасылыҡ продукттарын таҙартыу ☛ балды фильтр аша үткәреп йәки тондороп таҙарталар, ә ҡорт елемен, ҡорт йәттәһен үҙенә башҡа механик юл менән таҙарталар

• очиток едкий

► зәһәр сүл боросо {бот.} ☛ ике ике өйләләр ғаиләһенә ингән йыуан итләс һабаҡлы, һутлы япраҡлы, ҡыҙыл йәки аҡ сәскәле үҫемлек; шәкәрлелеге 114 кг/га

• падевый мёд

► япраҡ балы ☛ япраҡ бүлеп сығарған шәрбәтле матдәләрҙең ҡорттар тарафынан эшкәртелеүенән йыйылған бал

• падевый токсикоз

► япраҡ балынан ағыуланыу

• падь

► татлыҡай ☛ япраҡтар, үҫемлек һабаҡтары, үлән беттәре бүлеп сығарған шәрбәтле шыйыҡса; ҡорттар уны йыйып, балға әйләндерә; уны япраҡ балы тиҙәр

• паразиты пчёл

► ҡорт паразиттары ☛ ҡорттарҙың тәненә йәки эске ағзаларына урынлашып, улар иҫәбенә йәшәгән ваҡ ҡына ҡоротҡостар, бөжәктәр, кимереүсе йәнлектәр һ.б.

• пасечная диагностика

► умарта диагностикаһы ☛ ауырыған йәки үлгән ҡорттарҙың, үрсемдәрҙең тышҡы ҡиәфәтенә ҡарап, уларҙың ниндәй сир менән ауырыуын билдәләү һәм уларҙы дауалау

• пасечная мастерская

► умарталыҡ оҫтаханаһы ☛ умартасылыҡ ҡорамалдарын яһау, йүнәтеү, шулай уҡ балауыҙ эшкәртеү, бал һурҙырыу өсөн тәғәйенләнгән махсус урын

• пасечный пастбищный участок

► умарталыҡ майҙаны ☛ баллы үҫемлектәре етерлек кимәлдә булып, ҡорттарҙың осош радиусы яҡынса 2 километрҙан торған 1250 га ерҙе үҙ эсенә алған майҙан

• паспортизация пасек

► умарталыҡтарҙы паспортлаштырыу ☛ умарталыҡ хаҡындағы барлыҡ мәғлүмәттәре булған һәм районның ветеринар табибы, хужалыҡ етәкселеге йәки умарталыҡ хужаһы тарафынан раҫланған документ

• паук

► үрмәксе {зоол.} ☛ умарта ҡапҡасы аҫтында йәки төбөндә урынлашып, ауҙарына ҡорттарҙы эләктереп, зыян килтергән бөжәк

• пахучий орган

► еҫ бүлеүсе ағза ☛ һәр ғаиләнең үҙ еҫе була, улар бер-береһен ошо еҫ буйынса таный

• певчий первак

► тәүге тауыш биреүсе инә ☛ тәүге күс ҡарт инә менән бергә айырылып сығыусан, ул һәләк булған саҡта, аталанмаған йәш инә уның вазифаһын башҡара; сығыр алдынан ул тәү тапҡыр көйлө тауыш бирә

• пение маток

► инә ҡорттарҙың тауыш биреүе ☛ инә ҡорттарҙың үҙ-ара аралашыу формаһы: ул күкрәк өлөшөндәге ҡанат мускулатураһы тирбәлеүенән хасил була һәм күстең тиҙҙән айырылып сығыуын белдерә

• первак

► тәүге күс ☛ һуңғыларына ҡарағанда ҙурыраҡ та, көслөрәк тә була; сөнки уның менән оялағы ҡорттарҙың яртыһы бүленеп сыға; айырылып сығыр алдынан 15-18 көн самаһы эштән туҡтап, көс йыялар

• первый вылет

► тәүге осош ☛ йылы көндәрҙең береһендә әҙ генә ваҡытҡа һауаға осоп сығалар; умартанан алыҫ китмәйенсә таҙарынып, ояларына ҡабаттан осоп инәләр

• перга

► һитә ☛ кәрәҙ күҙәнәктәренә тултырылып, бал менән һылап ҡуйылған ҡорт йәттәһе

• перговые клещи

► һитә талпандары ☛ зоол.

• перговые моли

► һитә көйәләре ☛ ҡарышлауыҡтары он эсендә, кипкән емештәрҙә үрсеп, фәҡәт һитә менән генә туҡланыусы көйә

• переваривание кормов

► аҙыҡтарҙы эшкәртеү ☛ ҡорттар аҙыҡты, йәғни һитә менән балды, йотҡолоҡ биҙҙәре бүлеп сығарған ферменттар ярҙамында эшкәртә; аҙыҡ ҡорттарҙың урта эсәгендә үҙләштерелә

• перегон семей в новый улей

► ҡорттарҙы яңы умарталарға күсереү

• перегревание гнезда

► ояларҙың эҫегә ҡыҙып китеүе ☛ саф һауа етмәүҙән ояла ғы ҡорттар ҡуҙғып китеп, умарта эсен ныҡ ҡыҙҙырып ебәрәләр, хатта кәрәҙҙәге бал һәм балауыҙ ирей

башлай, ә ҡорттар бешегеп ҡара төҫкә инеп шешенәләр, шуға күрә умарталарҙы күсергәндә өҫтәмә корпустар ҡуйырға, уларҙы елләткестәр менән тәьмин итергә кәрәк

• передвижение пчёл

► ҡорттарҙың хәрәкәтләнеүе ☛ бал ҡорттарының аяҡтары һәм ҡанаттары ярҙамында бер урындан икенсе урынға ҡуҙғалып йөрөүе

• переключение пчёл с одних растений на другие

► ҡорттарҙың бер төр сәскәнән икенсеһенә күсеүе ☛ ҡорттарҙы бер төр сәскәнән икенсеһенә әүрәтеү өсөн умартаға яңы сәскә менән тәмләндерелгән 50 %-лы шәкәр иретмәһе ҡуялар

• период роста пчелиной семьи

► ҡорт ғаиләһенең үҫеү осоро ☛ ҡорт ғаиләһенең күпләп үрсеүе умарталағы ҡорттар һанының артыуы менән билдәләнә; ул июль айына тура килә; артабан уның көсө әкренләп кәмей башлай

• пестик

► емешлек {бот.} ☛ сәскәнең инәлек ағзаһы; ул үҙе өс өлөштән: ауыҙсанан, еңсәнән һәм емшәндән тора

• печатка мёда

► бал мисәтләү ☛ бал менән тулған кәрәҙ өҫтөн балауыҙ менән һылап ҡуйыу

• печатный расплод

► мисәтләнгән үрсем ☛ мисәтләнгән кәрәҙ күҙәнәгендәге ҡарышлауыҡтар һәм көплө ҡорттар; ҡынаның ҡарайыуы ҡарышлауыҡтарҙың ҡортҡа әйләнә башлауын белдерә; артабан был күҙәнәктән йәш ҡорт ярала

• пешая локомация

► аяҡтар ярҙамында йөрөү ☛ бал ҡорттарының сәскә, кәрәҙ өҫтөндә, умарта эсендә аяҡтары ярҙамында йөрөүе

• пешие пчёлы

► йәйәүле ҡорттар ☛ ҡанаттары нығынып етмәгән йәш ҡорттар һәм төрлө ауырыуҙан ҡанаттары зарарланған зәғиф ҡорттар

• питательность кормов

► аҙыҡтың туҡлыҡлылығы ☛ аҡһымы, майҙары, углеводтары, минераль тоҙҙары, витаминдары булған аҙыҡ; уларҙы бал ҡорттары тат менән һеркәнән алалар

• племенная работа

► тоҡомсолоҡ эше ☛ яҡшы тоҡомло ҡорттарҙы алыу һәм уларҙы артабан үрсетеү эше

• племенная семья

► тоҡом ғаиләһе

• племенной завод

► тоҡомсолоҡ заводы

• племенной совхоз

► тоҡомсолоҡ совхозы

• плодовитость матки

► инә ҡорттоң үрсеүсәнлеге ☛ инә ҡорттоң үрсеүсәнлеге йомортҡалары һанына ҡарап билдәләнә: ул тәүлегенә 1800-2000 дана йомортҡа һала; эре кәүҙәле, ҙур ҡорһаҡлы була; уның тоҡомлолоғо шулай уҡ оялағы үрсемдәр һанына ҡарап та баһалана

• плотность воска, мёда, прополиса

► балауыҙ, бал, ҡорт елеменең тығыҙлығы ☛ уларҙың ауырлыҡ һәм күләм нисбәттәре менән билдәләнгән физик характеристикаһы (г/см3); балауыҙҙыҡы - 0,956-0,970 г/см3; ҡорт елеменең - 1,120-1,187 г/см3 тәшкил итә, ә балдың тығыҙлығы составындағы һыуға һәм температураға бәйле

• подмаренник

► бөрмәкәй {бот.} ☛ һәр быуынынан уратып сыҡҡан ваҡ япраҡлы, аҡ, ал, һары өйкөм сәскәле, йөнтәҫ ҡуш орлоҡло болон үләне; ҡорттар уның татын да, һеркәһен дә яратып йыя; шәкәрлелеге яҡынса 20-25 кг/га

• подмор

► үле ҡорттар

• подрезка крыльев у матки

► инә ҡорттоң ҡанаттарын киҫеп ҡыҫҡартыу ☛ күс айырылып сыҡмаһын өсөн һәм инә ҡорттоң йәшен билдәләү өсөн башҡарыла

• подсадка маток

► инә ҡорт ебәреү ☛ ғаиләгә йәш инә ебәреү өсөн ҡарт инәне айырып алырға кәрәк; артабан уның ҡабул ителеү-ителмәүе һауа шарттарына, аҙыҡтың муллығына бәйле

• подсиливание семей

► ғаиләләрҙе көсәйтеү ☛ көсһеҙ ғаиләләрҙе өлгөргән үрсемдәре булған өҫтәлмә рамдар ҡуйыу юлы менән көсәйтәләр

• подснежник обыкновенный

► ябай умырзая {бот.} ☛ лютиктар ғаиләһенә ингән, иртә яҙын сәскә ата торған тетмәкәй япраҡлы, эре сәскәле үҫемлек

• подсолнечник

► көнбағыш {бот.} ☛ ҡатмарлы сәскәлеләр ғаиләһенә ингән оҙон һабаҡлы, таҡыя башлы, һары сәскәле бер йыллыҡ культуралы үҫемлек; шәкәрлелеге яҡынса 75-112 кг/га

• подставка под улей

► умарта таҫтағы ☛ дүрткел таҡтанан тояҡлап умарта ултыртырлыҡ итеп яһалған 40-60 см бейеклегендәге яйлама

• подушечка

► ҡорт тәпәйе {анат.} ☛ ҡорт аяғының һуңғы быуынында урынлашҡан йомшаҡ табаны

• пожарный инвентарь

► янғын һүндереү ҡорамалдары ☛ ут һүндергес, көрәк, биҙрә, ҡом, һыу тултырылған мискә

• поилки для пчёл

► ҡорт улағы ☛ ҡорттар эсһен өсөн һыу һалып ҡуя торған ике метр оҙонлоғондағы улаҡ

• полевые пчёлы

► ҡыр ҡорттары ☛ улар бал йыйыусы һәм шәйләк ҡорттарға бүлеп йөрөтөлә: бер төркөмө, йәғни 58%-ты, фәҡәт тат, икенсеһе, йәғни 25%-ты, һеркә, өсөнсөһө, йәғни 17%-ты, тат та, һеркә лә йыя

• полёт пчелы

► ҡорт осошо ☛ ҡанаттар ике төрлө функция үтәй: кәүҙәне һауала тотоп торорға һәм атлап йөрөргә ярҙам итә; бал ҡорто осҡанда секундына 250 тапҡыр ҡанат ҡаға; осоу тиҙлеге сәғәтенә 60 км-ға етә

• полиморфизм

► полиморфизм ☛ бал ҡорттарының енескә ҡарап өскә бүлеп йөрөтөлөүе; инә ҡорттар үҙҙәре генә лә ике төркөмгә: инә ҡорттарға һәм эшсе ҡорттарға бүлеп йөрөтөлә; инә ҡорт фәҡәт йомортҡа һала; эшсе ҡорт аҙыҡ хәстәрләй, кәрәҙ ҡоя, бала тәрбиәләй һ.б., әммә енес ағзалары үҫешмәгән була, ә әре ҡорттар иһә фәҡәт инә ҡортто аталандырыу вазифаһын үтәй

• полировка ячеек

► күҙәнәктәрҙе шымартып ялтыратыу ☛ инә ҡорт йомортҡа һалыр алдынан, эшсе ҡорттар күҙәнәкте аҫҡы яңаҡтарынан бүленеп сыҡҡан шыйыҡса менән шымартып ялтыраталар; бер күҙәнәкте эшкәртеү өсөн яҡынса 40 мин ваҡыт китә

• полифлёрный мёд

► йыйылма (ҡатнаш) бал ☛ төрлө үҫемлек татынан йыйылған бал

• половая зрелость трутней и маток

► әре ҡорт менән инә ҡорттарҙың енси яҡтан өлгөрөүе ☛ әре ҡорттар 12-14 тәүлектән, инә ҡорттар 7-8 тәүлектән өлгөрөп етә

• поляриметрическая оценка мёда

► балдың поляриметрик баһаһы ☛ сәскә балы менән япраҡ балының айырмаһын билдәләгәндә ҡулланыла

• понос пчёл

► ҡорттарҙың эсе китеү

• популяция пчёл

► ҡорттар популяцияһы

• породная группа

► тоҡом төркөмө ☛ селекция юлы менән бер тоҡомдағы ҡорттарҙы йәки бер нисә тоҡомдо ҡушыу ысулы менән алынған ҡорттар ғаиләһе

• породоотличительные признаки

► тоҡомдоң айырмалыҡлы билдәләре ☛ уларға ҡорттарҙың төҫө, томшоҡ оҙонлоғо, балды мисәтләүҙәге айырмалыҡтар һ.б. инә

• породы пчёл

► ҡорт тоҡомдары ☛ ҡорт тоҡомдарына итальян ҡорттары, украин ҡорттары, башҡорт ҡорттары һ.б. инә

• посадка медоносов

► баллы үҫемлектәр ултыртыу ☛ баҫыуҙарҙы һәм баҡсаларҙы ел-дауылдан ышыҡлау, шулай уҡ тирә-йүнде йәшелләндереү маҡсатында йүкә, сәрүәр, саған ағастарын ултыртыу икеләтә отошло: улар ҡорттар өсөн аҙыҡ базаһы булып та тора

• постановка магазинов

► магазиндар ҡуйыу ☛ күпләп тат йыйыр алдынан, ояларҙы киңәйтеү өсөн, умартаға өҫтәп магазиндар ҡуйыу

• постэмбриональное развитие

► ҡорт яралғыһының үҫеше ☛ ҡарышлауыҡтар йомортҡанан сыҡҡанға тиклем һөт эсендә йәшәй; көбөн һалыр алдынан ашауҙан туҡтай; көбөн һалғандан һуң ҡурсаҡҡа әйләнә һәм эске, тышҡы ағзалары үҫешә башлай; артабан һыланған балауыҙҙы кимерә-кимерә күҙәнәк эсенән асыҡ һары төҫтәге ҡорт булып килеп сыға

• потолок улья

► умарта түшәме ☛ төрлө бәрелеү-һуғылыуҙарҙан һаҡлау һәм умарта эсендә микроклимат булдырыу өсөн хеҙмәт итә; рам менән түшәм араһы 8 мм була; елләтеү өсөн 3х3 мм ҙурлығындағы тимер селтәр ҡуйыла

• потребность пчёл в пыльце

► ҡорттарҙың һеркәгә булған ихтыяжы ☛ ҡорттарҙың һеркәгә булған ихтыяжы йылына яҡынса 35 кг тәшкил итә: ул 130 мең ҡорттан торған ғаиләне ашатыуға, татты балға әйләндереүгә, ҡышын 25 мең ҡортто аҫрауға һәм артабан ғаиләне ишәйтеүгә сарыф ителә

• прибыль

► табыш ☛ бал һатып кергән аҡсанан үҙҡиммәтен алып ташлағандан һуң ҡалған өлөш

• прививка личинок

► ҡарышлауыҡ күсереп ултыртыу ☛ яһалма көбөләргә тоҡомло ғаилә ҡарышлауығы күсереп ултыртыу

• прививочная рама

► ҡарышлауыҡ күсереп ултырта торған рам ☛ инә ҡортто яһалма юл менән үрсеткәндә ҡулланыла

• приёмы повышения нектаропродуктивности медоносных растений

► баллы үҫемлектәрҙең татлылығын арттырыу юлдары ☛ тупраҡҡа фосфор, калий һәм башҡа микроэлементтар индереү юлы менән ғәмәлгә ашырыла

• прилётная доска

► ҡуналҡа ☛ ҡорттар ҡунһын өсөн кейәгә беркетеп ҡуйылған буй таҡта

• припасечный участок

► умарта алды майҙансығы ☛ һәр 100 баш умартаға 8-10 га ер иҫәбенән ҡалдырылған майҙан

• продолжительность жизни матки, трутня и рабочей пчелы

► инә, әре һәм эшсе ҡорттарҙың ғүмер оҙонлоғо ☛ инә ҡорттар 5 йыл; әре ҡорттар 3-6 ай, эшсе ҡорттар 20-30 көн йәшәй

• продуктивность пчелиной семьи

► ҡорт ғаиләһенең продуктлылығы ☛ һәр умарта башынан алынған продукция миҡдары; ғәҙәттә уны аҡсалата иҫәпләйҙәр

• промышленное выведение маток

► инә ҡорттарҙы күпләп үрсетеү ☛ тоҡомло инә ҡорттарҙы йыл әйләнәһенә күпләп үрсетеү махсуслаштырылған эре хужалыҡтарҙа алып барыла: был эш ҡарышлауыҡтарҙы күсереп ултыртыу ярҙамында башҡарыла

• прополис

► ҡорт елеме ☛ ҡорттар ағас бөрөләренән, япраҡтарынан йыйылған ыҫмалалы есемдәрҙе эшкәртеп яһаған ҡарағусҡыл йәшел төҫтәге йәбешеүсән матдә; унда 55% ыҫмала һәм бәлзәм, 10% эфир майы, 30% балауыҙ һәм 5 % һеркә бар; һәр ғаилә миҙгеленә 100-150 г прополис йыя; ул медицинала киң ҡулланыла

• прополисование гнезда

► ояны елемләү ☛ ҡорттарҙың умарта стеналарын, рамдағы тишек-тошоҡтарҙы ҡорт елеме менән һылап шымартыуы

• противороевые меры

► күсте айыртмау саралары ☛ селекция юлы менән күстең айырылып сығыуға булған инстинктын туҡтатыу алымдары

• профилактика

► профилактика ☛ ҡорттарҙың ауырыуҙарын иҫкәртеү өсөн алдан күрелгән саралар

• психометр

► психометр ☛ һауаның сағыштырма дымлылығын билдәләй торған прибор

• пустырник обыкновенный

► арыҫлан ҡойроғо {бот.} ☛ июнь-август айҙарында сәскә ата торған үҫемлек; шәкәрлелеге 50-70 кг/га

• пути лёта пчёл

► ҡорттарҙың осоу юлы ☛ елһеҙ аяҙ көндә ҡорттар 3-5 м бейеклегендә оса; осоу тиҙлеге секундына 8-12 м

• пчела медоносная

► бал ҡорто ☛ ярыҡанатлылар төркөмөнә ҡараған нәҙек билле, бал йыя торған бөжәк: улар ғаилә булып йәшәй; ғаиләлә бер инә ҡорт, бер нисә йөҙ әре ҡорт һәм 10-80 мең самаһы эшсе ҡорт була

• пчелиный расплод

► ҡорт үрсеме ☛ аталанған йомортҡалар, ҡарышлауыҡтар, көплө ҡорттар, күҙәнәктән сығып өлгөрмәгән бала ҡорттар

• пчеловод

► умартасы, ҡортсо

• пчеловодство

► умартасылыҡ, ҡортсолоҡ

• пчелоед, осоед

► һағыҙаҡ ыласыны {зоол.} ☛ һағыҙаҡ, бал ҡорто һ.б. ярыҡанатлылар менән туҡланған йыртҡыс ҡош

• пчелы сторожевые

► һаҡсы ҡорттар ☛ кейә янында йөрөп, оялағыларҙы ҡороҡос бөжәктәрҙән, һурнаҡтарҙан һаҡлай торған йәш ҡорттар

• пчёлы, вентилирующие гнездо

► елпеүсе ҡорттар ☛ ҡанаттарын елпеп, ояла даими микроклимат һәм буш күҙәнәктәргә һыу ташып, даими дымлылыҡ булдырыусы ҡорттар

• пчёлы-приёмщицы

► ҡабул итеүсе ҡорттар ☛ йыйыусы ҡорттар килтергән татты мороно менән ҡабул итеп, буш күҙәнәктәргә тултырыусы йәш ҡорттар

• пчёлы-разведчицы

► шәйләк ҡорттар ☛ сәскәле урынды эҙләп табып, шул ергә әйҙәүсе ҡорттар

• пчёлы-трутовики

► эшсе ҡорттар ☛ билдәле шарттарҙа йомортҡа һалырға һәләтле эшсе ҡорттар

• пыльца, цветень

► һеркә {бот.} ☛ сәскәле үҫемлектәрҙең саң кеүек ваҡ ҡына аталыҡ орлоғо; аҡһымға, майҙарға, углеводҡа, ферменттарға, витаминдарға һәм башҡа биологик әүҙем матдәләргә бай

• пыльцевой токсикоз

► һеркә токсикозы ☛ ҡорттарҙың зәһәрле сәскә һеркәһе менән ағыуланыуы; ундай сәскәләргә таҡыябаш үләне, тәмәке сәскәһе, бүре сейәһе һ.б. инә

• пыльценосные растения

► һеркәле үҫемлектәр {бот.} ☛ һеркәһе булған ябыҡ орлоҡло үҫемлектәр: ҡайын, имән, ҡарама һ.б. инә; уларҙың күбеһе ел ярҙамында аталана

• пыльцеуловитель

► һеркә йыйғыс

• работа пчёл

► ҡорттар башҡарған эштәр ☛ ҡорттар умарта эсендә лә, яланда ла эш менән мәшғүл; умарталағы эшкә: инә ҡортто, үрсемде тәрбиәләү, кәрәҙ ҡойоу, буш күҙәнәктәрҙе бал һәм һитә менән тултырыу, ояла даими йылылыҡ, дымлылыҡ булдырыу, уны сүп-сарҙан таҙартыу, күҙәнәктәрҙе мисәтләү, ғаиләне ҡоротҡос

бөжәктәрҙән һаҡлау һ.б. инә; яландағы эшкә: тат, һеркә йыйыу, ғаиләне һыу менән тәьмин итеү һ.б. керә

• рабочая нагрузка пчелы

► ҡорттоң эш күләме ☛ ҡорттоң умартаға алып килгән тат миҡдарын белеү өсөн, осоп сыҡҡан 30 ҡорт менән осоп килгән 30 ҡортто үлсәп, айырмаһын билдәләйҙәр; килеп сыҡҡан һанды ҡорттар һанына бүлеп, һәр береһе алып ҡайтҡан тат миҡдарын иҫәпләп сығаралар; аяҙ көндө һәр ҡорт үҙенең бөрләтәүендә 30-50 мг тат алып ҡайта

• рабочее состояние семьи

► ғаиләнең эшсән хәле ☛ ҡорттарҙың эшсән хәлен умарта эсендәге һәм тышындағы торошонан сығып билдәләйҙәр: улар күмәкләшеп үрсем тәрбиәләйҙәр, кәрәҙ ҡоялар, аҙыҡ һаҡлығы йыйып, уны эшкәртәләр; инәһеҙ күстә кәрәҙ ҡороу, тат һәм һеркә ташыу бөтөнләй кәмей; күс айырыр алдынан улар йомғаҡ-йомғаҡ булып кейә янына туплана башлай һ.б.

• рабочий день пчёл

► ҡорттарҙың эш көнө ☛ ҡорттарҙың тәүлек эсендәге эш ваҡыты уларҙың тоҡомона, биологик хәленә, һауа торошона бәйле: уларҙың эш көнө иртәнге 4-тән киске 21 сәғәт 30 минутҡа тиклем дауам итә; ә умарта эсендәгеләре көнөн-төнөн эшләй

• рабочий день семьи

► ғаиләнең эш көнө ☛ ҡорттар ысыҡ кибеп, сәскәләр татты ныҡлап бүлеп сығарған мәлдә әүҙемләшәләр; аяҙ йылы көндәрҙә иртәнге 4-тән киске 21 сәғәт 30 минутҡа тиклем тат һәм һеркә йыйыу менән мәшғүлдәр

• радиус лёта пчёл

► ҡорттарҙың осоу радиусы ☛ ҡорттарҙың тат, һеркә, һыу эҙләп осҡандағы аралыҡ оҙонлоғо уларҙың биологик мөмкинлегенә, тоҡомона, урындың үҙенсәлегенә бәйле: умарталыҡ сәскәле яланда урынлашһа, улар 500-1000 м-ға тиклем оса; сәскәләрҙең булыу-булмауына ҡарап, 2-5 км-ға тиклем осоуҙары ихтимал

• развитие пчелы

► ҡорттоң үҫеше ☛ ҡорттоң үҫеше түбәндәге осорҙарҙы үҙ эсенә ала: йомортҡалағы яралғы ҡарышлауыҡҡа, ҡарышлауыҡ көплө ҡортҡа, көплө ҡорт бала ҡортҡа әйләнә

• раздражимость пчёл

► ҡорттарҙың ҡуҙғыуы ☛ һауа шарттарының насарайыуы, ризыҡтың наҡыҫ булыуы һ.б. сәбәптәрҙән ҡорттарҙың мыж килеп, тынысһыҙлана башлауы

• размещение пасек

► умарталарҙы урынлаштырыу ☛ умарталарҙы баҫыуҙан 500-700 м, еләк-емеш баҡсаһынан 200-250 м йыраҡлыҡта урынлаштырыу маҡсатҡа ярашлы була

• районирование пчёл

► ҡорттарҙы районлаштырыу ☛ билдәле район шарттарына ҡулайлаштырылған юғары продуктлы ҡорттар үрсетеү

• районная племенная пасека

► район тоҡомсолоҡ умарталығы ☛ йөҙ баш умартаһы булған юғары продуктлы алдынғы умарталыҡ: ул тоҡом материалдарын үрсетеү менән шөғөлләнеп, районды инә ҡорт һ.б. менән тәьмин итеп тора ала

• рамка-кормушка

► ялғаш рам ☛ ҡорттарға шәкәр сиробы һалып ҡуя торған дүрткел һауыт

• рамка-питомник

► питомник рам ☛ өлгөргән инә көбө йәки аталанған инә ҡорттары булған ҡорт ситлеген ваҡытлыса һаҡлау өсөн ҡулайлаштырылған рам

• рамка-поилка

► улаҡ рам ☛ ҡорттарға һыу һалып ҡуя торған махсус рам

• рамки ульевые

► умарта рамдары ☛ умарта эсенә балауыҙ беркетеп ҡуя торған дүрткел ағас тирәс

• рамочный улей

► рамлы умарта

• ранний облёт пчёл

► ҡорттарҙы ваҡытынан алда осортоп ҡарау ☛ насар ҡышлаған ҡорттарға ярҙам итеү маҡсатында эшләнелә: һауа температураһы 12-14°С-ҡа күтәрелһә, умартаны тышҡа сығаралар; уның өҫкө ҡапҡасын асҡандан һуң ҡорттар тышҡа йылыға осоп сығалар; шул арала оялағы ҡарайған кәрәҙҙәр яҡшылары менән алмаштырыла, ә кисен умарта ҡабаттан эскә индереп ултыртыла

• рапс

► рапс {бот.} ☛ әүернә сәскәлеләр ғаиләһенә ингән майлы үҫемлек; 28-30 көн буйы сәскәлә ултырған был үҫемлектең татын да, һеркәһен дә ҡорттар яратып йыя; шәкәрлелеге 80-100 кг/га, һеркәһе 90-180 кг/га

• распечатывание сотов

► кәрәҙ ҡынаһын асыу ☛ мисәтләнгән кәрәҙ ҡынаһын бал айыртыу алдынан эҫе һыуҙа йылытылған махсус яҫы бысаҡ менән ҡырҡып алыу

• расплод

► үрсем ☛ күҙәнәк эсендәге аталанған йомортҡалар, ҡарышлауыҡтар, көплә ҡорттар

• расплод трутневый

► әре ҡорт үрсеме ☛ күҙәнәк эсендәге аталанмаған йомортҡалар, ҡарышлауыҡтар, көплә ҡорттар: әре ҡорт ҡарышлауығы йомортҡанан 3-5 тәүлек эсендә сыға, 7 көн асыҡ күҙәнәктә, 14 көн ябыҡ күҙәнәктә йәшәй; ояла бер үк ваҡытта 3 мең әре ҡорт күҙәнәге булыуы ихтимал

• резеда душистая

► хуш еҫле резеда {бот.} ☛ ҡәнәфер һымаҡтар ғаиләһенә ингән, башаҡланып торған аҡ, һары йәки йәшкелт һары сәскәле түшәлеп үҫкән үҫемлек; шәкәрлелеге 120-130 кг/га

• рентабельность

► рентабеллек ☛ балды һатҡандан һәм ҡорт аҫрау өсөн тотонолған аҡсанан ҡалған керем; ҡортсолоҡта ул 10% тәшкил итә

• рефлекс безусловный

► см. безусловный рефлекс

• рефлекс условный

► см. условный рефлекс

• рефлексы

► рефлекстар ☛ тере организмдың тышҡы тәьҫиргә үҙәк нервы системаһы ҡатнашлығында яһаған яуап реакцияһы

• роевая горячка

► күстең ҡотороноуы ☛ күстәрҙең тәртипһеҙ рәүештә айырылып сығыу күренеше

• роевая пора

► күс айырыу мәле ☛ күстәрҙең айырылыу мәле ғаилә көсәйгәндән һуң башланып, 30-40 көн дауамында бара; ул тат йыйыуҙы, кәрәҙ ҡойоуҙы кәметә

• роевая свобода

► ирекле күс айырыу ☛ ҡорттарҙың ирекле рәүештә күс айырыуы солоҡ умартала һәм ағас ҡыуышлығына оялаған ҡорттарҙа күҙәтелә

• роевая энергия

► күс ҡеүәте ☛ айырылып сыҡҡан күстең ҡыҫҡа ғына ваҡыт эсендә яңы оя ҡороп, ҡышҡылыҡҡа аҙыҡ туплай алыу һәләте: һәр бер ҡорт үҙе менән 2-3 көнгә етерлек аҙыҡ алып сыға; был инстинкт быуаттар буйы дауам итеп, нәҫел һаҡлауҙа ҙур роль уйнай

• роевня

► моҙға, ҡорт тубалы ☛ айырылған күсте ябып тороу өсөн ҡабыҡтан, туҙҙан һәм башҡа нәмәнән эшләнгән һауыт

• роевое состояние

► күстең айырылыр алдынан булған торошо ☛ шәйләк ҡорттар яңы урын эҙләй, умарта эсендәгеләре йомғаҡ булып уҡмаша; ояла йылылыҡ 35-36°С-ҡа күтәрелә; тат, һеркә йыйыу тиҙлеге кәмей

• роение

► күс айырыу ☛ күс айырыуҙың нигеҙендә үрсеүгә, ишәйеүгә булған инстинкт тора: ғаиләнең бер өлөшө инә ҡорт менән бергә бүленеп сыға һәм яңы ғаилә барлыҡҡа килә

• рой

► күс ☛ төп оянан айырылып сыҡҡан яңы ғаилә; күс ҡарт инәнән йәки йәш инәнән, бер нисә тиҫтә мең эшсе ҡорттан һәм бер нисә йөҙ әре ҡорттан тора; уның менән бергә оялағы ҡорттарҙың 50-60%-ы бүленеп сыға; тәүге күс һан яғынан ҙур була, күләме 2,5-3 кг-ға етә; күстәге ҡорттар тиҙ генә сағып бармай: уларҙың бөрләтәүҙәре 2-3 көнгә етерлек бал менән тулған була

• рой свалочный

► ойошҡан күс ☛ күстәрҙең бер юлы бер ергә килеп һарығыуынан барлыҡҡа килгән яңы күс: ауырлығы 10-15 кг-ға етә, шуға күрә уны тиҙ генә күстәргә айыралар һәм ояларға ябалар

• рой ссыпчак

► тупланма күс ☛ күстәре айырылып сыҡҡан ғаиләне бер ояға туплау юлы менән яһалған яңы ғаилә: бер генә инә ҡорт ҡалдырыла; быңдай ғаиләлә үрсем артмай, ҡорттар фәҡәт тат йыйыу менән мәшғүл була

• ройливость семьи

► ғаиләнең күс айырыуға булған ихтыяжы ☛ ҡорттарҙың үрсеүгә, нәҫел ҡалдырыуға ҡарата булған инстинкты уларҙың тоҡомона, оялағы һәм тирә-яҡтағы тәбиғәт шарттарына бәйле

• ростовые вещества

► үҫтереү матдәләре ☛ үҫемлек күҙәнәктәрендә хасил булған был матдә түбән концентрацияла үҫеүҙе тиҙләтә, ә юғары концентрацияла үҫеүҙе тотҡарлай; ҡортсолоҡ продукттарына тат һәм һеркә аша килеп инә

• ротовые органы

► ауыҙ ағзалары {анат.} ☛ бал ҡортоноң ауыҙ ағзалары өҫкө һәм аҫҡы яңаҡтан, йәғни аҫҡы ирен менән морондан тора: өҫкө яңаҡ ярҙамында балауыҙҙы кимереп йомшарта, һитәне ышҡып ашай, дошмандан һаҡлана; мороно ярҙамында сәскәнең татын һура һ.б.

• рябина обыкновенная

► миләш {бот.} ☛ гөлйемеш сәскәлеләр ғаиләһенә ингән абаға япраҡлы, һарғылт ҡыҙыл төҫтәге әскелтем емешле ағас; бал ҡорттары уның һеркәһен дә, татын да яратып йыя; шәкәрлелеге 30-45 кг/га

• сальмонеллёз

► сальмонеллёз {вет.} ☛ сальмонелла бактерияһынан таралып бал ҡорттарының эске ағзаларын зарарлай торған йоғошло ауырыу; уны булдырмаҫ өсөн умарталыҡты мал-тыуар фермаһынан алыҫ урынлаштыралар

• самоопыление

► үҙен-үҙе һеркәләндереү {бот.}

• санитария

► санитария ☛ ҡорттарҙың таҙалығын һаҡлауҙы, төрлө ауырыуҙарҙан ҡурсалауҙы һ.б. үҙ эсенә алған ғәмәли саралар

• сахарный мёд

► шәкәр балы ☛ ҡорттарҙың шәкәр иретмәһенән йыйған балы; яңы айыртылғаны асыҡ һары төҫтә, шыйыҡ һәм еҫһеҙ була

• сбор цветочной пыльцы пчёлами

► ҡорттарҙың һеркә йыйыуы ☛ эшсе ҡорттарҙың 30%-ы ике аҙна буйы һеркә йыйыу менән мәшғүл: көнөнә 3-5 тапҡыр осош яһап, һәр осошҡа 35 минуттан 1сәғәт 55 минутҡа тиклем ваҡыт сарыф итәләр

• сборка гнёзд на зимовку

► ҡышҡылыҡҡа оя әҙерләү ☛ көҙгө эштәр тамамланыу менән ҡышҡа әҙерлек башлана: умарталағы сифатһыҙ рамдар 2 кг-дан кәм булмаған баллы кәрәҙҙәр менән алмаштырыла һ.б.

• свита матки

► инә ҡортто тәрбиәләүселәр ☛ инә ҡорт йомортҡа һалған мәлдә уны даими рәүештә ашатып, тәрбиәләп торған ҡорттар

• свищевой маточник

► көбөлә инә ҡорт ☛ юғалған йәки ҡапыл үлгән инә ҡорт урынына төҙөлгән яңы инә көбө

• сезонная изменчивость пчёл

► ҡорттарҙың миҙгелгә бәйле үҙгәрештәре ☛ миҙгелгә ҡарап ҡорттарҙа була торған күс айырыу, уҫаллашыу, урлашыу, аҙашыу һ.б. һымаҡ үҙгәрештәр

• сезонные работы

► миҙгелле эштәр ☛ умарталыҡтағы мәшәҡәттәр миҙгеленә ҡарап яҙғы, йәйге, көҙгө һәм ҡышҡы эштәргә бүлеп йөрөтөлә: яҙын ҡорттарға тейешле шарттар булдырыла, төрлө профилактик саралар үткәрелә; йәйен табыш алыу өсөн көрәш дауам итә; көҙөн ҡышҡа әҙерлек башлана; аҙыҡтың сифаты тикшерелә, оя йылытыла һ.б.

• секционная рама

► секция рамы ☛ кәрәҙле бал алыуға тәғәйенләнгән рам: тышҡы үлсәме 110х103 мм, киңлеге 42 мм, ҡалынлығы 3 мм була

• селекция пчёл

► ҡорттарҙы селекциялау ☛ фәнни ысулдар ярҙамында тоҡомло ҡорттар үрсетеү

• семья-воспитательница

► тәрбиәсе ғаилә ☛ яһалма юл менән инә ҡорт үрсеткәндә уның ҡарышлауығын тәрбиәләп үҫтергән ғаилә: төрлө йәштәге үрсемдәре, балы, һитәһе булған көслө ғаилә һайлап алына

• семья-медовик

► балсы ғаилә ☛ бал йыйыу маҡсатында эшсе ҡорттарҙы ла индереп яһалған ғаилә

• семья-стартёр

► стартёр ғаилә ☛ инә көбөнә ихтыяж булғанда файҙаланыла торған ысул: көслө ғаиләнең инәһен, барлыҡ үрсемен айырып алалар, унда фәҡәт 3-4 дана баллы, һитәле кәрәҙ генә ҡалдырыла; 100 бөртөк тоҡомло ҡарышлауыҡ килтереп ҡушыла һәм, 24 сәғәт үткәс тә, тәрбиәсе ғаиләләргә бүлеп сығарыла

• семяприёмник матки

► инә ҡорттоң орлоҡ һаҡлағысы {анат.} ☛ инә ҡорттоң сперматозоидтарҙы үҙендә һаҡлай торған йомро ҡыуыҡ рәүешендәге ағзаһы

• септицемия

► септицемия {вет.} ☛ ҡорттарҙы күпләп ҡыра торған йоғошло ауырыу

• сераделла

► сераделла {бот.} ☛ бер йыллыҡ ҡуҙаҡлы үҫемлек; көҙ буйы сәскә ата; шәкәрлелеге 40 кг/га

• серая горная кавказская пчела

► Кавказдағы һоро төҫтәге тау ҡорто ☛ оҙон моронло, һоро төҫтәге ваҡ ҡорт; һыуыҡҡа, төрлө ауырыуҙарға бирешеп барыусан

• сернистый газ

► көкөртлө газ ☛ ҡортсолоҡта балауыҙ көйәһе менән көрәшкәндә ҡулланыла

• сетка лицевая

► битлек ☛ умарта ҡарағанда биткә кейә торған селтәр

• сигнализация у пчёл

► ҡорттарҙың сигнал биреүе ☛ күреү, еҫ тойоу, ишетеү ҡуҙғытҡыстары ярҙамында ғәмәлгә ашырыла

• сила семьи

► ғаилә көсө ☛ кәрәҙҙе һырып алған ҡорттар менән рамдар араһындағы ҡорттар иҫәбенән сығып билдәләнә: ғаиләнең иң көслө сағы бал йыйыу мәленә тура килә

• сильная семья

► көслө ғаилә ☛ көслө ғаиләнең ҡышлау алдынан 2 кг, ҡышлау үткәс 1,5-1,8 кг, бал йыйыу алдынан 4,5-6 кг ауырлығындағы ҡорто була: ундай ғаилә ҡышҡы һыуыҡҡа, төрлө ауырыуҙарға бирешмәй, табышты мул бирә

• сильфия пронзённолистная

► иләк япраҡлы сильфия {бот.} ☛ һары сәскәле, күп йыллыҡ мал аҙығы культураһы; бал ҡорттары татын да, һеркәһен дә яратып йыя; шәкәрлелеге 100-150 кг/га

• синица

► ҡарабаш турғай {зоол.} ☛ умарталыҡтарға эйәләшә һәм, ҡорттарға һөжүм итеп, ҙур зыян килтерә

• синюха голубая

► фаягөл {бот.} ☛ июнь-июль айҙарында сәскәлә ултырған күп йыллыҡ үҫемлек; шәкәрлелеге 60-70 кг/га

• сироп лечебный

► дауалау сиробы ☛ ҡорттарҙы дауалау өсөн антибиотиктар ҡушып яһалған шәкәр иретмәһе

• ситечко

► һөҙгөс ☛ балды һөҙөп таҙарта торған иләк һымаҡ нәмә

• скворец

► сыйырсыҡ ☛ тәбиғәткә, умарталыҡҡа зыян килтереүсе бөжәктәр менән туҡланыуысы ҡош

• скелет пчелы

► ҡорт һөлдәһе ☛ ҡорт кәүҙәһенең кутикуланан торған тышҡы ҡаты; эске ағзаларҙы һаҡлау һәм тәндәге шыйыҡсаны киптермәй тотоу өсөн хеҙмәт итә

• слабая семья

► көсһөҙ ғаилә ☛ көҙөн-1,2 кг, яҙын-1 кг ауырлығындағы ҡорттары булған ғаилә: йәйен фәҡәт үҙенә аҙыҡ өсөн генә бал йыя; ҡышҡы һалҡындарға, төрлө ауырыуҙарға бирешеүсән

• слёты пчёл

► ҡорттарҙың үҙ ояһын ташлап сығыуы ☛ ояла тейешле шарттар булмағанда ҡорттарҙың яңы урынға осоп китеүе

• слива домашняя

► йорт сливаһы {бот.} ☛ роза сәскәлеләр ғаиләһенә ингән емеш ағасы; шәкәрлелеге 25 кг/га

• слух пчелы

► ҡорттоң ишетеү һәләте ☛ ҡорттар ишетмәй: тауышты тойоу ағзалары ярҙамында ҡабул итә; улар алғы аяҡ балтырында, мыйыҡсаның икенсе быуынтығында урынлашҡан

• случной пункт

► ҡорттарҙың аталаныу урыны

• смена маток

► инә ҡорттарҙы алмаштырыу ☛ был эш планлы рәүештә лә, мәжбүри хәлдә лә башҡарыла: инә ҡорт ғаиләне ике миҙгел бер рәттән хеҙмәтләндерһә, уны планлы рәүештә йәш һәм тоҡомло инә менән алмаштыралар, әгәр инә ҡорт көтмәгәндә имгәнһә, уны шунда уҡ алмаштырырға мәжбүр булалар

• смешанный посев

► ҡатнаш сәсеү ☛ бер үк ваҡытта бер үк ергә ике йәки унан да күп культуралар сәсеү

• смешанный расплод

► ҡатнаш үрсем ☛ үҫеш стадияларының бер-бер артлы килеү күренеше: йомортҡанан ҡарышлауыҡ, ҡарышлауыҡтан көплө ҡорт, көплө ҡорттан бала ҡорт яралыу

• смородина красная

► ҡыҙыл ҡарағат {бот.} ☛ әскелтем ҡыҙыл емешле ҡыуаҡ үҫемлек; май аҙағында сәскә ата; шәкәрлелеге 25 кг/га

• смородина чёрная

► ҡара ҡарағат {бот.} ☛ әскелтем ҡара емешле ҡыуаҡ үҫемлек; шәкәрлелеге 30 кг/га

• снозы

► тағара ☛ балауыҙҙы тотоп тороу өсөн түмәр умарта йәки солоҡ эсенә ҡуйылған нәҙек кенә таяу сыралар

• сныть обыкновенная

► еҫле балтырған {бот.} ☛ көпшә һабаҡлы, киң киртләс япраҡлы, сатыр сәскәле күп йыллыҡ үҫемлек; шәкәрлелеге 30 кг/га

• снятие магазинов

► магазиндарҙы умартанан алыу ☛ бал йыйыу миҙгеле тамамланғас, ҡорт ғаиләһен кәметеү маҡсатында эшләнә

• снятие роя

► һарыған күсте һоҫоп алыу ☛ һарыған күсте моҙғаға йыйып алыу ҡорттоң өлгөрөүе (инә ҡорт 7-10 көнлөк сағында енси яҡтан өлгөрә һәм аталаныу өсөн осоп сыға)

• сокращение гнезда

► ояны кәметеү ☛ ҡыш сығыу менән, умарталағы ҡорттар һанына ҡарап, кәрәҙ рамдары кәметелә

• солевой токсикоз

► тоҙ токсикозы ☛ аҙыҡ составындағы тоҙ 2%-тан артып китһә, ҡорттар ағыуланып ҡырыла башлай

• сотохранилище

► кәрәҙҙәр һаҡлау бүлмәһе

• соты

► кәрәҙҙәр ☛ кәрәҙ күҙәнәктәренә ҡорттар йомортҡа һала, унда бала тәрбиәләй; бал, һитә туплай; 8 мең күҙәнәктән торған кәрәҙҙә 10-12 быуын тәрбиәләнә ала, артабан ул ҡарая, кесерәйә һәм яңыһы менән алмаштырыла

• соты для зимних пчёл

► ҡышлыҡ кәрәҙҙәр ☛ ҡышлыҡ өсөн аҙыҡ һаҡлана торған кәрәҙҙәр

• сперматозоиды трутня

► әре ҡорт сперматозоидтары ☛ әре ҡорттоң ҡурсаҡ дәүерендә уҡ үҫешкән енес күҙәнәктәре; өлгөргән әре ҡортта 10-11 млн сперматозоид була

• сплошной расплод

► тотош үрсем ☛ үрсемле күҙәнәктәрҙән генә торған кәрәҙ; ул көслө ғаиләләрҙә генә осрай

• способы выведения маток

► инә ҡорт үрсетеү ысулдары ☛ инә ҡорттарҙы тәрбиәсе ҡорттарҙың ояһына тоҡомло ғаилә ҡарышлауыҡтарын күсереү юлы менән дә үрсетәләр

• способы очистки воска

► балауыҙ таҙартыу ысулдары ☛ 85-95°С-лы һыуҙа ирегән балауыҙҙы тондоралар ҙа өҫтәге таҙа өлөшөн тиҙ генә һөҙөп алып таҙарталар

• среднерусская пчела

► Рәсәй урта һыҙаты ҡорто ☛ Урта Рәсәйҙә аҫралған ҡарағусҡыл төҫтәге эре ҡорт; ҡышҡа сыҙамлы, ауырыуҙарға бирешмәүсән, күс айырыуға әүәҫ һәм уҫал булыуы менән айырыла

• сроки выведения маток

► инә ҡортто үрсетеү ваҡыты ☛ инә ҡортто көндәр йылынғас, яландар сәскәгә күмелгәс, ғаиләлә эшсе ҡорттар ишәйгәс үрсетә башлайҙар

• стамеска пчеловодная

► борош ҡасау

• старение сота

► кәрәҙҙең иҫкереүе ☛ йәш кәрәҙ асыҡ һары төҫтә була; 10-12 быуын үрсемдән һуң ул ҡарая, балауыҙы кәмей, күҙәнәге тарая; яңы кәрәҙҙең ауырлығы 140-150 г булһа, иҫкергәне 300 г-ға етә

• стол для распечатывания сотов

► ҡына ҡырҡа торған өҫтәл

• стрекоза

► энәғараҡ {зоол.} ☛ осоп барышлай бал ҡортон тотоп ашап, ҡортсолоҡҡа ҙур зыян килтерә

• строительный инстинкт пчёл

► ҡорттарҙың оя ҡороу инстинкты ☛ балауыҙҙан кәрәҙ ҡойоу бал ҡорттарының тыумыштан булған һәләте; балауыҙҙы эшсе ҡорттар махсус биҙҙәре ярҙамында бүлеп сығара; 100 балауыҙ тәңкәһе ни бары 25 мг тарта, һәр ғаилә йылына 2 кг-ға тиклем балауыҙ йыя

• стряхивание пчёл

► ҡорттарҙы һелкеп төшөрөү ☛ рамдағы ҡорттарҙы төшөрөү өсөн аҫҡа табан киҫкен хәрәкәт яһап һелкәләр: бал айыртҡанда, ояны ҡыҫҡартҡанда, профилактик саралар үткәргәндә эшләнелә

• сурепа обыкновенная

► тиле шалҡан {бот.} ☛ әүернә сәскәлеләр ғаиләһенә ингән һары сәскәле ҡый үләне; ҡорттар уның татын да, һеркәһен дә ярата; шәкәрлелеге 35-40 кг/га

• сырость

► дымлылыҡ ☛ умартала, умарта баҙында дымдың юғары булыуы балдың сифатын төшөрә; шуға күрә уларҙы даими рәүештә елләтеп торорға кәрәк

• сыта медовая

► һыуҙа иретелгән бал ☛ ҡорттарға өҫтәмә аҙыҡ итеп бирелә

• танцы пчёл

► ҡорттарҙың бейеүе ☛ мул сәскәле урынға әйҙәү ниәтендә эшсе ҡорттар тарафынан яһалған ритмлы хәрәкәттәр

• тара для мёда

► бал һауыттары

• татарник колючий

► шайтан таяғы {бот.} ☛ ойошма сәскәләләр ғаиләһенә ингән сәнскәк япраҡлы, алһыу йомро сәскәле ҡый үләне, шәкәрлелеге 90-100 кг/га

• тележка пасечная

► умарта арбаһы

• температура воздуха

► һауа температураһы ☛ ҡышын умарта баҙында даими температура 0°С-4°С булһа, ҡорттар аҙыҡты аҙ тотоналар, ауырыуға ла бирешмәйҙәр; йәйен ҡорттар өсөн йылылыҡтың 12-35°С булыуы хәйерле

• температура и вентиляция в зимовнике

► умарта баҙындағы температура һәм вентиляция ☛ умарта баҙында температура нормаль булыу менән бергә ул даими рәүештә елләтелергә тейеш

• тепличное пчеловодство

► теплица умартасылығы ☛ теплицалағы йәшелсә-емештәрҙе һеркәләндереү маҡсатында аҫралған ҡорттар; уңыш арта, сифат яҡшыра

• тепловая обработка пчёл

► ҡорттарҙы йылылыҡ ярҙамында дауалау ☛ варроатоз менән ауырығанда ҡорттарҙы 12-15 минут самаһы 47°С эҫелектә термокамерала тотоп алалар

• теплотворная способность пчёл

► ҡорттарҙың йылылыҡ бүлеп сығарыу һәләте ☛ ҡорттарҙың йылылыҡ бүлеп сығарыуы мускулдарының әүҙемлегенә, бигерәк тә күкрәк мускулдарының микровибрацияһына бәйле

• термометр

► термометр ☛ умарталыҡта, ҡорт баҙында һауа температураһын үлсәү өсөн ҡулланыла

• терморегуляция групповая

► йылылыҡты күмәкләп көйләү ☛ ҡорттарҙың ояла даими йылылыҡ булдырыуы: йәйен йылылыҡ даими рәүештә 34-36°С булһа, ҡышын күс йомғағының эсендә ул 28-32°С-ҡа етә

• терморегуляция индивидуальная

► йылылыҡты берәмләп көйләү ☛ күкрәк йылыһының тейешле кимәлдә һаҡланыуы физиологик механизмдарға бәйле: һауа температураһы 25°С булһа, осҡан ҡорттоң температураһы 15°С-ҡа артыҡ булла

• тернослива

► күк сейә {бот.} ☛ апрель-май айҙарында сәскә ата, ҡорттар татын да, һеркәһен дә яратып йыя; шәкәрлелеге 20-22 кг/га

• техника безопасности

► хәүефһеҙлек техникаһы

• технический воск

► техник балауыҙ ☛ төрлө сәнәғәт тармағында ҡулланылған минераль балауыҙҙар ҡатышмаһы

• тимьян ползучий, чабрец

► кейәү үләне {бот.} ☛ таулы урындарҙа өйкөм-өйкөм булып үҫкән ваҡ япраҡлы, алһыу ваҡ сәскәле, хуш еҫле дарыу үләне; шәкәрлелеге 50-70 кг/га

• тихая смена маток

► инәне алмаштырыу ☛ инә ҡорт ҡартайып йәки ауырып үлһә, эшсе ҡорттар тиҙ генә 1-2 көнлөк ҡарышлауыҡты һайлап алып, унан инә ҡорт тәрбиәләп үҫтерәләр

• тля

► үлән бете, кеблә {зоол.} ☛ үҫемлектәрҙең һутын ҡорота торған йәшел төҫтәге ваҡ ҡына ҡанатһыҙ бөжәк, аҙыҡ наҡыҫ саҡта ҡорттар уның тиҙәген йыйып эшкәртә

• товарная продукция пчеловодства

► ҡортсолоҡтоң тауар продукцияһы ☛ ҡортсолоҡ хужалығы етештергән тулайым продукцияның һатылған өлөшө; уны тауарлата ла, аҡсалата ла иҫәпләргә була

• товарный воск

► тауар балауыҙы ☛ балауыҙҙың йәки балауыҙ сеймалының ҡортсолоҡтан артып ҡалған өлөшө

• товарный мёд

► тауар балы ☛ һәр ғаиләнән алынып, аҙыҡ һаҡлығынан артып ҡалған бал; ҡышҡы-яҙғы осорға һәр ғаилә өсөн 18-22 кг бал китһә, ҡалғанын һәр хужалыҡ үҙенсә тотона

• тополь белый

► аҡ тирәк {бот.} ☛ аҡһыл йәшел ҡабыҡлы, түңәрәк оҙонса япраҡлы эре ағас; ҡорттар уның йәбешкәк матдәһен йыйып, прополис итеп эшкәртә

• точок

► умарталыҡ урын ☛ умарталар урынлашҡан майҙан; уны станционар умарталыҡҡа һәм күсмә умарталыҡҡа бүлеп йөрөтәләр

• транспортировка пакетов

► ҡорттарҙы күсереп йөрөтөү ☛ ҡорттарҙы алыҫҡа күсергәндә рамдарҙы ҡап йәки йәшниктәргә һалып автомобилгә, һауа һәм тимер юл транспортына тейәп ташыйҙар; уларҙы һыу, аҙыҡ менән тәьмин итеп, махсус белгес оҙата барырға тейеш

• транспортировка пчёл

► умарталарҙы күсереү ☛ умарталарҙы күсергәндә рамдар өҫтөндә 15-20 см буш урын, ә умарталар араһында 50х60 нисбәтендә саф һауа өсөн урын ҡалырға тейеш

• трахейная система

► трахея системаһы {анат.} ☛ ҡорттарҙың трахея системаһы тын алыу көпшәһенән, һауа тоҡсайҙарынан, тын алғыстарҙан һ.б. тишексәләрҙән тора

• трутень

► ата ҡорт ☛ кәрәҙ күҙәнәктәрендә 24 көн эсендә үҫеп сыға; оҙонлоғо 15-17 мм, ауырлығы 200-220 мг самаһы була; төп вазифаһы: инә ҡорттарҙы аталандырыу; тат йыйыу тамамланғас та, эшсе ҡорттар уларҙың үрсемен юҡ итә, ә үҙҙәрен ҡыуып сығара

• трутнеуловитель

► ата ҡорт аулағыс ☛ ата ҡорттарҙы аулау инә ҡорттарҙы инструменталь менән аталандырғанда ҡулланыла

• трутовочный расплод

► ата ҡорттар үрсеме ☛ күҙәнәктәге ата ҡорт ҡарышлауыҡтары һәм ҡурсаҡтары

• тыква обыкновенная

► ҡабаҡ {бот.} ☛ баҡса үҫемлеге; ҡорттар уның татын яратып йыя; шәкәрлелеге 30-35 кг/га

• тычинка

► һеркә япрағы, һеркәс {бот.} ☛ сәскәлә аталыҡ органы

• углеводы мёда

► балдағы углеводтар ☛ углеводтарҙан глюкоза менән фруктоза балдың барлыҡ сорттарының төп өлөшөн тәшкил итә: йүкә балында- глюкоза 36,05%, фруктоза 39,27%, ҡарабойҙай балында глюкоза 36,75%, фруктоза 40,29% бар; балда тағы 3% ҡатмарлы шәкәр, сахарозалар; 0,3%-3,3%-ҡа тиклем аҡһым матдәләр; 0,05-05% самаһы минераль матдәләр була

• углекислый газ

► углекислый газ ☛ умарта эсендә углекислый газ 1-2%-ҡа тиклем күтәрелә, әммә ҡорттар уны тыныс ҡабул итәләр

• удалитель пчёл

► ҡорт ҡыуҙырғыс ☛ умарталағы баллы рамдарҙы алғанда ҡорттарҙы ҡыуҙыра торған ҡулайлама

• ужаление пчёл

► ҡорттарҙың сағыуы ☛ ҡорт саҡҡас та тиҙ генә ҡаяуын тартып сығарып, ауыртҡан урынға һыуыҡ һыуға мансылған сепрәк ябырға һәм уны алмаштырып торорға кәрәк; тәүге ярҙам: яраға нишатырлы спирт йәки календуланың спирттағы төнәтмәһен һөртәләр; күпләп һыу эсеү һәм демидрол, анальгин, супрастин, тавегил, валокордин, кордиамин һ.б. тәҡдим ителә

• уксусная кислота

► һеркә кислотаһы ☛ ҡырҡыу еҫле, әскелтем тәмле, үтә күренмәле шыйыҡса; умартасылыҡта дезинфекция яһау өсөн ҡулланыла

• улей

► умарта ☛ бал ҡорттары өсөн таҡтанан йәки түмәрҙе соҡоп яһаған оя; умарталарҙың ике төрө була: вертикаль терәүлеһе һәм горизонталь ятмалыһы

• улей нуклеусный

► нуклеус умартаһы

• улочка, межрамочное пространство

► рамдар араһы ☛ бал ҡорттарының рамдар араһында йөрөй торған урыны; улар бушлыҡты яратмағанлыҡтан кәрәҙҙәр араһындағы аралыҡ 12 мм;

ҡабырғалағыһы 7,5 мм; рам өҫтөндәгеһе 8 мм, рам аҫтындағы аралыҡ 20 мм булырға тейеш

• ульевая поилка

► умарта тағарағы ☛ бал ҡорттары өсөн тәғәйенләнгән һыу эскес

• уродство куколок

► ҡорт ҡурсаҡтарының зәғифләнеүе

• усики

► мыйыҡсалар {анат.} ☛ ҡорттарҙың ауыҙ-морон тирәһендә үҫкән шырт йөн: инә ҡорт менән эшсе ҡорттоң мыйыҡсаһы 10 быуынтыҡтан, ата ҡорттоҡо 11 быуынтыҡтан тора; мыйыҡсалар ярҙамында ҡорттар йылылыҡты, дымлылыҡты, һауа баҫымын һ.б. тоя

• ускоренное воспроизводство пчелиных семей

► ҡорт ғаиләләрен тиҙләтеп ишәйтеү ☛ иң көслө ғаиләнең 1/3 өлөшөн алып уға 2 рам үрсем килтереп ҡуялар; бер аҙнанан көслө ғаиләнән инәһе булған 1 кг бал ҡортон килтереп ҡушалар һәм мисәтләнгән үрсеме, аҙығы булған рам өҫтәйҙәр; йомортҡа һалыу өсөн кәрәҙле бал һәм яһалма балауыҙ ҡуялар һ.б.

• установка ульев

► умарталарҙы урынлаштырыу ☛ 2-3 ояны эсенә алған төркөмдәрҙе сатраш тәртибендә урынлаштыралар: рәттәр араһын 4-5 м, төркөмдәр рәтен 3-4 м, төркөмдәге умарта раһын 0,5-1 м самаһы ҡалдырып, уларҙы 30-40 см бейеклегендәге аҫлыҡтарға ултырталар, ә кейәләрен фәҡәт бер яҡҡа, йәғни көньяҡ-көнсығышҡа, ҡараталар

• устройство точка

► умарталыҡтарҙың төҙөлөшө ☛ умарталыҡ өсөн дүрткел урын һайланыла; уның майҙаны умарта һанына ҡарай; һәр умартаға 1м2 майҙан ҡалдырыла; унда һәр төрлө емеш-еләк ағастары ултыртыла

• утепление гнёзд и ульев

► ояларҙы һәм умарталарҙы йылытыу ☛ яҙғы һыуыҡтарҙа ояларҙы йылыталар, кейәләрҙе тарайталар; был ояны һыуыҡтан, ғаиләне бур ҡорттарҙың һөжүменән һаҡлай

• утепление зимовников

► ҡорт баҙын йылытыу ☛ ҡышын ҡорт баҙының түшәмен йылыталар: уға 3-4 см ҡалынлығында балсыҡ түшәйҙәр, уның өҫтөнә 5 см ҡалынлығында ҡом һалалар, артабан уны 50-70 см ҡалынлығында һалам йәки кипкән япраҡ менән күмәләр

• уховёртка

► асағойроҡ {зоол.} ☛ еүеш ерҙәрҙә йәшәй торған оҙон ҡойроҡло, көрән төҫтәге бөжәк; бал, һитә һәм бал ҡорттары менән туҡлана; уны булдырмау өсөн умартаны ҡоро тоторға, умарта тояғын автол, салидол менән майлап торорға кәрәк

• уход за пчёлами

► ҡорттарҙы тәрбиәләү ☛ яҙ башланыу менән умарталыҡ ҡарҙан, кейәләр үлгән ҡорттарҙан, кәрәҙҙәр сифатһыҙ балауыҙҙан таҙартыла; ҡорттарҙың тәүге таҙарыныу осошонан һуң аҙығы һәм инә ҡорто булмаған оялар асыҡланып, тейешле саралар күрелә

• учебная пасека

► уҡыу умарталығы ☛ ҡортсолоҡ буйынса юғары квалификациялы белгестәр әҙерләү өсөн тәғәйенләнгән умарталыҡ

• учет медоносных растений

► баллы үҫемлектәрҙе иҫәпкә алыу ☛ баллы үҫемлектәр ҡорттарҙың төп аҙығы: улар татты балға, һеркәне һитәгә әйләндерә; майҙандағы бал һаҡлығын белеү өсөн умарта тирәләй 2-шәр км оҙонлоғондағы урын үлсәп алына һәм 1 га-нан алынған бал миҡдарына ҡабатлана

• фальсификация продуктов пчеловодства

► ҡортсолоҡ продукттарын яһау ☛ ҡортсолоҡ продукттарын төрлө механик ҡушылдыҡтар өҫтәп яһау: ҡорт елемен - пластилинға ыҫмала ҡушып, балды ҡорттарға шәкәр ашатып яһайҙар

• фасоль многоцветковая

► күп сәскәле фасоль ☛ бот.ҡуҙаҡлылар ғаиләһенә ингән баҡса үҫемлеге; июлдән сентябргә тиклем сәскә ата; шәкәрлелеге 25-30 кг/га

• фацелия

► фацелия {бот.} ☛ ваҡ ҡына алһыу һәм зәңгәр сәскәле бер йыллыҡ үҫемлек; шәкәрлелеге 100-250 кг/га

• фенологические наблюдения

► фенологик күҙәтеүҙәр ☛ үҫемлектәрҙең, бал ҡорттарының йәшәү үҙенсәлектәрен күҙәтеү: баллы үҫемлектәрҙең сәскә атыу осорон, ҡорттарҙың миҙгелгә ҡарап үҙгәреүҙәрен, тәүге осоштарын, кәрәҙ ҡойоу мәлен, күс айырыу, күс ябыу һ.б. күренештәрҙе һәм һауа торошон күҙәтеп, теркәп барыу

• фенотип пчёл

► ҡорттар фенотибы ☛ йәшәү даирәһенең үҙгәреүенән ҡорттарҙа барлыҡҡа килгән яңы билдәләр: бер нәҫелдәге ҡарышлауыҡтарҙың ашау шарттарын үҙгәртеү менән йә эшсе ҡорт, йә инә ҡорт үҫеп сыға; тоҡомло инә ҡорт көсһөҙ ғаиләлә үҙенә хас яҡшы сифаттарҙы юғалта

• фенотипическая изменчивость

► фенотипик үҙгәреүсәнлек ☛ ҡайһы бер ҡорттарҙың, ҡорт күстәренең сифаттарындағы төрлөлөк: морон оҙонлоғо, ҡанаттарҙың ҙурлығы, бал биреү һәләте һ.б.

• фильтры для мёда

► бал һөҙгөс ☛ балды төрлө механик ҡушымталарҙан таҙарта торған ҡулайлама

• флоромиграция пчёл

► ҡорттарҙың флоромиграцияһы ☛ тат һәм һеркә йыйыу мәлендә ҡорттарҙың бер төр сәскәнән икенсе төр сәскәгә күсеүе: ҡарабойҙай һәм горчица сәскәһе татты иртәнсәк бүлеп сығарғанға күрә ҡорттар уларҙан фәҡәт иртәнге осорҙа, ә башҡа үҫемлектәрҙән төштән һуң һеркә һәм тат йыя ала

• фруктоза

► фруктоза

• химический токсикоз

► химик матдәләр менән ағыуланыу ☛ ҡорттарҙың химикаттар менән эшкәртелгән үҫемлек сәскәләренән тат һәм һеркә йыйып ағыуланыуы

• хищники пчёл

► бал ҡортоноң ҡоротҡостары, дошмандары ☛ был төркөмгә бөжәктәр, ҡоштар һәм ҡайһы бер йәнлектәр инә

• хлорамин

► хлорамин ☛ ҡорттарҙа була торған Европа сереге, нозематоз һымаҡ ауырыуҙарға ҡаршы көрәштә ҡулланыла

• хоботок пчелы

► бал ҡорто мороно {анат.} ☛ сәскәләрҙән тат, кәрәҙҙәрҙән бал һәм кәрәк саҡта һыу һура торған, ҡаяу рәүешендәге ағза: ул аҫҡы ике яңаҡ менән ирендән тора

• холодный занос

► һыуыҡ һырынты ☛ кәрәҙҙәрҙе кейәгә ҡабырғалары менән урынлаштырыу: унда үрсемле рам кейә эргәһенә, һитәле һәм баллы рамдар ике яҡ ситкә урынлаштырыла, сөнки был һауа алмашыныуын яҡшырта һәм күс айырыуҙы кәметә

• холстик ульевой

► киндер япма ☛ рамдар өҫтөнә ябыла торған киндер; ҡорттар уны тиҙ генә елемгә ҡатырып бөтә, ә ҡорт елеме ошо япманан сүпләп алына

• хранение продуктов пчеловодства

► умартасылыҡ продукттарын һаҡлау ☛ продукттарҙың сифаты дөрөҫ һаҡлауға бәйле: 23-28°С-та һаҡланған балдың ике йылдан һуң фруктозаһы 5%-ҡа, глюкозаһы 13%-ҡа кәмей; ҡорт елемен шулай уҡ ҡоро, таҙа, һалҡын урында һаҡларға кәрәк һ.б.

• хронический вирусный паралич

► дауамлы вируслы паралич {вет.} ☛ төкөрөк аша таралған йоғошло ауырыу; һитәнең сифатһыҙ булыуы, һауаның киҫкен үҙгәреүе төп сәбәп булып тора

• һитәне икмәк сүпрәһе, айыртылған һөт, соя оно һ.б. нәмәләр менән алмаштырырға була; йәттә лә өҫтәмә аҙыҡ рәүешендә ҡулланыла

• цвет воска

► балауыҙ төҫө ☛ балауыҙҙың төҫө аҡһыл, яңы ғына төҙөлгән кәрәҙҙең төҫө аҡһыл һары була; ул ҡорттоң тоҡомона, сәскәнең төҫөнә, һауа торошона ла бәйле

• цветение

► сәскә атыу {бот.} ☛ үҫемлектәрҙең һеркәләнеүгә әҙер булған үҫеш осоро; сәскә ата башлауы, уның дауамлылығы тәбиғәт шарттарына бәйле: азот ашламаларын ҡулланыу сәскә атыу ваҡытын оҙайта; тупраҡты калий, фосфор, марганец менән ашлау сәскә атыу осорон ҡыҫҡарта

• цветковое зрение пчёл

► ҡорттарҙың төҫтәрҙе айыра белеүе ☛ бал ҡортоноң биш күҙе бар: икәүһе ҡатмарлы, өсәүһе ябай; ябай күҙҙәре 1-2 см алыҫлығындағы нәмәләрҙе, ә ҡатмарлы күҙҙәре алыҫтағы нәмәләрҙе күрергә ярҙам итә; ҡорттар аҡ, зәңгәр, күк, йәшел, миләүшә төҫөн яҡшы айыра

• цветочно-нектарный конвейер

► сәскә-тат конвейеры ☛ ҡорттарҙы яҙҙан алып көҙгә тиклем тат, һеркә менән тәьмин итеү системаһы; ул тәбиғи байлыҡҡа нигеҙләнә һәм өҫтәмә рәүештә үҫемлектәр сәсеү менән ғәмәлгә ашырыла

• чертополох, татарник

► шайтан таяғы {бот.} ☛ ойошма сәскәлеләр ғаиләһенә ингән сәнскәк япраҡлы, алһыу йомро сәскәле ҡый үләне; яҙҙан көҙгә тиклем сәскә ата; ҡорттар уның һеркәһен дә, татын да яратып йыя; шәкәрлелеге 60-80 кг/га

• чина

► сырмалсыҡ {бот.} ☛ үрмәләп үҫкән оҙон һабаҡлы ҡый үләне; шәкәрлелеге 50-70 кг/га

• чистец

► иренсәскә {бот.} ☛ сәскәһе аçлы-өçлө ике таж япрағынан торған бер йыллыҡ үçемлек; яҙҙан алып көҙгә тиклем сәскә ата; шәкәрлелеге 70-80 кг/га

• чистка гнезда

► ояны таҙартыу ☛ ҡорттар тейешле шарттарҙа йәшәһен өсөн, уларҙың оялары даими рәүештә таҙартыла: ҡыш сыҡҡас та, бысраҡ рамдар таҙалары менән алмаштырыла

• чистка доньев

► умарта төбөн таҙартыу ☛ ҡышлауҙан һуң умарта төбө төрлө сүп-сарҙан, үлгән ҡорттарҙан таҙартыла

• чистопородное разведение пчёл

► саф тоҡомло ҡорттар үрсетеү ☛ бер тоҡомдағы инә ҡорт менән ата ҡорт ҡушылыуынан барлыҡҡа килә

• чувство времени у пчёл

► ҡорттарҙың ваҡытты һиҙемләүе ☛ ваҡытты һиҙеү ҡорттарҙа ныҡ үçешкән: үҙҙәренең эш-хәрәкәтен улар ваҡытҡа ҡарап көйләй

• шаблон

► ҡалып ☛ инә ҡорттарҙың ҡарышлауыҡтарын күсерер юлы менән үрсеткәндә балауыҙ көбө яһай торған ҡулайлама

• шалфе ► шалфей, йылан тамыры {бот.} ☛ ирен сәскәлеләр ғаиләһенә ингән аҡһыл йәшел төçтәге, киртләс япраҡлы, хуш еçле тау үләне; үҙенең татын йылылыҡ 24-25°С, дымлылыҡ 60-65% булғанда ғына бүлеп сығара; шәкәрлелеге 100-130 кг/га

• шафран

► зәғферән {бот.} ☛ һуған төплө, ҡыяҡ япраҡлы, ҡыҙғылт күк төçтәге ҡыңғырау сәскәле үçемлек; бал ҡорттары уның һеркәһен яратып йыя

• шершень

► тыраж ☛ ҡараһыу йәки һарғылт төҫтәге ярыҡанатлы, саға торған эре бөжәк; оҙонлоғо 26-30 мм самаһы, бал ҡорттарына ныҡ зыян килтерә

• шиповник обыкновенный

► ябай гөлйемеш {бот.} ☛ роза сәскәләләр ғаиләһенә ингән сәнскеле ҡыуаҡ үҫемлек; май-июль айҙарында сәскә ата; шәкәрлелеге 27-30 кг/га

• шлейф матки

► инә ҡорт шлейфы {анат.} ☛ ата ҡорттоң аталандырғандан һуң инә ҡортта тороп ҡалған енес ағзаһының бер өлөшө

• шмель

► иңкеш ☛ бал ҡорттары ғаиләһенә ҡараған йомро йөнтәҫ эре бөжәк: аталанған инә иңкеш ҡышын йоҡоға тала; яҙын ышыҡ урындарға йәки ер аҫтына оя яһап, балауыҙ менән һеркәнән күҙәнәктәр төҙөй

• шпатель

► шпатель ☛ инә ҡорттарҙы яһалма юл менән үрсеткәндә, ҡарышлауыҡтарҙы бер күҙәнәктән икенсеһенә күсереү өсөн бәләкәй көрәк һымаҡ ҡулайлама

• щавелевая кислота

► ҡуҙғалаҡ кислотаһы

• щавель

► ҡуҙғалаҡ

• щетинник сизый

► бесәйғойроҡ

• щётка

► щётка ☛ бал айыртҡанда кәрәҙҙәге ҡорттарҙы һыпырып төшөрөү өсөн ҡулланыла

• щурка золотистая

► ҡарағай турғайы {зоол.} ☛ бал ҡорттарын ҡороҡос ҡош

• эволюция пчёл

► ҡорттар эволюцияһы ☛ бал ҡорттарында тәбиғи һәм яһалма һайланыш нигеҙендә барған үҫеш

• экзоакарапидоз

► экзоакарапидоз {вет.} ☛ ҡорттарҙың тәнендә йәшәй торған паразит талпан

• экскременты

► тиҙәк, бәүел ☛ ҡышлау дәүерендә ҡорттарҙың тура эсәгенә йыйыла

• экстерьер пчёл

► ҡорттар экстерьеры ☛ бал ҡорттарының тоҡомға һәм йәшәү шарттарына бәйле рәүештә барлыҡҡа килгән тышҡы үҙенсәлектәре

• эмбриональное развитие пчёл

► ҡорт яралғыһы үҫеше ☛ яралғынан ҡарышлауыҡ үҫеп сыҡҡанға тиклем булған осор: инә, ата һәм эшсе ҡорттарҙың был үҫеше өс тәүлеккә һуҙыла

• эмульсия воска

► балауыҙ эмульсияһы ☛ береһе эсендә икенсеһе иремәй, фәҡәт өлөшсәләре һыуға тигеҙ таралған балауыҙ менән һыу ҡатышмаһы

• энтомозы

► энтомоздар {вет.} ☛ паразит бөжәктәр тараҡан йоғошло ауырыу

• энтомофильные растения

► энтомофиль үҫемлектәр ☛ бөжәктәр ярҙамында аталана торған үҫемлектәр; үҫемлектәр менән бөжәктәрҙең эволюцион үҫеше һәр ваҡыт үҙ-ара бәйләнештә бара: морон оҙонлоғо тат һурыуға, тәндәге төктәрҙең булыуы һеркәләр һырырға, сәскәләрҙең сағыу төҫтә булыуы ҡорттарҙы үҙенә йәлеп итеүгә яраҡлашҡан

• эспарцет

► ат борсағы {бот.} ☛ ҡыяҡ япраҡлы, аҡ сәскәле, оҙонса эре орлоҡло үҫемлек; май-июль айҙарында сәскә ата; шәкәрлелеге 70-250 кг/га

• яблоня домашняя

► өй алмағасы

► алһыу, аҡ сәскәле, оҙонса япраҡлы, итләс мурт емешле ағас; шәкәрлелеге 25-30 кг/га

• яд пчелиный

► ҡорт ағыуы ☛ эшсе һәм инә ҡорттарҙың ағыу биҙҙәренән бүленеп сыҡҡан үтә күренмәле ҡуйы шыйыҡса; ҡорт саҡҡанда ҡаяу тәндә тороп ҡала, ә барлыҡ ағыу йәрәхәткә ағып төшә

• ядовитые растения

► ағыулы үҫемлектәр ☛ ер йөҙөндә 10 меңгә яҡын ағыулы үҫемлек иҫәпләнә, шуларҙың 400 төрө Рәсәйҙә үҫә; уларҙың ағыуы нервы системаһына, тын юлдарына, ашҡаҙан-эсәк системаһына зыян килтерә; ағыулы тат бүлеүсе үҫемлектәргә аҡһырғаҡ, тәмәке, һаҙанаҡ, һөтләкәй, бүре еләге һ.б. инә

• ядовитый мёд

► ағыулы бал ☛ зәһәрле үҫемлек татынан йыйылған бал

• ядохимикаты

► ағыулы химикаттар

• яичники матки

► инә ҡорт күкәйлеге {анат.} ☛ груша рәүешендәге был ағза бик күп күкәйлектәрҙән тора һәм унда яралғы үҫеп сыға

• яйцевые трубочки

► күкәйлек көпшәләре {анат.} ☛ инә ҡорт күкәйлегендә 120-250 күкәйлек көпшәһе бар

• яйцекладка рабочих пчёл

► эшсе ҡорттарҙың йомортҡа һалыуы ☛ ҡайһы бер шарттарҙа эшсе ҡорттарҙың күкәйлеге үҫешеп китеп, йомортҡа һалған саҡтары ла була, әммә уларҙың йомортҡалары аталанмай

• яйцеклетка

► күкәй күҙәнәге {анат.} ☛ оҙонса формалағы енес күҙәнәге, уның аша сперматозоид үтеп инә

• ячейки сотовые

► кәрәҙ күҙәнәктәре ☛ 435x300 мм ҙурлығындағы кәрәҙле рам 8000-9000 күҙәнәкте һыйҙыра; һәр күҙәнәк бал ҡорто өсөн ял итеү, туҡланыу, бал һәм һитә һаҡлау, бала тәрбиәләү урыны

• ящик пасечный

► умарта йәшниге